

جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت معارف
ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی

دروس اجتماعی

کتاب های درسی متعلق به وزارت معارف بوده خرید و فروش آن ممنوع است.

curriculum@moe.gov.af

صنف ۸

(برای مدارس دینی)

۱۳۹۸

ه. ش

جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت معارف
ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی

دروس اجتماعی

صنف هشتم

(برای مدارس دینی)

۱۳۹۸

ش.ه

مؤلفان:

- سر مؤلف عبدالغياث غوری (بخش تاریخ)
- مؤلف عبدالملك عابد (بخش تاریخ)
- معاون مؤلف ستوری سادات (بخش تاریخ)
- سر مؤلف محمد رفیق مومند (بخش جغرافیه)
- محمد فاروق عمرخیل (بخش تعلیمات مدنی)
- مؤلف محمد انور مشفق (بخش تعلیمات مدنی)
- سر مؤلف محمد افضل حضرتی (بخش تعلیمات مدنی)

ایدیت مسلکی:

- پوهنمل زلمی هوتک (بخش تاریخ)
- پوهاند غلام جیلانی عارض (بخش جغرافیه)
- سر مؤلف میر عبیدالله فاضل (بخش تعلیمات مدنی)

ایدیت زبانی:

- پوهندوی عبدالرازق اسمر
- سید محمود خلیق

کمیته دینی، سیاسی و فرهنگی:

- دکتور عبدالصبور فخری
- حبیب الله راحل مشاور وزارت معارف در ریاست انکشاف نصاب تعلیمی.

إشراف:

- دکتور شیر علی ظریفی رئیس پروژہ انکشاف نصاب تعلیمی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سرود ملی

دا عزت د هر افغان دی	دا وطن افغانستان دی
هر بچی یې قهرمان دی	کور د سولې کور د تورې
د بلوڅو د ازبکو	دا وطن د ټولو کور دی
د ترکمنو د تاجکو	د پښتون او هزاره وو
پامیریان، نورستانیان	ورسره عرب، گوجر دي
هم ایماق، هم پشه بان	براهوي دي، قزلباش دي
لکه لمر پر شنه اسمان	دا هېواد به تل ځلېږي
لکه زړه وي جاویدان	په سینه کې د اسیا به
وايو الله اکبر وایو الله اکبر	نوم د حق مو دی رهبر

بسم الله الرحمن الرحيم

پیام وزیر معارف

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسوله محمد وعلى آله وأصحابه أجمعين، أما بعد: نصاب تعلیمی معارف اساس نظام تعلیم و تربیه را تشکیل داده و در رشد و توسعه علمی، فکری و سلوکی نسلهای امروز و فردای کشور نقش بنیادی و سرنوشت ساز دارد.

نصاب تعلیمی با گذشت زمان و تحول و پیشرفت در عرصه های مختلف زندگی، مطابق با نیازهای جامعه، باید هم از نظر مضمون و محتوا و هم از نظر شیوه و روش عرضه معلومات، تطور و انکشاف نماید.

یکی از عرصه های نصاب تعلیمی که مورد توجه جدی برای تجدید نظر و بهبود می باشد، نصاب تعلیمات اسلامی است؛ زیرا از یک جانب، فارغان مدارس دینی به حیث پیشوایان معنوی جامعه، باید محور تلاشهای معارف قرار گیرند و از سوی دیگر نصاب تعلیمات اسلامی شامل عقاید، احکام و هدایات دین مبین اسلام است که به حیث نظام و قانون مکمل، تمام ابعاد زندگی انسان ها را در بر گرفته و به عنوان آخرین پیام خالق و پروردگار جهان تا روز قیامت، رسالت رهنمایی و هدایت بشریت را انجام می دهد.

علمای امت اسلامی در طول تاریخ نقش مهمی را در ایجاد، توسعه و غنای سیستم تعلیمات و معارف اسلامی مخصوصاً انکشاف تدریجی نصاب تعلیمی مراکز و مؤسسات علمی جهان اسلام، ایفاء کرده اند.

مطالعه دقیق در سیر تطور تاریخی علوم و معارف اسلامی در جهان نشان می دهد که نصاب تعلیمی مدارس و مراکز علمی ما، همواره بنا بر ضرورت های جامعه و در تطابق با احکام ثابت و پا بر جای دین اسلام، که برای همه انسانها در همه زمانها و مکانها می باشد، توسعه یافته است.

کشور عزیز ما افغانستان با سابقه درخشان علمی، روزگاری مهد علم و دانش و جایگاه بزرگترین مراکز علمی عصر بوده و در شکل گیری تمدن بزرگ اسلامی نقش عظیمی داشته است، وجود هزاران دانشمند و عالم در عرصه های مختلف علم و فرهنگ مخصوصاً در علوم شرعی مانند عقاید، تفسیر، حدیث، فقه، اصول فقه و غیره، گواه واضح آنچه گفته شد می باشد.

همزمان با رشد بیداری اسلامی در عصر حاضر، تعلیمات اسلامی در کشور ما شاهد تحول کمی و کیفی بوده و اطفال و جوانان کشور ما با شوق و رغبت فراوان به طرف مدارس و مراکز تعلیمات اسلامی رو می آورند.

وزارت معارف جمهوری اسلامی افغانستان بر اساس مسؤولیت و رسالت خویش، در مطابقت با احکام قانون اساسی کشور، به منظور رشد و توسعه کمی و کیفی تعلیمات اسلامی و از جمله نصاب آن، اقدامات قابل توجه نموده است.

درین راستا وزارت معارف با دعوت از علماء، استادان و متخصصین باتجربه و قابل اعتماد کشور، به بهبود و انکشاف نصاب تعلیمی پرداخته و کتابهای رایج مدارس تعلیمات اسلامی، را با شرح و توضیح متون، جا بجا ساختن فعالیتها، ارزیابی و تمرینها با معیارهای کتب درسی عیار ساخت.

امیدوارم این تلاشهای قابل تمجید علماء و متخصصان وزارت معارف، در بهبود و انکشاف هر چه بیشتر تعلیمات اسلامی در افغانستان عزیز مفید واقع شده و سبب کسب رضای خداوند متعال قرار گیرد.

وبالله التوفیق

دکتور محمد میرویس بلخی

وزیر معارف

مقدمه

استادان محترم و شاگردان گرامی،

کتاب درسی مضمون اجتماعیات مدارس دینی بنا بر نیازمندی های جامعه افغانی و پالیسی وزارت معارف با در نظر داشت معیارهای معاصر فن نصاب نویسی و بر بنیاد مفردات درسی تهیه و ترتیب گردیده است.

مضمون اجتماعیات مدارس دینی، مشتمل بر مطالب و مفاهیم تاریخی، جغرافیایی و معلومات مدنی میباشد. در بخش تاریخ، سعی به عمل آمده تا شاگردان مدارس دینی در جریان تحصیل با رویدادها و حوادث تاریخ قدیم، قرون وسطی، جدید و معاصر افغانستان و جهان آشنا شوند و بدانند که انسان ها در سراسر جهان و به طوری اخص در کشور عزیز ما کدام مراحل تاریخی را عقب گذاشته و هم با آینده چگونه برخورد نمایند.

در بخش جغرافیه با در نظر داشت ضرورت های علمی، مطالب طوری توضیح شده که شاگردان در مورد موقعیت ها، طول البلد، عرض البلد، کوه ها، دریا ها، جھیل ها، ابحار، زراعت، مالداری، معادن، ترانسپورت زمینی، آبی و هوایی، نژاد، زبان، مذهب، براعظم ها و کشورها معلومات حاصل نمایند و در پیشبرد امور زنده گی از آن استفاده نمایند.

در بخش معلومات مدنی راجع به جوامع بشری، ارزش ها، مقررات و قوانین، اعتقادات، اقتصاد، سازمانها، نهادها، ساختارها و تشکلات، احتیاجات مادی و معنوی انسان، مفاهیم و مطالب ضروری و لازمی توضیح شده که در حیات روزمره می توان از آن مستفید گردند.

توقع میرود با فراگیری یک دوره مکمل (از صنف هفت الی صنف دوازده) مضمون اجتماعیات شاگردان مدارس دینی مبادی علوم اجتماعی را بدانند؛ با اصطلاحات عمده این علم آشنا شوند؛ از اخبار رویداد های روزمره کشور و جهان مستفید شده و حوادث سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را تجزیه، تحلیل و نتیجه گیری کرده بتوانند تا اعضای فعال و مطرح در جامعه بار آمده و با مزج علوم دینی با علوم اجتماعی دعوات مؤثر و برپا کننده گان حقیقی دین خدا قرار گیرند.

امیدواریم که محتویات این کتاب مورد دلچسپی استادان و منبع مفید علوم اجتماعی برای شاگردان مدارس دینی قرار گیرد.

والله ولی التوفیق

بخش اول

تاریخ

فصل اول (مقدمات ظهور اسلام)

۴-۱	مروری بر اوضاع جهان مقارن ظهور اسلام
۶-۵	عربستان مقارن ظهور اسلام
۸-۷	ضرورت ظهور اسلام در شبه جزیره عربستان
۱۲-۹	حضرت محمد <small>صلی الله علیه و آله</small> (از تولد تا بعثت)
۱۴-۱۳	حضرت محمد <small>صلی الله علیه و آله</small> (از بعثت تا هجرت)
۱۶-۱۵	حضرت محمد <small>صلی الله علیه و آله</small> (از هجرت تا رحلت)
۲۲-۱۷	مهمترین غزوات و واقعات پیغمبر اسلام <small>صلی الله علیه و آله</small>

فصل دوم (خلفای راشدین)

۲۶-۲۳	معنی و مفهوم خلافت
۲۸-۲۷	مقدمات تأسیس خلافت
۳۰-۲۹	خلافت حضرت ابوبکر صدیق <small>رضی الله عنه</small>
۳۲-۳۱	خلافت حضرت عمر فاروق <small>رضی الله عنه</small>
۳۴-۳۳	خلافت حضرت عثمان <small>رضی الله عنه</small>
۳۶-۳۵	خلافت حضرت علی <small>رضی الله عنه</small>

بخش دوم

جغرافیه

فصل اول (اروپا)

۴۰-۳۹	با قاره اروپا آشنا شوید
۴۲-۴۱	جغرافیای طبیعی اروپا
۴۴-۴۳	جغرافیای سیاسی اروپا
۴۶-۴۵	جغرافیای بشری اروپا
۴۸-۴۷	نژاد و زبان اروپا
۵۰-۴۹	دین و مذهب در اروپا
۵۲-۵۱	جغرافیای اقتصادی اروپا
۵۴-۵۳	معادن و صنایع اروپا
۵۶-۵۵	ترانسپورت اروپا

خطوط هوایی ۵۷-۵۸

فصل دوم (امریکا)

- در مورد موقعیت جغرافیایی براعظم امریکا چه میدانید؟ ۶۳-۶۴
- امریکا چه وقت و توسط چه کسی کشف گردید؟ ۶۵-۶۶
- جغرافیای سیاسی امریکا ۶۷-۶۸
- جغرافیای بشری امریکا ۶۹-۷۰
- نفوس و مذاهب در امریکا ۷۱-۷۲
- جغرافیای اقتصادی امریکا ۷۳-۷۴
- امریکای لاتین ۷۵-۷۶
- جغرافیای مواصلاتی امریکا ۷۷-۷۸
- امریکای جنوبی ۷۹-۸۰

بخش سوم تعلیمات مدنی فصل اول (اقتصاد)

- چرا علم اقتصاد را می آموزیم؟ ۸۵-۸۶
- علم اقتصاد در باره کدام موضوعات بحث میکند. ۸۷-۸۸
- اهمیت اقتصاد ۸۹-۹۰
- مفهوم اقتصادی کالا و خدمات ۹۱-۹۲
- کالاهای مصرفی و کالاهای سرمایه یی ۹۳-۹۴
- تولید، توزیع و مصرف ۹۵-۹۶
- عرضه و تقاضا ۹۷-۹۸
- اهمیت و وظایف پول ۹۹-۱۰۰

فصل دوم (تعلیم و تربیه)

- تعلیم و تربیه چیست؟ ۱۰۳-۱۰۴
- تاریخچه تعلیم و تربیه در افغانستان ۱۰۵-۱۰۶
- نقش خانواده در تعلیم و تربیه ۱۰۷-۱۰۸
- نقش مدرسه در تعلیم و تربیه ۱۰۹-۱۱۰
- نقش محیط ماحول در تعلیم و تربیه ۱۱۱-۱۱۲
- تربیت اجتماعی و اخلاقی ۱۱۳-۱۱۴
- آموزش دانش ها و مهارت های ضروری ۱۱۵-۱۱۶
- پرورش روحیه ابتکار ۱۱۷-۱۲۰

بخش تاریخ

فصل اوّل

مقدمات ظهور اسلام

در این فصل با اوضاع جهان در آستانه ظهور اسلام، شبه جزیره عربستان، زنده گانی پیغمبر اسلام ﷺ و تاریخ صدر اسلام به طور اختصار آشنا خواهیم شد.

اهداف فصل

توقع می‌رود که شاگردان در پایان این فصل به اهداف (دانشی، مهارتی و ذهنیتی) ذیل دست یابند:

- ۱- با اوضاع سیاسی، عقیدتی و اجتماعی جهان و شبه جزیره عربستان در آستانه ظهور دین مقدس اسلام آشنا شوند؛
- ۲- با زنده‌گانی حضرت محمد ﷺ آشنا شوند؛
- ۳- بتوانند حوادث و رویدادهای آن زمان را تحلیل کنند؛
- ۴- بتوانند رویدادهای آن وقت را باهم مقایسه نمایند؛
- ۵- از مزایای دین مقدس اسلام در زنده‌گی عملی لذت ببرند؛
- ۶- از هر آنچه که مخالف دین مقدس اسلام است، دوری گزینند.

مروری بر اوضاع جهان، مقارن ظهور اسلام

اوضاع جهان در آستانه ظهور دین مقدس اسلام از لحاظ سیاسی، عقیدتی، اقتصادی و اجتماعی خیلی بحرانی و مستلزم تغییرات بنیادی و اساسی بود که به طور مصداق، اوضاع اروپا را از آغاز قرون وسطی تا ظهور اسلام مختصراً به بررسی می‌گیریم.

اوضاع سیاسی اروپا از آغاز قرون وسطی تا ظهور اسلام

اروپا از آغاز قرون وسطی تا قرن هشتم و نهم میلادی همواره مورد تهاجم اقوام بربر قرار داشت و این اقوام به سرزمین‌های روم تعرض نمودند. بالاخره روم غربی در اثر حملات پی در پی آنها در سال (۴۷۶ میلادی) منقرض گردید و تنها روم شرقی که مرکز آن قسطنطنیه (استانبول) بود تا قرن پانزدهم میلادی دوام نمود و در سال (۱۴۵۳م) توسط سلطان محمد فاتح، فتح گردید.

هجوم کننده‌گان اول قرون وسطی، دو دسته بودند، یک دسته «جرمن‌ها» و دسته دیگر «هون‌ها». در سرزمین‌های هالیند، دنمارک، جمهوری فدرال آلمان، چکوسلواکیا (کشورهای چک و سلواکی)، مجارستان (هنگری) و رومانیای امروز، اقوام کوچی و خانه بدوش به نام "جرمن‌ها" زنده‌گی داشتند که همیشه از دریای دانیوب گذشته، موجب مشکلات امپراتوری و مدنیت روم غربی می‌شدند.

هونها نیز که اصلاً در مغولستان سکونت می‌کردند و معیشت حیات شان را به شکار و دزدی تأمین می‌نمودند، کم‌کم به طرف مغرب پیش رفتند و در سال (۳۵۰ م) به ساحل بحیره کسپین (خزر) و روسیه جنوبی رسیدند. آتیلا سرکرده شان که یک شخص غارتگر و ظالم بود دولت روم را منقرض کرد و تا مدتی امپراتوری روم به او باج میداد؛ ولی در سال (۴۵۱ م) این خراج قطع گردید و آتیلا باز بنای حمله را گذاشت، مگر شکست خورد.

آتیلا سال دیگر با قوای تازه نفس متوجه ایتالیا شد، شهر میلان را به دست آورد و به عزم تسخیر روم حرکت کرد؛ ولی پاپ او را با دادن پول منصرف ساخت. بالاخره در شهر هنگری مُرد و دولت روم از شرش آسوده خاطر گردید. بعد از او پسرانش با هم مخالفت کردند و دولت بزرگش تجزیه گردید.

اقوام دیگر از قبیل لومباردها و ویزیگوت‌ها، که دسته اول الذکر ساکنان حوزه آلپ و پروس (آلمان) غربی بودند، در سال (۵۶۸ م) از طرف شمال به ایتالیا حمله کرده و قسمت‌های مرکزی و شمالی ایتالیا را تصرف نمودند و دسته اخیر الذکر به اسپانیا و پرتگال که سالها از تهاجم دور بودند، در سال (۴۰۹ م) مانند سایر قسمت‌های امپراتوری روم، بالای آن هجوم آوردند.

در ضمن از دو قوم بزرگ دیگر که اساس سلطنت‌های فرانسه و انگلستان را گذاشتند، بایست یاد آوری کرد. یکی از آن‌ها فرانک‌ها است که قومی بودند مخلوط از چند طایفه جرمنی که در قدیم در سواحل بالتیک زنده‌گی داشتند. ایشان مانند سایر جرمن‌ها دلیر و قوی بودند. قیصر روم آن‌ها را داخل ارتش خود ساخت. ایشان مدت‌ها، مطیع رومی‌ها ماندند. زمانی که رومی‌ها ضعیف شدند، ایشان بر سر اقتدار آمدند؛ تا این که شلدریک، سردار آن‌ها، به پادشاهی فرانک‌ها رسید. کلویس پسر شلدریک است که دولت روم پادشاهی اورا به رسمیت شناخت. وی در اخیر عمر پاریس را

مرکز خود قرار داد و کلیساهای سنت پول و سنت پیر را در آنجا اعمار نمود .
 کلوویس، مؤسس سلطنت فرانسه که در سال (۵۱۱م) درگذشت، بعد از وی در فرانسه سلسله یی رو
 کار آمد که به نام جدّ او (مروه) موسوم به مروئزین گردید.
 قبل از آمدن انگلوساکسون‌ها به بریتانیا، این کشور از طرف ژول سزار معروف روم فتح گردیده بود.
 مردم این جزیره تا زمانی که رومی‌ها بر سر اقتدار بودند، زنده گی آبرومندی داشتند و لندن از همان
 وقت مرکز تجارت بود. با ضعف دولت روم قوای رومی از بریتانیا کم شد. از طرف شمال و غرب
 آیرلندی‌ها و از طرف بحر دزدان دریایی، آنها را مورد حمله قرار دادند. در سال (۴۷۷ م) ساکسون‌ها
 که از جنگی ترین قبایل جرمن بودند، به انگلستان آمدند. هفتاد سال بعد از ایشان طایفه دیگر
 جرمن به نام انگل‌ها به بریتانیا هجوم بردند که کلمه انگلیند و انگلیس از نام آنها گرفته شده است.
 سر انجام این دو طایفه با هم متحد و به نام انگلوساکسون سلطنتی را تشکیل دادند. بعد از خانواده
 انگلوساکسون، نورمان‌ها در انگلستان به سلطنت رسیدند که ادوارد اول، دوم وسوم ازین خاندان اند.

اوضاع دینی و عقیدتی جهان، مقارن ظهور دین مقدس اسلام

کمی پیش از ظهور دین مقدس اسلام، یعنی در قرن ششم میلادی، دهها مذهب و مسلک
 مختلف دینی در گوشه و کنار دنیا وجود داشت و سرچشمه همه اختلافات را پاره یی الفاظ
 بی مفهوم و بی اساس تشکیل می داد. کینه توزی یهود و نصاری به اوج خود رسیده بود.
 مسیحیان نیز میان خود، در گیر اختلافات داخلی بودند. دوامپراتوری نیرومند روم و فارس که در
 همسایه گی با شبه جزیره عربستان قرار داشتند از هر جهت رو به زوال می رفتند. تا این که، دین
 مقدس اسلام، در عربستان ظهور کرد.

فعالیت داخل صنف

- شاگردان به گروه های سه یا پنج نفری تقسیم و هر گروه روی سؤالات ذیل با هم بحث نمایند:
- فرانسه چگونه تاسیس گردید؟
 - اوضاع دینی و عقیدتی جهان در آستانه ظهور دین اسلام چگونه بود؟

سؤالات

- ۱- آتیلا کی بود؟ در باره آن مختصراً معلومات دهید.
- ۲- جرمن ها کی ها بودند؟ درباره آن ها معلومات دهید.
- ۳- هون ها کی بودند؟ درباره آن ها معلومات دهید.
- ۴- انگلوساکسون ها کی بودند؟ در باره آن ها معلومات دهید.
- ۵- مطابق سؤالات فوق، دو سؤال دیگر خود تان در کتابچه های تان بنویسید.

فعالیت بیرون صنف

زیر عنوان "اوضاع عقیدتی جهان در آستانه ظهور اسلام" مقاله بنویسید که از پنج سطر کم نباشد.

عربستان مقارن ظهور اسلام

در این درس با چگونگی اوضاع اجتماعی و عقیدتی مردم عربستان در آستانه ظهور اسلام آشنا خواهیم شد.

زنده‌گی مردم عربستان قبل از ظهور اسلام

مردم عربستان عرب تبار بوده و به صورت قبیله‌ی زنده‌گی می‌کردند. هر قبیله مجموعه‌ای از خانواده‌ها که افراد آن زیر فرمان بزرگ شان (ازلحاظ سن) که به نام شیخ یاد می‌شد، زنده‌گی می‌کردند. یکی از مهمترین قبایل عرب، قبیله قریش بود. تعداد زیاد عرب‌ها در صحراها و عده کمی از آنها در شهرها زنده‌گی میکردند. مکه، یثرب و طایف شهرهای بزرگ

عربستان بودند که در ناحیه حجاز قرار داشتند. ساکنان شهرها بیشتر به تجارت و کارهای مربوط به آن می‌پرداختند. آنان امتعه‌ای را که از هند به یمن آورده می‌شد، به شام (سوریه) می‌بردند و به فروش می‌رساندند. شهرهای مکه و یثرب در مسیر این کاروانهای تجاری قرار داشتند. با آنکه بسیاری عربها دارای عادات خوبی هم بودند، ولی عادات بد و ناپسند و فساد اخلاقی زیادی هم داشتند و ستم اجتماعی نیز به اوج خود رسیده بود. مردم از نگاه اجتماعی به دو طبقه بادار و غلام تقسیم می‌شدند و با غلامان برخورد غیر انسانی صورت می‌گرفت. شراب خوری و حق تلفی و فساد اخلاقی رواج داشت.

عقاید دینی جزیره العرب پیش از اسلام

از میان نخستین پیامبران الهی، حضرت هود(ع) و حضرت صالح(ع) به ترتیب در جنوب و شمال عربستان به رسالت مبعوث شدند. حضرت هود(ع) قوم عاد را به ترک خوشگذرانی و ستمگری فراخواند، اما عده‌ای به مخالفت با او برخاستند و به آزار و اذیت او و پیروانش پرداختند. سرانجام دچار عذاب الهی

شدند و از بین رفتند.

حضرت صالح(ع) در میان قوم ثمود که در شمال عربستان زنده گی داشتند، به پیامبری برگزیده شد. قوم ثمود به جز عده ای از آنان، متابقی حاضر به ترک بت پرستی و ستم گری نشدند. به همین دلیل آنها نیز با عذاب الهی گرفتار و از بین رفتند.

بعدها ادیان دیگری نیز به عربستان راه یافتند که مهمترین آنها یهودیت، مسیحیت، زردشتی و حنیفی بودند.

باگذشت زمان، عربها به بت پرستی روی آوردند. آنها بت‌هایی (تندیس‌هایی) را که از سنگ و چوب و سایر چیزها ساخته بودند، می‌پرستیدند و حتی خانه کعبه را که حضرت ابراهیم(ع) محل پرستش خداوند ﷻ قرار داده بود، به بت خانه تبدیل کردند. دختران را مطابق رسم و رواج خرافاتی خود و یا از ترس گرسنگی و تنگ دستی زنده به گور می‌کردند. در چنین شرایطی بود که اسلام در عربستان ظهور کرد. در بسا از قبایل، زنان را جزء مال میراث قرار می‌دادند، و معاملات تجارتنی شان آمیخته با ربا بود. قبایل در میان خود اختلافات شدید داشتند و باهم بر سر جنگ بودند، به گونه‌یی که جنگ‌های میان دو قبیله بیشتر از صد سال طول می‌کشید.

فعالیت در صنف

از طریق کار گروهی عناوین ذیل را خلاصه کنید:

- عقاید مردم عربستان پیش از اسلام
- وضعیت زنده گی مردم عربستان مقارن ظهور اسلام

سوالات

- ۱- در زمان قبل از اسلام کدام ادیان در عربستان رواج داشت؟
- ۲- قبل از اسلام زنده گی مردم عربستان چگونه بود؟
- ۳- پیروان حضرت ابراهیم(ع) را چه می‌گفتند؟
- ۴- بت پرستی یعنی چه؟

فعالیت بیرون صنف

نزد امام مسجد محل خود بروید با کمک آن در مورد ضرورت بشریت به دین اسلام مقاله تحریر نمایید.

ضرورت ظهور دین مقدس اسلام در شبه جزیره عربستان

در این درس با دلایل ظهور دین مقدس اسلام در شبه جزیره عربستان آشنا خواهیم شد که چگونه خورشید اسلام در این سرزمین طلوع کرد؟

بعد از خلقت حضرت آدم(ع)، خداوند ﷻ همواره پیامبرانی را برای رهنمایی بشر فرستاده است. از یک طرف هیچ دوره‌ی نبوده است که در آن پیغمبری مبعوث نشده باشد. از طرفی دیگر، محققان و مؤرخان از بت پرستی، شرک، جادوگری و خرافه پرستی قبل از اسلام یاد می‌کنند. هرچند مردم سومر خاطره طوفان نوح(ع) و رسالت آن حضرت را از نسل‌های پیش از خود شنیده بودند. به این ترتیب، مسلم است که مردمان جوامع اولیه، مردمانی دیندار و پای بند به دستورات دینی خود بودند؛ ولی عقاید آنان آمیخته با خرافات بود. آن‌ها به زنده‌گی در دنیای دیگر اعتقاد داشتند؛ اما می‌پنداشتند که انسان در قبر نیز به خوراک و پوشاک نیاز دارد. به همین دلیل هنگام دفن مرده‌گان، خوراک و ابزارهای لازم برای زنده‌گی را همراه آنان در قبر می‌نهادند. بعضی جوامع، مرده‌گان را در محل سکونت خود دفن می‌کردند. بسیاری جوامع کهن، فکرمی‌کردند که نیروهای آسمانی موجب صاعقه، سیل، قحطی و بیماری می‌گردد و نیز نیروهای غیبی موجب نزول باران و فراوانی نعمت و آسایش مرده‌گان می‌شود؛ در نتیجه برای راضی نگهداشتن خدایان خود آداب و رسوم خاصی داشتند. بسیاری از جوامع اولیه خود را از نسل یکی از جانوران می‌دانستند. هم چنین جوامع اولیه برای آتش نیز حرمت و قدسیت زیادی قایل بودند.

انبیا و پیغمبرانی که قبل از حضرت محمد ﷺ از جانب خداوند ﷻ مبعوث شده بودند، رسالت‌شان جهان شمول نبود و هم چنان صحایف و کتب آسمانی که بر آنها نازل شده بود، کامل نبوده، و یا این که بعد از آن‌ها تحریف شده بودند. ازین رو، پروردگار عالم به منظور تکمیل رسالت و دیانت، ناجی بشریت حضرت محمد ﷺ را به پیغمبری مبعوث و به وی کاملترین کتاب آسمانی(قرآن مجید) را نازل فرمود، که به این ترتیب رسالت و نبوت تکمیل گردید.

همچنان، تسلط کامل جور و جفا، فساد و تبعیض، تجاوز و انسان‌فروشی و آدم‌کشی، سلطه طلبی و انحصار، قدرت طلبی و خودکامه‌گی، بت پرستی و پرستش خدایان متعدد، خرافات و انحرافات، بی‌عدالتی و حق تلفی، زنده به گورکردن دختران و هر آنچه که وضع آن روزگار را

منفور گردانیده بود، سبب شد تا مرحله دمیدن فجر نجات، رستگاری و طلوع خورشید آزادی و عدالت در جهان هستی به ظهور رسد و دین مقدس اسلام در شبه جزیره عربستان به حکم الهی بوسیله بهترین عالم حضرت محمد ﷺ ظهور نماید.

فعالیت در صنف

شاگردان به گروه‌های ۳ و ۵ نفری تقسیم شوند، هر گروه روی اصطلاحات ذیل و پی آمده‌های آن با هم

بحث نمایند:

- فساد

- بی‌عالتی

- خرافات

سؤالات

۱- چند کتاب آسمانی رامی‌شناسید؟ از جمله کاملترین کتاب آسمانی را نام بگیرید.

۲- اولین پیامبر را نام ببرید.

۳- قبل از دین مقدس اسلام کدام ادیان در جهان مروج بود؟ نام بگیرید. پیروان آن‌ها چرا منحرف شدند؟ کوتاه جواب دهید.

فعالیت بیرون صنف

زیر عنوان دین مقدس اسلام مقاله‌ای بنویسید که از ۸ سطر کم نباشد.

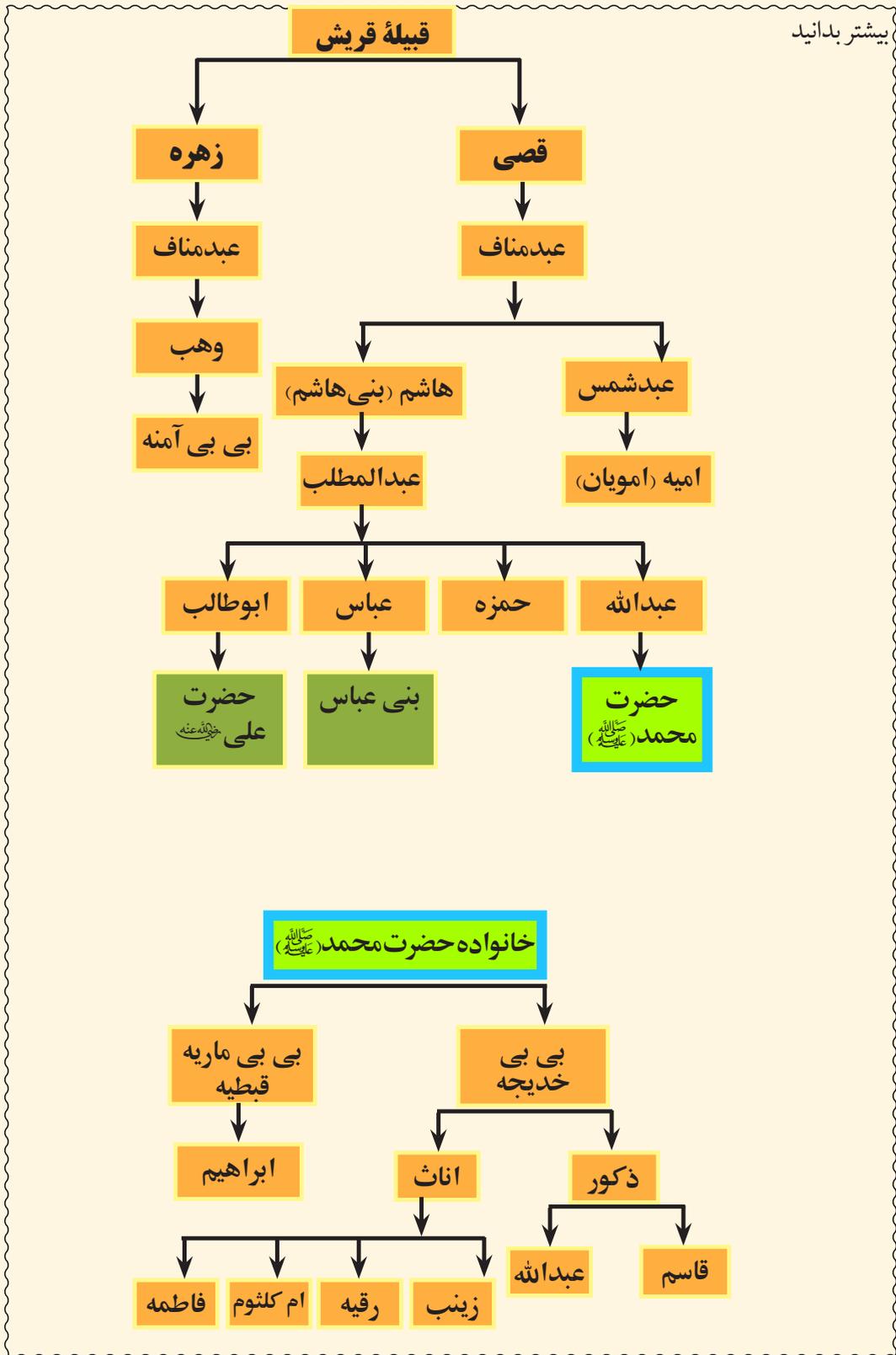
حضرت محمد ﷺ آخرین پیامبر الهی (از تولد تا بعثت)

درین درس سعی شده تا با زنده گی حضرت محمد ﷺ قبل از ظهور دین مقدس اسلام به طور اختصار آشنا شوید.

عبدالمطلب، پدر کلان حضرت محمد ﷺ بود. عبدالله بن عبدالمطلب پدر رسول اکرم ﷺ پیش از تولد آن حضرت ﷺ در سفری که به شام انجام داده بود، وفات کرد و در همانجا به خاک سپرده شد. حضرت محمد ﷺ در سالی که به عام الفیل معروف است در دوازدهم (طبق روایت دیگر هفدهم) ماه ربیع الاول شب دوشنبه مطابق ۵۷۰ میلادی در مکه معظمه چشم به جهان گشود. در آن وقت مردم عربستان، کودکان خود را برای تربیت و شیر دادن به دایه‌ها می‌سپردند. بی بی آمنه مادر حضرت محمد ﷺ نیز فرزندش را به زنی به نام حلیمه سعیدیه سپرد تا او را پرورش و شیر دهد. حضرت محمد ﷺ چهار سال نزد بی بی حلیمه در صحرا ماندند. زنده گی سخت و ساده صحرا، رسول اکرم ﷺ را نیرومند بار آورد، و به او زنده گی ساده را آموخت. زمانی که پیغمبر بزرگوار ما شش ساله شدند، بی بی آمنه او را به یثرب نزد خانواده خود برد و آرامگاه پدرش (عبدالله) را زیارت نمود. در حین بازگشت، بی بی آمنه سخت مریض شد و در راه جان به حق سپرد. حضرت محمد ﷺ از وفات مادر بسیار غمگین گردید. از آن پس پدر کلانش عبدالمطلب نگهداری آن حضرت ﷺ را به دوش گرفت. حضرت محمد ﷺ ۸ ساله بودند که عبدالمطلب جد آن حضرت نیز وفات کرد. از آن به بعد کاکای شان ابوطالب سرپرستی ایشان را به عهده گرفت. ابوطالب به تجارت اشتغال داشت و در بعضی سفرها برادرزاده خود را نیز با خود می‌برد.

حضرت محمد ﷺ با عده ای از جوانان مکه به خاطر دفاع از ستم‌دیده گان پیمانی را در مکه بستند از این که همه مردم مکه بنام «حلف الفضول» به پاکدامنی، امانتداری و راستکاری ایشان باور داشتند، او را «امین» می‌گفتند. چنانچه در زمانی که بر سر گذاشتن حجرالاسود میان قبایل مختلف اعراب اختلاف به وجود آمد، تصمیم بر آن شد هر کسی که پیش از همه از دروازه کعبه داخل شود، حکمیت آنرا قبول مینماییم. در این اثنا حضرت محمد ﷺ داخل گردید و همه صدا کردند که «امین» آمد. حضرت محمد ﷺ با درایت و تدبیر خاص، حجرالاسود را در چادری گذاشت و گوشه‌های آنرا به دست بزرگان قبایل، داد و به این ترتیب از یک خون ریزی بزرگ جلوگیری به عمل آمد.

حضرت محمد ﷺ در سن (۲۵) سالگی به پیشنهاد ابوطالب با سرمایه زن ثروتمند از قبیله قریش به نام بی بی خدیجه، برای تجارت به شام رفت، شهرت آن حضرت به امانتداری و درستکاری، باعث شده بود تا بی بی خدیجه سرمایه خود را برای تجارت در اختیار وی قرار دهد. از آنکه حضرت محمد ﷺ از سفر تجارتي با فواید فراوان باز گذشت از طرف دیگر هم غلام حضرت بی بی خدیجه بنام میسره از کارکرد و امانت داری محمد ﷺ توصیف زیاد نمود. حضرت بی بی خدیجه آن حضرت را درخور

ازدواج با خود دید و علاقمند ازدواج با او شد، لذا خود پیشنهاد ازدواج را با آن حضرت رساند. بعد از اتمام ازدواج میان آن دو مرحله نوبی آغاز یافت. بی بی خدیجه همسر مهربان و فداکار برای حضرت محمد ﷺ بود. او بعد از اسلام آوردن خدمات بزرگی به دین مقدس اسلام انجام داد، تا آنجا که همه دارایی خود را در راه خدا ﷺ و انتشار دین اسلام مصرف کرد.

حضرت محمد ﷺ از بت پرستی مردم مکه بسیار آزرده خاطر بود. آرزوی آن حضرت ﷺ این بود که روزی مردم از بت پرستی نجات یابند و خدای واحد و یگانه را پرستش نمایند.

حوادث زنده گی حضرت محمد ﷺ از ۶ سالگی تا چهل سالگی

وفات مادر پیامبر - سرپرستی توسط عبدالمطلب	۶ سالگی
وفات عبدالمطلب - سرپرستی توسط ابوطالب	۸ سالگی
شرکت در پیمان حمایت از ستمدیدگان	نوجوانی
ازدواج با حضرت بی بی خدیجه	۲۵ سالگی
بعثت	۴۰ سالگی

فعالیت داخل صنف

در کار گروهی ستون سمت چپ را به ستون سمت راست در کتابچه‌های تان ربط دهید و در صنف

ارائه نمایید.

- پدر رسول اکرم ﷺ	- در سال ۵۷۰ میلادی
- جد رسول اکرم ﷺ	- در ۶ ساله‌گی
- مادر حضرت محمد ﷺ	- در ۸ ساله‌گی
- دایه حضرت محمد ﷺ	- بی بی آمنه
- عبدالمطلب جد پیامبر ﷺ وفات کرد	- عبدالمطلب
- مادر پیامبر ﷺ وفات کرد	- عبدالله
- حضرت محمد ﷺ در مکه متولد شد	- بی بی حلیمه

سوالات

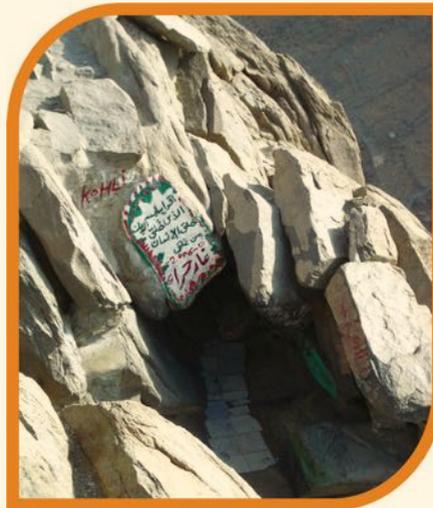

- ۱- آیا نام پدر، مادر، دایه، کاکا و جد حضرت محمد ﷺ را می‌دانید؟
- ۲- زنده‌گی در صحرا بالای حضرت محمد ﷺ چه تأثیری گذاشت؟
- ۳- منظور از عام الفیل چیست؟ مختصراً بیان نمایید.
- ۴- پسران حضرت محمد ﷺ را نام بگیرید؟
- ۵- دختران حضرت محمد ﷺ را نام بگیرید؟
- ۶- نام پدر و پدرکلان حضرت آمنه را نام بگیرید؟
- ۷- عبارت صحیح را با حرف «ص» و عبارت غلط را با حرف «غ» مشخص کنید:
 - حضرت علی رضی الله عنه پسر کاکای حضرت محمد ﷺ بود. ()
 - جد امویان هاشم نام داشت. ()
 - جد بنی هاشم امیه نام داشت. ()

حضرت محمد ﷺ آخرین پیامبر الهی (از بعثت تا هجرت)

در این درس با چگونگی مبعوث شدن حضرت محمد ﷺ به پیغمبری و هجرت شان از مکه معظمه به مدینه منوره و هم چنان تاریخ صدر اسلام (از زمان حضرت محمد ﷺ تا شهادت حضرت علی (ع)) آشنا خواهیم شد.

حضرت محمد ﷺ هر سال یک ماه به غار حراء در جبل النور که در نزدیکی مکه معظمه موقعیت دارد، می رفت و در آنجا به عبادت و تفکر می پرداخت. آن حضرت ﷺ سکوت و تنهایی را دوست داشت.

غار حرا

حضرت محمد ﷺ در (۴۰) سالگی در غار حرا از جانب خداوند ﷻ به پیغمبری مبعوث و مامور شد تا مردم جهان را به پرستش خدای یکتا، دست برداشتن از بت پرستی، ایمان به روز قیامت و قبول پیغمبری خود دعوت کند.

برگزیده شدن حضرت محمد ﷺ از جانب پروردگار عالم به پیغمبری را بعثت می نامند. حضرت ابوبکر صدیق (ع) از مردان، حضرت بی بی خدیجه (ع) از زنان و حضرت علی (ع) از کودکان، اولین کسانی بودند که به اسلام گرویدند. حضرت محمد ﷺ در ابتدا به طور پنهانی مردم را به دین مقدس اسلام دعوت می کردند. با این کار کم کم عده ای از مردم ستمدیده و بعضی از بزرگان مکه به دین مبین اسلام گرویدند. بعد از سه سال، خداوند ﷻ به آن حضرت ﷺ فرمان داد که مردم را آشکارا به اسلام دعوت نماید و آنان را از بت پرستی باز دارد.

دین اسلام روز به روز گسترش می یافت و عامه مردم از این دعوت استقبال می کردند. کفار مکه، از نفوذ روز افزون اسلام احساس خطر کردند. آنها درک نمودند که اگر بت پرستی از میان برود، هیچ گاه نمی توانند بر مردم حکمروایی نمایند. از اینرو، گرد هم جمع شدند و به فکر چاره افتادند. ایشان ابتدا تلاش کردند تا به زعم خود شان حضرت محمد ﷺ را با پول و مقام راضی نموده و از راه خدا ﷻ باز دارند تا از پیشرفت دین اسلام جلوگیری کنند. و به رسول خدا ﷻ چنین پیشنهاد کردند:

"از دعوت خویش دست بردار، در مقابل هر چه می خواهی برایت می دهیم؛ اگر خواسته باشید ثروت خود را در اختیار شما قرار می دهیم و شما را به ریاست خود انتخاب می کنیم، اگر مریض هستی تورا تداوی می کنیم." حضرت محمد ﷺ در جواب آنها فرمودند: "به خدا قسم، اگر خورشید را در دست راست من و مهتاب را در دست چپ من بگذارید تا دست از این دعوت بردارم، هرگز چنین نخواهم کرد، حتی اگر در این راه جان خود را از دست بدهم." زمانی که کفار درین تلاش خود ناکام شدند به فکر آزار و اذیت او شان و یارانش افتادند. بلال، یاسر، سمیه و بسیاری دیگر از یاران آن حضرت ﷺ در زیر شدیدترین شکنجه ها مقاومت کردند و بعضی از آنها جام شهادت نوشیدند، حتی خود حضرت پیغمبر ﷺ هم از این آزارها در امان نماندند. در راه ها و کوچه ها به آن حضرت ﷺ حمله می نمودند و با سنگ ایشان را مجروح می کردند. مشرکین پیامبر ﷺ را گذشته از آزارهای بدنی از طریق شایعه پراگنی و تبلیغات و تهمت بستن های مختلف اذیت می کردند، حتی به مدت سه سال با او، و یارانش و قبیله

اش که از وی حمایت می کردند قطع رابطه نمودند و ایشان را در محاصره اقتصادی قرار دادند. با وجود همه این مشکلات، رسول اکرم ﷺ بر عزم خویش استوار ماندند و از دعوت به اسلام و خدا پرستی لحظه یی دست برد نداشتند؛ زیرا اسلام دینی است مشتمل بر ارزشهای ذیل:

۱- اسلام آخرین، بزرگترین و کاملترین دین الهی است؛

۲- اسلام از آغاز تا کنون همواره نقش خود را بالفعل و بالقوه در هدایت، سیادت و سعادت مند کردن مسلمانان حفظ کرده است.

۳- اسلام دینی زنده، پویا، حرکت آفرین، احیاگر و علیه ظلم است.

قرآن مجید از جانب خداوند ﷻ به تدریج و بنا به ضرورت، بوسیله حضرت جبرئیل (ع) بر آن حضرت ﷺ نازل گردید.

سال ۱ بعثت	بعثت - شروع دعوت پنهانی
سال ۴ بعثت	شروع دعوت آشکار - شروع آزار و اذیت مسلمانان
سال ۵ بعثت	مهاجرت تعدادی از مسلمانان به حبشه
سال ۷ تا ۱۰ بعثت	سه سال محاصره اقتصادی مسلمانان - وفات ابوطالب و بی بی خدیجه
سال ۱۱ بعثت	ملاقات پیغمبر ﷺ با شماری از مردم در مراسم حج
سال ۱۲ و ۱۳ بعثت	آمدن گروهایی از مردم یثرب نزد پیغمبر ﷺ در دو نوبت عهد و پیمان با آنها
سال ۱۴ بعثت	مهاجرت مسلمانان و رسول الله ﷺ به یثرب

فعالیت داخل صنف

- جاهای خالی را در کتابچه های تان تکمیل نمایید
- خداوند ﷻ در سال سوم بعثت، رسول اکرم ﷺ را وظیفه داد: (.....)
 - از زنده گی حضرت محمد ﷺ در زمان بعثت می آموزیم که: (.....)
 - اسلام چگونه دینی است؟.....

سؤال ها

- ۱- چرا حضرت محمد ﷺ به غار حراء می رفتند؟
- ۲- حضرت محمد ﷺ در آغاز بعثت مردم را چگونه به اسلام دعوت می کردند؟
- ۳- حضرت محمد ﷺ در جواب پیشنهاد مشرکین چه گفتند؟
- ۴- پیام اسلام به ما مسلمانان چه است؟ بطور اختصار بیان کنید.

فعالیت بیرون صنف

به همکاری امام محل در مورد بعثت حضرت محمد مصطفی ﷺ یک مقاله بنویسید.

حضرت محمد ﷺ آخرین پیامبر الهی (از هجرت تا رحلت)

در این درس سعی شده تا به سؤالاتی مانند: چه عواملی باعث هجرت مسلمانان و حضرت محمد ﷺ از مکه معظمه به حبشه و یثرب شد؟ چگونه اسلام گسترش یافت؟ به طور اختصار جوابات ارائه گردد.

هر قدر تعداد مسلمانان بیشتر می‌شد، خشم و کینه سرداران گروه مشرکان نسبت به اسلام و مسلمانان شدت می‌یافت. شدت آزار مشرکان به حدی رسید که،

حضرت محمد ﷺ هدایت دادند که تعدادی از مسلمانها به سرپرستی حضرت جعفر پسر ابوطالب به کشور حبشه هجرت نمایند. عده‌یی از مسلمانها که در ترکیب آنها حضرت عثمان رضی الله عنه و همسر ایشان شامل بودند به حبشه رفتند. زمانی که مشرکین خبر شدند، خشمگین گردیده و مبارزه علیه اسلام را شدیدتر کردند. کفار قریش باهم عهد کردند که «رابطه خود را با مسلمانها و فرزندان هاشم و مطلب قطع کرده و با آنان خرید و فروش و ازدواج نکنند». آنگاه عهدنامه‌یی در این باره نوشتند و آنرا در خانه کعبه گذاشتند از آن به بعد، پیغمبر ﷺ و یارانش در دره‌یی بنام «شعب ابوطالب» بیرون از مکه به سر می‌بردند. آنان سه سال در کمال سختی در آن دره زنده‌گی کردند. در آن گیرودار عده‌یی از انسانهای دارای ضمیر و وجدان بیدار میان هم تعهد نمودند که این عهدنامه

را پاره نموده همشهریان مسلمان خویش را از سختی‌ها رهایی بخشند. و از سوی دیگر پیامبر ﷺ از جانب خداوند جل جلاله آگاه شد که موریانه عهدنامه کافران را خورده است. ابوطالب این خبر را به کافران داد و از آنان خواست که عهدنامه را بیاورند. و چنین گفت: اگر محمد ﷺ درست نگفته باشد، او را بشما تسلیم خواهم کرد. کافران رفتند و دیدند که پیامبر ﷺ درست گفته است، بنا بر این، به پیغمبر ﷺ و مسلمانان اجازه دادند که دوباره به مکه بازگردند از آن پس، پیامبر ﷺ از هر فرصتی برای دعوت مردم به اسلام استفاده می‌کردند. در هنگام مراسم حج که مردم زیادی برای زیارت کعبه می‌آمدند، پیامبر اکرم ﷺ آنان را با اسلام آشنا نموده و دعوت خود را به وسیله آنان به گوش مردم می‌رساندند. در سال یازدهم بعثت، از جمله کسانی که دعوت حضرت محمد ﷺ را پذیرفتند؛ تنی چند از قبایل اوس و خزرج یثرب بودند. از همین جا بود که مقدمه هجرت مسلمانها به یثرب فراهم گردید. آن چند تن در بازگشت خبری پیامبری حضرت محمد ﷺ را به همشهریان خود رساندند و تعدادی دیگری نیز مسلمان شدند، سال بعد در موسم حج تعداد تازه مسلمان شده گان یثربی به دوازده تن رسیده بود و

در سال بعدی آن تعداد شان به بیشتر از هشتاد تن رسید و آنگاه به آن حضرت پیمان حمایت بستند. بت پرستان برای جلوگیری از گسترش اسلام، به هر کاری دست می زدند. پس از آنکه تمام یاران حضرت محمد ﷺ به یثرب رفتند، کافران تصمیم گرفتند که آن حضرت ﷺ را شبانه در خانه اش به قتل برسانند. حضرت محمد ﷺ از طرف خداوند ﷻ از تصمیم آنها آگاه شد و به همین جهت، آن شب حضرت علی رضی الله عنه در بستر پیغمبر ﷺ خوابید و بدین ترتیب دسیسه مشرکین نقش بر آب گردید. حضرت پیغمبر ﷺ به طور پنهانی از خانه بیرون آمد و همراه حضرت ابوبکر صدیق به غار ثور و بعد از سه شبانه روز از آنجا به یثرب هجرت فرمودند. بعد ازین، نام یثرب به «مدینه النبی» تبدیل شد و به مسلمانان آنجا اصطلاح انصار اطلاق گردید.

پیامبر اسلام بعد از ورود به مدینه، قبل از هر کاری مسجد قبا را بنا نهاد، و با ساکنان مختلف مدینه پیمان بستند که بنام منشور مدینه مسمی شد که در برابر متجاوزین به مدینه، متحدانه عمل نمایند، پیوند برادری را میان مسلمانان اساس گذاشتند و پایه‌های نظام اسلامی را بنیاد نهادند. هجرت حضرت محمد ﷺ مطابق (۶۲۲ میلادی) از مکه معظمه به مدینه منوره صورت گرفت که در عهد خلافت عمر فاروق رضی الله عنه تصمیم گرفته شد همین سال مبدأ تاریخ مسلمانها شناخته شود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌های سه یا پنج نفری تقسیم شوند، روی مطالب ذیل باهم بحث نمایند و نتیجه را یکی از اعضای گروه به دیگران بازگو نماید:

- هجرت یعنی چه؟
- چرا یثرب به نام مدینه مسمی شد؟
- چرا هر قدر تعداد مسلمانان زیاد می‌شد، مخالفت کفار در برابر آنها شدید تر می‌گردید؟

سوال‌ها

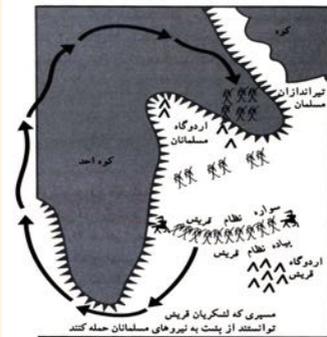

- ۱- کفار مکه با هم چه پیمانی بستند؟ درین ارتباط تبصره نمایید.
- ۲- مبدأ تاریخ مسلمانان از چه گرفته شده و آن سنه چند بود؟
- ۳- اولین مسجدی که حضرت محمد ﷺ تهداب گذاری کرد، کدام است؟
- ۴- در موقع هجرت کدام صحابی در بستر پیغمبر ﷺ خوابید؟ درین ارتباط تبصره کنید.

فعالیت بیرون صنف

به همکاری بزرگان و امام مسجد محل در مورد هجرت مقاله‌ی بنویسید.

غزوة احد

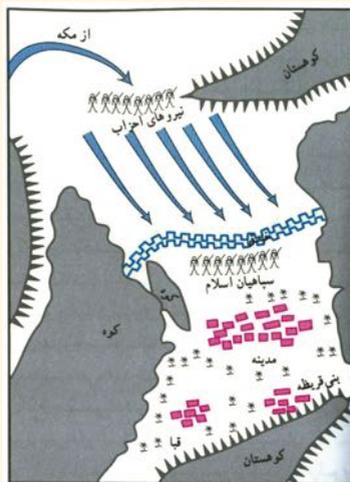
از فرصت از پشت سر به قومندانی خالد بن ولید بر مسلمین حمله نمودند. با این حمله ناگهانی وضعیت عوض شد، دندان مبارک پیامبر اسلام ﷺ به شهادت رسید و حضرت حمزه جام شهادت نوشید و هفتاد تن از مسلمانان به شهادت رسیدند. این غزوه یک درس عبرت برای مسلمانان بود.

غزوة خندق (احزاب)

در سال پنجم هجرت مشرکان مکه با یهودیان هم پیمان گردیده تصمیم گرفتند که بر مدینه حمله کنند. در این اتحادیه نظامی، مشرکان یهود و قریش، نزدیک به ده هزار نیرو در سه لشکر به فرماندهی ابوسفیان گرد آوردند. حضرت محمد ﷺ وقتی که از موضوع آگاهی یافت به مشوره صحابه کرام و متحد خویش، بنی خزاعه شورایی تشکیل داد تا مؤثرترین راه دفاع را برگزیند. پیغمبر ﷺ نظر سلمان فارسی مبنی بر حفر خندق را بهترین شیوه دفاع تشخیص داد و فرمان حفر خندق را در شمال مدینه صادر کرد و خویشان در تمامی مراحل آن شرکت کرد.

زمانیکه مشرکان به مدینه رسیدند، در مقابل خود خندقی را دیدند که تا آن زمان ندیده بودند. آنها چاره ای جز توقف در آن طرف خندق و محاصره مدینه نداشتند. تا اینکه عده ای از جنگجویان نامی قریش از خندق گذشتند. بعد از کشته شدن پهلوان نامی آنها عمرو بن عبدود، بقیه فرار کردند وعده آنان با طوفان بزرگ و شدیدی مواجه گردیدند که خیمه های مشرکین را از جا بر می کند. این امر سبب تردید در ادامه محاصره و اختلاف سپاه مشرکان گردید. آنها بدون کوچکترین پیشرفتی از اطراف مدینه پراکنده شدند. در این غزوه قدرت نظامی مسلمانان در شبه جزیره تثبیت گردید. امنیت راه های تجارتي مکه با شام از بین رفت و مهمتر از همه، اندیشه توحید و یکتا پرستی بساط شرک و بت پرستی را متزلزل ساخت و غزوه به نفع مسلمانان پایان یافت.

پس از پایان یافتن غزوة خندق، حضرت پیغمبر ﷺ با ارتش خود جهت گوش مالی یهود بنی قریظه که در لحظات حساس و دشوار با دشمن هم پیمان شدند و پیمان با مسلمانان را نقض

غزوة خندق

کردند، شتافت و اطراف مدینه را از آنها پاکسازی نمود

صلح حدیبیه و گسترش اسلام

در سال ششم هجری قدرت مسلمانان بر بسیاری اعراب آشکار گردید؛ طوریکه مشرکان مکه، حاضر به صلح با مسلمانان شدند. بدین ترتیب پیمان صلح حدیبیه به وجود آمد. به اساس این پیمان، مشرکان متعهد شدند که تا ده سال با مسلمانان وارد جنگ نشوند و به آنان اجازه زیارت خانه خدا را بدهند. با امضای پیمان صلح پیامبر ﷺ توانست آزادانه به تبلیغ اسلام بپردازد و نه تنها مردم عربستان؛ بلکه ساکنان کشورهای دیگر را نیز به اسلام دعوت کند.

ابلاغ جهانی دعوت اسلام

در سال هفتم هجری، پیغمبر اسلام ﷺ سفیران خود را به فراسوی مرزهای عربستان فرستاد و رسالت خویش را جهانی کرد. نامه‌های پیغمبر ﷺ با توحید و ستایش خداوند عزوجل آغاز می‌شد، سپس سران کشورهای را به اسلام دعوت می‌کرد. شماری از سران و رهبران جهان از جمله پادشاه حبشه، پادشاه بحرین و پادشاه عمان آن روز پذیرای دعوت اسلام شدند.

غزوه خیبر

پس از امضای پیمان صلح حدیبیه، دین اسلام روز به روز گسترش یافت و دشمنان آن نیز خشمگین تر شدند. از جمله این دشمنان یهودیان منطقه خیبر بودند که با کار شکنی‌ها برای مسلمانان مشکل ایجاد می‌کردند. به همین خاطر پیامبر ﷺ در سال هفتم هجرت به مقابله با آنان شتافت و قلعه آنها را محاصره کرد. در نتیجه مسلمانان قلعه‌های شان را فتح نموده پیروزی را از آن خویش نمودند.

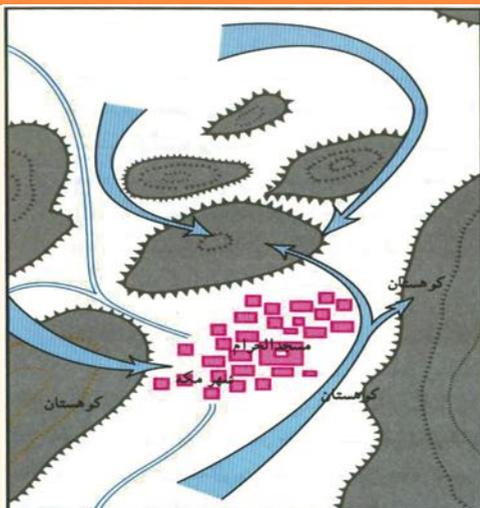
غزوه موته

در سال هشتم هجری محمد ﷺ نماینده خود را نزد حاکم بصری (شهری است در جنوب سوریه، در ولایت حوران) فرستاد، ولی آن نماینده بین راه در سرزمین موته به شهادت رسید و این عمل، مقدمه برخورد نظامی مسلمانان در موته شد که در جریان آن سه سردار مسلمان زید بن حارث، جعفر بن ابی طالب و عبدالله بن رواحه به شهادت رسیدند، و غزوه به اثر تدبیر خالد بن ولید به پایان رسید.

غزوه موته

فتح مکه

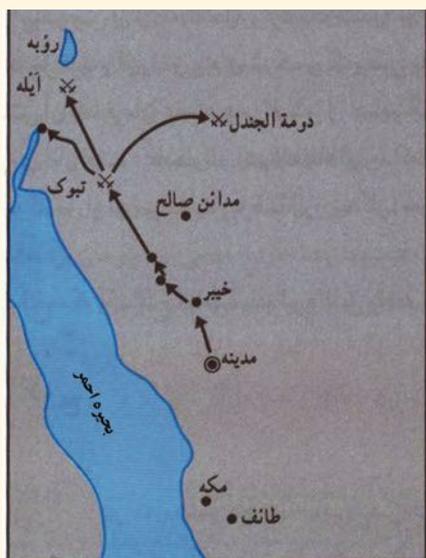
مسیر ورود سپاهیان اسلام به مکه معظمه (فتح مکه)

دو سال بعد از صلح حدیبیه مشرکان، پیمان شکنی کردند. از این رو، پیامبر اسلام ﷺ در سال هشتم هجرت با سپاه بزرگی به سوی مکه حرکت کردند و مکه بدون جنگ و خون ریزی فتح شد. به این ترتیب، بت‌ها و اژگون گردید و کعبه بار دیگر محل عبادت خدای یکتا شد. در این زمان، ابوسفیان که از دشمنان سرسخت اسلام بود. مسلمان شد. فتح مکه مکرمه که بزرگ‌ترین و مهمترین شهر حجاز و مرکز دینی و تجارتي اعراب بود، آوازه شکوه و عظمت اسلام را به گوش همه مردم عربستان رساند. از آن بعد، گروه گروه مردم می‌آمدند و به دین مقدس اسلام مشرف می‌شدند.

غزوة حنین

حضرت محمد ﷺ بعد از فتح مکه اطلاع یافت که قبیله هوازن به فرماندهی مالک بن عوف و به همکاری خاندان ثقیف علیه مسلمین آماده جنگ شده اند. حضرت محمد ﷺ با نیروی در دره حنین با لشکر کفار مقابل شده و شکست سختی به آنان دادند و غنایم زیادی بدست آوردند.

غزوة تبوک

غزوة تبوک

با انتشار خبری مبنی بر تحرکات سپاه روم در مرزهای شمالی، حضرت محمد ﷺ بدون معطلی فرمان جهاد را صادر کرد. در این زمان هوا گرم و موقع برداشت محصولات زمین بود. عواملی چون فاصله زیاد، سختی راه و مقابله با رومیان جنگجو موجب شد تا این نبرد چون یک آزمایش الهی، صف مؤمنان واقعی را از مسلمانان ظاهری جدا سازد. خداوند ﷻ در سوره توبه در باره این واقعه یاد کرده که منافقان به بهانه‌های مختلف از شرکت در این محاربه خودداری کردند. گرچه این لشکرکشی به درگیری نظامی با رومیان نیانجامید؛ اما اندیشه جهاد و مسلمانان گسترش بیشتر پیدا کرد. این آخرین غزوة پیامبر اسلام ﷺ بود که در سال نهم هجرت به وقوع پیوست.

کوتاه سخن آنکه پیغمبر ﷺ در حدود بیست و هشت غزوه اشتراک ورزیده اند که در نه غزوه جنگ رخ داده و بقیه آن بدون جنگ پایان پذیرفته است. همچنان آن حضرت ده‌ها سریه را توسط پیروان خویش جهت نشر اسلام و مجازات دشمنان اسلام به گوشه‌ها و اکناف جزیره العرب مأمور ساخته است.

آخرین سال‌های زنده‌گی پیامبر اسلام ﷺ

حضرت محمد ﷺ آخرین پیامبر الهی در سن (۶۳) ساله‌گی در سال یازدهم هجری (۶۳۲م) در مدینه منوره از دارفانی به دار باقی رحلت فرمودند. ایشان در تمام مدت زنده‌گی همانند مردم عادی زنده‌گی می‌کردند. خانه، غذا و لباسش ساده بود. هرگز خود را از دیگران برتر نمی‌دانستند. طبق احکام کلام الهی (قرآن شریف) نسبت به دوستان و مؤمنان مهربان و نسبت به کافران، مشرکان و دشمنان سر سخت بودند. کودکان را دوست می‌داشتند و با زنان و اهل خانه خود بسیار مهربان بودند. شخصیت پیغمبر ﷺ چنان بود که صورت تجسم یافته و عملی قرآن در وجود ایشان بازتاب یافته بود به گونه‌ی که زنده‌گانی جناب ایشان یک اسوه و الگو برای مسلمانان بود.

سال ۱ هجرت (۶۲۲م)	استقرار اسلام در مدینه - بنای مسجد قبا و مسجد نبوی - پیوند برادری میان مسلمانان - امضای پیمان با یهود
سال ۲ هجرت (۶۲۳م)	غزوة بدر - پیروزی چشمگیر مسلمانان و گسترش آوازه اسلام در عربستان
سال ۳ هجرت (۶۲۴م)	غزوة احد - نافرمانی تعدادی از مجاهدان - شهادت حضرت حمزه - عقب نشینی کفار.
سال ۵ هجرت (۶۲۶م)	غزوة خندق - اتحاد دشمنان اسلام - حفر خندق و پیروزی مسلمانان
سال ۶ هجرت (۶۲۷م)	صلح حدیبیه - دعوت پادشاهان کشورهای همسایه به اسلام - گسترش اسلام.
سال ۷ هجرت (۶۲۸م)	فتح خیبر.
سال ۸ هجرت (۶۲۹م)	فتح مکه - شکستن بت‌ها.
سال ۱۰ هجرت (۶۳۱م)	آخرین حج پیغمبر ﷺ.
سال ۱۱ هجری (۶۳۲م)	رحلت پیغمبر ﷺ.

فعالیت‌های داخل صنف

به گروپ‌های سه یا پنج نفری تقسیم شوید، وقعات مهم سال‌های ۱، ۲، ۳، ۵، ۶، ۷، ۸، ۱۰ و ۱۱ هجرت را با هم تکرار نموده، خلاصه کنید.

سوالات

- ۱- مسلمانها به کجا هجرت کردند، و چرا؟
- ۲- کفار قریش بر علیه مسلمانها چه عهدهی بستند؟
- ۳- غزوه را تعریف کنید.
- ۴- حضرت محمد ﷺ به کدام شاهان نامه دعوت به اسلام را فرستادند و کدام شاه به نامه و قاصد بی احترامی نمود و چه نتیجه‌ی دید؟
- ۵- مکه معظمه چگونه فتح گردید؟
- ۶- در باره سجایای حضرت محمد ﷺ آخرین پیغمبر الهی، آنچه یاد دارید بیان کنید.
- ۷- از زنده‌گی پیامبر ﷺ چه آموختید؟
- ۸- پیام غزوات چه بود؟

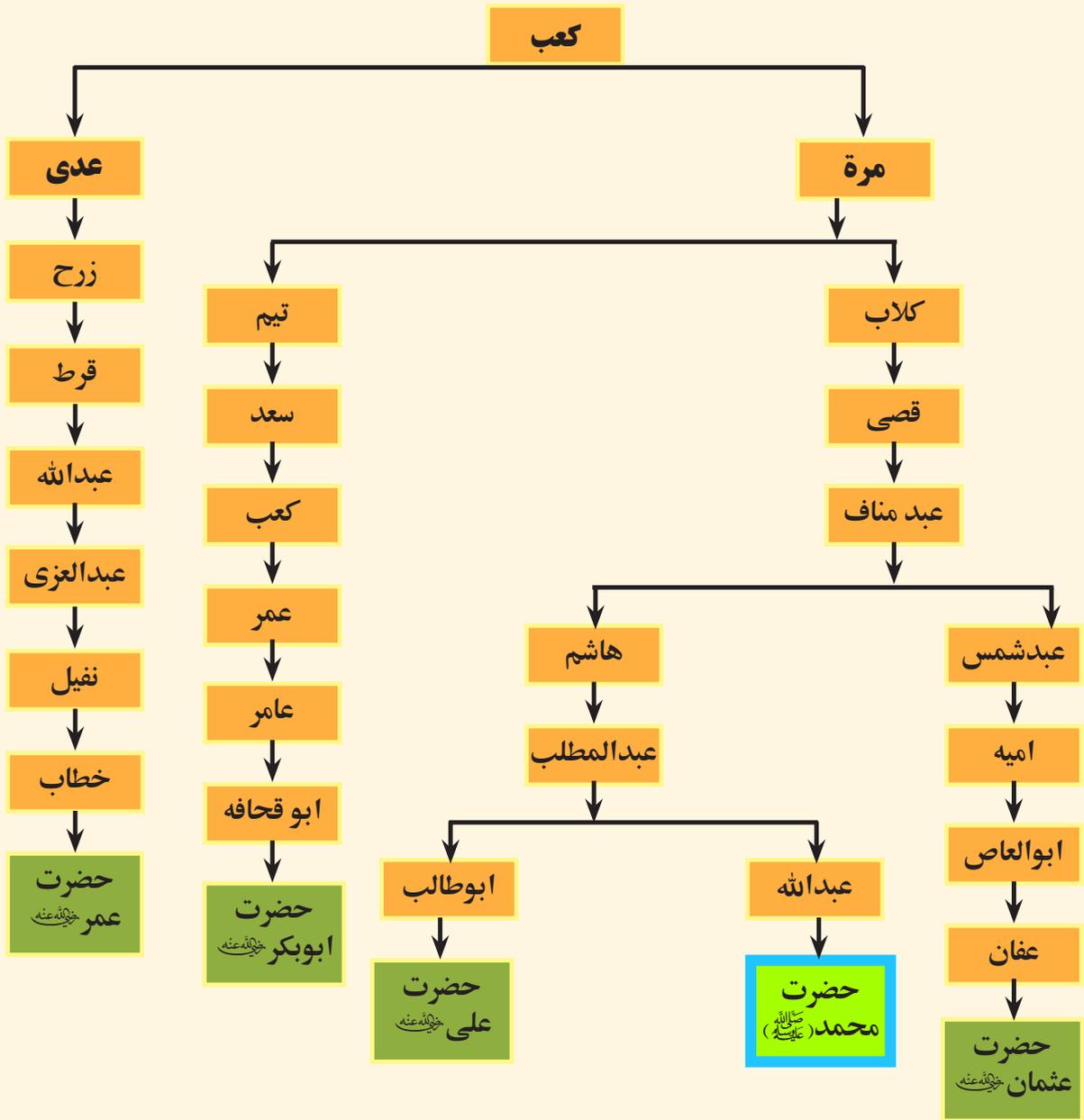
فعالیت بیرون صنف

حضرت محمد ﷺ چگونه زنده‌گی می کردند، مطلبی را در این مورد تهیه و در صنف ارائه کنید.

فصل دوم

خلفای راشدین

در این فصل به مفهوم خلافت، مقدمات تأسیس خلافت و دوران خلفای راشدین که شامل تاریخ صدر اسلام می‌باشد، معلومات حاصل خواهید کرد. شجره نسب حضرت محمد (ص) و خلفای راشدین

اهداف فصل

انتظار می‌رود تا شاگردان در پایان این فصل به اهداف (دانشی، مهارتی و ذهنیتی) ذیل برسند:

- ۱- مفهوم و شرایط خلافت را بدانند؛
- ۲- با چگونگی به خلافت رسیدن خلفای راشدین (حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه، حضرت عمر رضی الله عنه، حضرت عثمان رضی الله عنه و حضرت علی رضی الله عنه آشنا شوند؛
- ۳- بتوانند کارکردهای خلفای راشدین را مطابق شرایط آن زمان تحلیل کنند؛
- ۴- بتوانند سجایای خلفای راشدین را ملاک عمل خود سازند؛
- ۵- به حکومت اسلامی و اصول اسلامی باور کامل پیدا نمایند.

معنی و مفهوم خلافت

در این درس باید به این سؤال‌ها جواب دهیم. خلافت چیست؟ شرایط خلافت چه می‌باشد؟

معنی و مفهوم خلافت چیست؟

خلافت در لغت به معنی نیابت و در اصطلاح شریعت؛ خلافت عبارت است از: ریاست عمومی برای اقامهٔ دین، احیای علوم دینی، اقامهٔ ارکان اسلام، جهاد، جاری کردن حدود، برقرار ساختن عدالت و جلوگیری از ظلم، امر به معروف و نهی از منکر به نیابت از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله.
 بناءً خلافت یک نوع حکومتی است که مخصوص نظام اسلامی می‌باشد و خلیفهٔ اسلام از نظر مقررات شرع شریف، امور دینی و دنیوی مسلمانان را بعد از پیامبر اسلام در مطابقت به احکام قرآن مجید و احادیث نبوی به پیش می‌برد. وظیفهٔ خلیفه تنها در سیاست و حکومت خلاصه نمی‌شود؛ بلکه مهمترین وظیفهٔ خلیفه، اصلاح، ارشاد و رهنمایی بنده گان خداوند جل جلاله بوده که در این مورد از تمام امکانات، استفادهٔ معقول و همه جانبه می‌نماید. عدالت اجتماعی را تأمین کرده و در جهت رفاه عامه می‌کوشد. هم چنان مکلفیت دارد تا دین مقدس اسلام را اشاعه و نظام اسلامی را در جهان گسترش دهد؛ زیرا در این دنیا خلیفه در برابر مسلمانان و در آخرت در نزد پروردگار عالم مسؤول و جوابده می‌باشد.

دورهٔ خلفای راشدین، عصر طلایی و جزء دورهٔ صدر اسلام است که تنها عدل، تقوا، صداقت و دینداری در این دوره حکومت می‌کرد، و هر کس هر عملی که انجام می‌داد، از روی حقیقت بود. مؤرخین و دانشمندان این دوره را بهترین نمونهٔ نظام سیاسی اسلامی می‌دانند.

شرایط خلافت

- ۱- مسلمان بودن
- ۲- عاقل بودن
- ۳- بالغ بودن
- ۴- مرد بودن
- ۵- آزاد بودن
- ۶- علم

۷- عدل

۸- اهلیت

۹- سلامت روحی و جسمی

در زمان خلفای راشدین، موضوع خلافت با مشورت رجال مهم اسلام حل می‌شد؛ چنانکه حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه بعد از مشوره رجال مهم اسلام (مهاجر و انصار) حضرت عمر رضی الله عنه را جانشین خود ساخت و حضرت عمر رضی الله عنه برای احتراز از هر اختلاف تعدادی از اصحاب را نامزد آن مقام کرد تا با مشورت یکدیگر خلیفه را تعیین کنند و هیچ یک از خلفای راشدین نظر نداشتند که خلافت را موروثی نمایند حتی حضرت عمر رضی الله عنه پسر خود حضرت عبدالله را جزء هیأت شورا قرارداد؛ اما مردم را از انتخاب او به خلافت منع نمود. سرانجام شورا، حضرت عثمان رضی الله عنه را انتخاب نمود و پس از شهادت او حضرت علی رضی الله عنه بدون انجام آن مراسم به خلافت رسید، زیرا بسیاری از صحابه پیغمبر صلی الله علیه و آله در آن موقع در مدینه حضور نداشتند. تعدادی از آن‌ها یا به حضرت علی رضی الله عنه بیعت کردند و عده‌ی هم از بیعت خود دارای نمودند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌های سه یا پنج نفری تقسیم شوند به ارتباط شرایط خلافت با هم بحث کنند، نتیجه را یکی از آنها به دیگر هم صنفان خود بگویند.

سوالات

- ۱- خلافت یعنی چه؟
- ۲- شرایط خلافت را روی تخته بنویسید؟
- ۳- عصر پیغمبر اسلام حضرت محمد صلی الله علیه و آله و خلفای راشدین را چرا دوران طلایی و صدر اسلام می‌گویند؟

فعالیت بیرون صنف

طبق سؤالات فوق به ارتباط درس دو دوسؤال تهیه کنید.

مقدمات تأسیس خلافت

در این درس با چگونگی مقدمات تأسیس خلافت، پس از رحلت حضرت محمد ﷺ آشنا خواهیم شد.

دولت اسلامی در سال اول هجرت به وسیله حضرت محمد ﷺ در مدینه منوره ایجاد گردید، مسلمانان یعنی یاران پیغمبر ﷺ در آن روزگار تعداد شان به هزار تن نمی‌رسید که شامل مهاجرین و انصار بودند، تشکیل یافت. این عده کم از همان آغاز، اساس کار خود را بر همکاری، برادری، و برابری و مشاورت بنیاد نهادند. پیغمبر ﷺ میان آنها عقد برادری (مواخات) بست تا آن درجه که دارایی هر یک متعلق به همه و خیر و مصلحت فرد فرد آنها، خیر و مصلحت دسته جمعی آنها بود. نماز جماعت برای آن وضع شد که نتیجه دنیوی آن اتحاد و اطاعت پیشوا و باخبری از احوال همدیگر می‌باشد، زکات پایه اقتصادی نظام اسلامی و اساس تشکیلات بود، یعنی با وضع زکات بیت المال پدید آمد.

بدیهی است که هر دولت رژیم دارد و هر یک از این رژیم‌ها تابع قوانین و مقررات خاصی می‌باشند؛ اما هر رژیم خواه نا خواه باید دو مؤسسه داشته باشد؛ این دو مؤسسه عبارت از دارایی و اردو است، زیرا هیچ دولت یا نظامی بدون این دو مؤسسه نمی‌تواند به حیات سیاسی و اقتصادی خویش ادامه دهد.

پیامبر ﷺ در زمان حیات، رهبر امور دینی و دنیوی مسلمانان بود، خلافت که بعد از رحلت پیغمبر ﷺ به وجود آمد، هم یک منصب دینی بود و هم منصب دنیوی، خلفای راشدین نیز دارای همان سمت و منصب بودند یعنی رویه حضرت رسول اکرم ﷺ را تعقیب می‌کردند.

بعد از رحلت آن حضرت بر سر جانشینی پیغمبر ﷺ اختلاف میان مهاجرین و انصار پدید آمد. مهاجران می‌گفتند ما ترک یار و دیار کردیم و با پیغمبر ﷺ به مدینه آمدیم سزاوارتر از دیگران هستیم و باید جانشین پیغمبر ﷺ از ما باشد و خود پیغمبر ﷺ از ما بوده است، اظهار انصار این بود که اگر همراهی و یاری ما نمی‌بود، اسلام پیشرفت نمی‌کرد. در این ضمن حضرت ابوبکر رضی الله عنه حدیثی را که از پیامبر ﷺ شنیده بود برای انصار نقل کرد که ترجمه آن حدیث این است که فرمانروایی مسلمانان باید از قریش باشد، انصار که این را شنیدند از ادعای خود صرف نظر کردند؛

اما میان خود مهاجران اختلاف روی داد که کدام یک از آنان خلیفه (جانشین) پیامبر ﷺ باشد و تدریجاً کاردشوارتر می‌گشت، در این موقع حضرت عمر رضی الله عنه یکی از یاران حضرت محمد ﷺ و از رجال بزرگ اسلام بود به حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه بیعت کرد، مردم هم از او پیروی نمودند و با حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه به دلایل این که او اولین مردی بود که اسلام آورد، او از همه از لحاظ سن بزرگتر بود، و مهمتر از همه که پیغمبر ﷺ در هنگام بیماری حضرت ابوبکر رضی الله عنه را به جای خود به مسجد فرستاد تا امام جماعت باشد، بیعت کردند.

فعالیت‌های داخل صنف

شاگردان به گروه‌های سه یا پنج نفری تقسیم شوند، هرگروه خلاصه درس را باهم ترتیب کرده یکی از آنها به دیگران بگوید.

سوالات

- ۱- پیغمبر اسلام حضرت محمد ﷺ در مدینه منوره چی را تأسیس کرد؟
- ۲- چگونه خلافت به میان آمد؟
- ۳- حضرت ابوبکر رضی الله عنه چگونه به خلافت رسید؟

فعالیت بیرون صنف

خلافت یعنی چه؟ در این ارتباط به کمک امام محل مقاله بنویسید که از پنج سطر کم نباشد.

خلافت حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه (از سال ۱۱ - ۱۳ هـ. ق)

در این درس با چگونه گی به خلافت رسیدن اولین خلیفه مسلمین، حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه و کارکردهای آن جناب آشنا خواهید شد.

قبلاً با زنده گانی حضرت محمد صلی الله علیه و آله و چگونگی ظهور و گسترش اسلام در زمان آن حضرت آشنا شدید. اکنون به بررسی اوضاع جامعه اسلامی بعد از رحلت حضرت پیامبر یعنی دوره خلفای راشدین می پردازیم.

خلافت حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه

نام اصلی حضرت ابوبکر رضی الله عنه عبدالله بن ابوقحافه ملقب به صدیق و کنیه اش ابوبکر است، دوسال و چندماه بعد از واقعه عام الفیل در مکه مکرمه چشم به جهان گشود. بعد از رحلت حضرت محمد صلی الله علیه و آله مهاجرین و انصار در محلی به نام سقیفه بنی ساعده جمع شدند تا برای تنظیم امور مسلمین شخصی را به جانشینی آن حضرت به حیث خلیفه انتخاب نمایند. بعد از یک سلسله مشوره ها در ماه ربیع الاول سال یازدهم هجری حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه به حیث خلیفه انتخاب گردید و تمام انصار و مهاجرین از صمیم قلب به ایشان بیعت کردند (بیعت پیمانی بود که میان فرمانروا و فرمانبردار بسته می شد و دومی تمام اختیارات زنده گی خود را به اولی می داد و تعهد می کرد، فرمان او را در اموریکه مطابق شریعت بود، چه بسود و چه به زیان او باشد، بپذیرد) حضرت ابوبکر رضی الله عنه بعد از بیعت گرفتن، این خطبه را خواند که ترجمه اش چنین است "ای مردم گرچه من بر شما فرمانروا شدم؛ ولی نیکوتر از شما نیستم، اگر کار درست و نیک انجام دادم مرا یاری کنید و اگر رفتارم ناپسند بود، مرا به راه راست بیاورید. ای مردم نیرومندترین شما نزد من ناتوان است تا حق مردم را از اوبستانم و ناتوان ترین شما نزد من تواناست تا حقش را از دیگران بستانم، به یاری خداوند. ای مردم هیچ یک از شما نباید از جهاد دست بردارد، مردمانی که از جهاد دست بردارند، خوار و بیچاره می شوند تا آنجا که من فرمانبردار خداوند و پیغمبرش هستم از من فرمانبرداری کنید و اگر خدا را نافرمان شدم، از من پیروی نکنید."

بعد از رحلت حضرت محمد صلی الله علیه و آله کسانی که از نفوذ شان کاسته شده بود، وقت را غنیمت دانسته در برابر دین مقدس اسلام به مخالفت برخاستند و در نتیجه به استثنای مردم مکه مکرمه، مدینه منوره و طایف سایر قبایل عرب از دین برگشتند و میخواستند دین اسلام را به خطر مواجه سازند، ولی با حسن تدبیر حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه این خطر مرتفع شد.

مهمترین کارهایی که در این زمان انجام شد، عبارتند از:

- حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه آنانی را که از دادن زکات خودداری می کردند، با تدبیر عالی متوجه ارکان دین اسلام کردند و مرتدان را به نسبت اعمال شوم شان جزا دادند.
- سوره ها و آیات قرآن شریف که در اوراق جدا جدا نوشته شده بود، در صحیفه ها جمع گردید.

- در وقت خلافت حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه راه انتشار و گسترش دین مقدس اسلام به تمام مناطق حجاز (عربستان سعودی) و شام که عبارت بودند: از (سوریه، لبنان، اردن و فلسطین امروزی) و همچنین بین النهرین (عراق) باز شد.

حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه در سال سیزدهم هجری بعد از دو سال و سه ماه خلافت به عمر ۶۳ ساله گی وفات نمود و در روضه نبوی به خاک سپرده شدند.

فعالیت داخل صنف

در کارگروپی درس را خلاصه کنید و به هم صنفان بگویید .

سوالات

- ۱- حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه چگونه به خلافت رسید؟
- ۲- در زمان خلافت حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه چه کارهایی صورت گرفت؟
- ۳- عبارات زیر را در کتابچه های تان بنویسید و از جمله، عبارت صحیح را با حرف «ص» و عبارت غلط را با حرف «غ» مشخص کنید:
الف: حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه در سال ۱۲ هجری به خلافت رسید. ()
ب: حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه به عمر ۶۳ ساله گی وفات کرد. ()
ج: حضرت ابوبکر صدیق از اینکه هر سخن حضرت محمد صلی الله علیه و آله را تصدیق میکرد
د: از طرف حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله برای شان لقب "صدیق" داده شد. ()
- ۴- از زنده گی حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه چه آموختید؟ تبصره نمایید.

فعالیت بیرون صنف

زیر عنوان سجایای حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه مقاله بنویسید که از پنج سطر کم نباشد.

خلافت حضرت عمر فاروق رضی الله عنه، عصر درخشان انتشار اسلام (از سال ۱۳ تا ۲۳ هـ.ق)

در این درس با چگونگی به خلافت رسیدن حضرت عمر فاروق رضی الله عنه و کارکردهای آن حضرت به طور مختصر آشنا خواهید شد.

حضرت عمر رضی الله عنه بن خطاب ملقب به فاروق، در سال ۱۳ام الفیل در مکه معظمه متولد گردید.

حضرت عمر رضی الله عنه در سال ششم بعثت پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله به طور آشکار به دین اسلام مشرف شدند که این عمل او مشرکین را سخت در هراس انداخت. وقتی که حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه مریض شدند، در مورد تعیین جانشین خود با اصحاب کرام مشوره کردند. در نتیجه تمام اصحاب، حضرت عمر رضی الله عنه را برای این وظیفه مهم و مقدس، انتخاب نمودند.

زمانی که ابوبکر صدیق رضی الله عنه درین مورد موافقه مردم را دریافتند، فرمانی نوشتند تا بعد از وفات شان در حضور مسلمانها خوانده شود. بدین ترتیب حضرت عمر رضی الله عنه بعد از وفات حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه در سال سیزدهم هجری وظیفه مهم خلافت را به عهده گرفتند.

مهمترین کارهایی که درین زمان صورت گرفت عبارت بودند از:

- ۱- دامنه خلافت اسلامی در شرق تا سرزمینهای عراق و ایران رسید و در جهت غرب و شمال، تمام شام، مصر و قسمت‌های از شمال افریقا در قلمرو آن شامل شدند.
- ۲- برای اداره کردن مناطق قلمرو خلافت، دفاتر منظم به وجود آمد و برای اولین بار بیت المال (خزانه) و اداره مالیاتی ایجاد شد.
- ۳- اشخاص با تقوا برای اجرای امور مقرر گردیدند.
- ۴- برای رفاه مردم راه‌ها، پلها، مدارس دینی، مساجد و شهرهای جدید اعمار گردید.

۵- تاریخ هجرت حضرت محمد ﷺ مبداء تاریخ مسلمانها قرار گرفت.

۶- اولین بار گرفتن تکس از اموال تجار خارجی رواج یافت.

خلاصه اینکه هر کس می‌توانست به آسانی با ایشان ملاقات نماید. در هنگام شب گزمه می‌کردند

تا از احوال مردم باخبر شوند. در حصه قضاوت بین اولاد خود و دیگران فرق نمی‌گذاشتند.

حضرت عمر رضی الله عنه در ۲۷ ذی الحجه حین ادای نماز صبح در مسجد نبوی بودند که ناگاه یک غلام

مجوسی (آتش پرست) بنام ابو لؤلؤ با شمشیر زهر آلود بر خلیفه حمله کرد که در اثر جراحت بی

هوش گردیدند. وقتی که به هوش آمدند ۶ نفر را تعیین نمودند تا بعد از شهادت شان یکی را به

حیث خلیفه انتخاب نمایند. حضرت عمر رضی الله عنه بعد از ده سال و پنج ماه خلافت در سال ۲۳ هجری به

عمر ۶۳ ساله گی به مقام عالی شهادت نایل گردیدند و در جوار مقبره حضرت محمد ﷺ دفن شدند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌های سه یا پنج نفری تقسیم شوید. روی کارهایی که در زمان حضرت

عمر رضی الله عنه صورت گرفت با هم بحث و گفتگو نمایید، نتیجه بحث را یکی از اعضای گروه به

دیگران بگوید.

سوالات

۱- بیت المال چه وقت به وجود آمد بخاطر چه؟

۲- دفاتر مالیاتی برای چه منظوری ایجاد شد؟

۳- از زنده گی حضرت عمر فاروق رضی الله عنه چه آموختید؟ تبصره نمایید.

فعالیت بیرون صنف

در مورد شخصیت حضرت عمر رضی الله عنه مقاله بی بنویسید که از پنج سطر کم نباشد.

خلافت حضرت عثمان رضی الله عنه (از سال ۲۳-۳۵ هـ. ق)

در این درس به این سؤالا جواب ارائه میگردد: حضرت عثمان رضی الله عنه چگونه به خلافت رسیدند؟ دوران خلافت شان از لحاظ فتوحات و گسترش اسلام چگونه بود؟ چه کارهایی در عصرشان صورت گرفت؟

حضرت عثمان رضی الله عنه بن عفان ملقب به ذوالنورین، پنج سال بعد از سال فیل به دنیا آمدند. بعد از شهادت حضرت عمر رضی الله عنه همان شش نفر (حضرت عثمان رضی الله عنه، حضرت علی رضی الله عنه، حضرت طلحه رضی الله عنه، حضرت زبیر رضی الله عنه، حضرت عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه، حضرت سعد بن وقاص رضی الله عنه)، به نام شورای اسلامی باهم جمع شدند و بعد از سه روز مشوره حضرت عثمان رضی الله عنه را به حیث خلیفه تعیین کردند.

کارهای مهمی که درین زمان صورت گرفت عبارت بوداز:

- حضرت عثمان رضی الله عنه تمام دارایی خود را در راه انتشار دین اسلام به مصرف رسانیدند.
- شورش‌هایی که در گوشه و کنار قلمرو اسلام به وجود آمده بود، در این زمان از بین برده شد.
- قرآن مجید در زمان خلافت حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه جمع آوری گردید و در زمان خلافت حضرت عثمان رضی الله عنه در مصاحف تحریر و در مناطق مفتوحه اسلامی ارسال گردید.
- دو نوع فتح نصیب مسلمانها گردید:

الف: فتح دوباره آن مناطقی که در وقت حضرت عمر رضی الله عنه فتح گردیده بود؛ ولی بعد از شهادت وی شورش کرده بودند، مانند ری (تهران)، همدان، اسکندریه، و آذربایجان.

ب: فتوحات سرزمین‌های جدیدی مانند برخی از مناطق آسیای صغیر (ترکیه) و برخی از قسمت‌های آفریقای شمالی. همچنین، جزیره قبرس که در دست رومی‌ها بود فتح شد و بسیاری قسمت‌های افغانستان درین زمان به دین مقدس اسلام مشرف گردید. در این دوره قوه بحری در سپاه اسلام به وجود آمد. در سالهای آخر دوره خلافت حضرت عثمان رضی الله عنه بعضی اشخاص از حلم شان استفاده نا جایز کرده و بنا بر آن به ایجاد اختلافات دست زدند، تا اینکه مخالفین در خانه خلیفه سوم بالا شدند و خلیفه سوم را در حالیکه به تلاوت قرآن شریف مشغول بودند، به عمر ۸۴ سالگی به شهادت رسانیدند. حضرت عثمان رضی الله عنه دوازده سال خلافت کردند و در سال (۳۵) هجری خلافت شان به آخر رسید.

فعالیت داخل صنف

در فعالیت گروهی کارهایی که در زمان خلافت حضرت عثمان رضی الله عنه انجام شد در یک چارت ترتیب دهید.

سوالات

- ۱- مدت خلافت حضرت عثمان رضی الله عنه چند سال بود؟
- ۲- کدام قسمت‌های افریقا در زمان خلیفه سوم فتح شد؟
- ۳- حضرت عثمان رضی الله عنه چگونه به خلافت رسید؟
- ۴- عبارات زیر را در کتابچه‌های تان بنویسید و عبارت صحیح را با حرف «ص» و عبارت غلط را با حرف «غ» مشخص کنید.
 - حضرت عثمان رضی الله عنه از سال ۲۳-۳۵ هجری قمری خلافت کرد. ()
 - سرزمین‌های تهران، همدان، آذربایجان دوباره در زمان خلیفه سوم فتح گردید. ()
 - حضرت عثمان رضی الله عنه، ۱۲ سال خلافت کردند و در سال ۳۵ هجری قمری به شهادت رسیدند. ()
 - ۵- از زنده گی حضرت عثمان رضی الله عنه چه آموختید؟ تبصره نمایید.

فعالیت بیرون صنف

به ارتباط خلافت حضرت عثمان رضی الله عنه مقاله‌ی بنویسید که از شش سطر کم نباشد.

خلافت حضرت علی (کرم الله وجهه) (از سال ۳۵-۴۰ هـ. ق)

در این درس با چگونگی عصر خلافت حضرت علی (کرم الله وجهه) آشنا خواهیم شد، و نیز خواهیم دانست که دوران خلفای راشدین که به نام صدر اسلام مسمی است چگونه بود.

حضرت علی (کرم الله وجهه) بن ابوطالب پسر کا کا و داماد حضرت پیغمبر ﷺ ملقب به اسدالله، بعد از شهادت حضرت عثمان رضی الله عنه مهاجرین و انصار به حضرت علی رضی الله عنه بیعت کردند. حضرت علی رضی الله عنه کوفه را که در عراق موقعیت داشت، مرکز خلافت قرار دادند و همان روش ساده زنده گی حضرت محمد صلی الله علیه و آله را مانند دیگر خلفای راشدین تعقیب می کردند.

در وقت خلافت حضرت علی رضی الله عنه همه سرزمین های اسلامی بدون شام (سوریه)، از او پیروی می کردند. در آن زمان حضرت معاویه رضی الله عنه پسر ابوسفیان حاکم شام بود. حضرت علی رضی الله عنه حضرت معاویه رضی الله عنه را به اتحاد با حکومت مرکزی اسلامی دعوت نمود؛ ولی آنها فرمان وی را نپذیرفت و حضرت علی رضی الله عنه حضرت معاویه رضی الله عنه را از شام برطرف کرد. معاویه از دستور سرپیچی کرد. حضرت بی بی عایشه رضی الله عنها، طلحه رضی الله عنه، زبیر رضی الله عنه خواهان آن بودند که قاتلین حضرت عثمان رضی الله عنه هر چه زودتر قصاص شوند؛ ولی حضرت علی رضی الله عنه می گفت وقتی که وضع آرام گردید، به قاتلین حضرت عثمان رضی الله عنه جزا داده خواهد شد. بنابراین اختلاف نظر جنگ جمل در گرفت و به نفع حضرت علی رضی الله عنه تمام شد.

هم چنین، میان حضرت علی رضی الله عنه و حضرت معاویه رضی الله عنه در صفین نیز جنگ در گرفت. چون پیروزی طرفداران حضرت علی رضی الله عنه در این نبرد حتمی بود، حضرت معاویه رضی الله عنه از عمرو بن عاص رضی الله عنه خواست تا چاره یی بیندیشد. به پیشنهاد عمرو بن عاص رضی الله عنه، لشکریان حضرت معاویه رضی الله عنه اوراق قرآن را بلند کردند و فریاد زدند که "ما همه پیروان یک کتابیم و نباید باهم جنگ کنیم". بنابر آن، فیصله شد که از هر جانب، نماینده ای انتخاب شود و هر چه آنان حکم کنند، حضرت علی رضی الله عنه و حضرت معاویه رضی الله عنه قبول نمایند. عمرو بن عاص رضی الله عنه نماینده حضرت معاویه رضی الله عنه، ابو موسی اشعری نماینده حضرت علی رضی الله عنه را فریب داد و به او گفت که ما هر دو را از خلافت برکنار می کنیم و ابو موسی پذیرفت. ابتدا ابو موسی بر کناری حضرت علی رضی الله عنه را از خلافت اعلام کرد؛ اما عمرو بن عاص بر خلاف قول خود، اعلام کرد که حضرت معاویه رضی الله عنه خلیفه مسلمانها است. در این زمان عده یی از پیروان حضرت علی رضی الله عنه از او سرپیچی کردند؛ ولی حضرت معاویه رضی الله عنه را نیز به خلافت قبول نداشتند. اینها را خوارج می گویند. آنها دست به کشتار مسلمانها زدند. حضرت علی رضی الله عنه مجبور شد با آنها در (نهروان) به مقابله پردازد. بعد از شکست خوارج سه نفر از آنها با هم عهد کردند تا در یک روز، حضرت علی رضی الله عنه، حضرت معاویه رضی الله عنه و عمرو بن عاص رضی الله عنه را به قتل برسانند. از این سه تن، تنها عبدالرحمن ابن ملجم که مامور کشتن حضرت علی رضی الله عنه بود در صبح روز ۱۹ رمضان سال ۴۰ هجری قمری، هنگام ادای نماز در مسجد کوفه در ناحیه سر حضرت علی رضی الله عنه ضربتی با شمشیر زهر آلود وارد کرد که دو روز بعد به عمر ۶۴ سالگی به شهادت رسید. مدت خلافت شان تقریباً پنج سال

دوام کرد.

حضرت علی علیه السلام دارای علم، تقوا، قناعت، اخلاق پسندیده و عالی بود. دوران خلافت شان سراسر مبارزه بود، اما در همین مدت توانستند مانند سایر خلفای راشدین عدالت را تأمین نمایند و علیه ظلم با استواری مبارزه کنند.

مرور کوتاه بر دوران خلفای راشدین

بعد از شهادت حضرت علی علیه السلام دوران خلافت طلایی خلفای راشدین به پایان رسید. خلاصه اینکه دوره خلفای راشدین بر بنیاد احکام الهی، سنت حضرت محمد صلی الله علیه و آله و پرهیزگاری استوار بود و با عدالت گسترش یافت. خلفا با زنده گانی ساده آمدند و رفتند، خلافت در دوره آنان بیشتر به مقامات روحانی شبیه بود و شان شوکت دولتی و سلطنتی نداشت. خلفای راشدین لباس کرباس می پوشیدند، نعلین پوست درخت خرما در پا داشتند و مثل مردم عادی در کوچه و بازار می گشتند. حکومت خلفا از روی تقوا، پرهیزگاری و عدالت گسترتری سرمشق دولت های اسلامی بود، اوشان با مردم رفتار نیکو داشتند؛ زیرا که آنها خوشرفتاری با مردم را از اصول دین مقدس اسلام می دانستند. خوراک خلفا با خوراک فقیرترین مردم یکسان بود.

فعالیت داخل صنف

در کار گروهی روی مطالب زیر با هم بحث کنید، نتیجه بحث را در صنف با هم شریک نمایید

- جنگ جمل
- جنگ صفین
- چرا مرکز خلافت از مدینه منوره به کوفه منتقل گردید؟

سوالات

- ۱- حضرت علی علیه السلام چگونه به خلافت رسید؟
- ۲- خوارج کی ها بودند و چرا به آنها خوارج گفتند؟
- ۳- حضرت علی علیه السلام چگونه به شهادت رسیدند؟
- ۴- طبق سؤالات فوق هر شاگرد دو دو سؤال تهیه کند.
- ۵- از زنده گی حضرت علی علیه السلام چه آموختید؟ تبصره کنید.
- ۶- از درس های خلفای راشدین چه آموختید؟

فعالیت بیرون صنف

زیر عنوان خلفای راشدین مقاله بنویسید که از پنج سطر کم نباشد.

بخش جغرافیه

فصل اوّل

اروپا

در این فصل میخوانیم:

- به جغرافیۀ اروپا آشنا شوید:
- موقعیت و حدود اربعه
- جغرافیای طبیعی
- جغرافیای سیاسی
- جغرافیای اقتصادی
- جغرافیای مواصلاتی

اهداف فصل

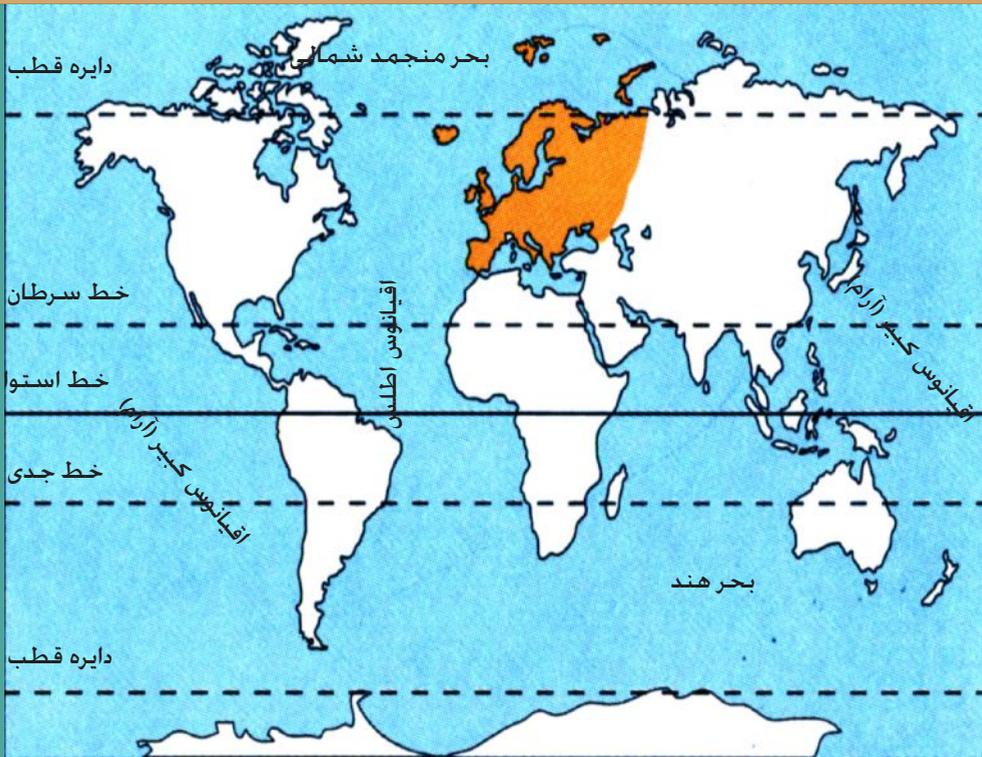
شاگردان عزیز! با اهداف علمی ذیل در این فصل آشنا شوید:

- موقعیت و حدود اربعه قاره اروپا
- کوه‌های قاره اروپا
- جغرافیة سیاسی قاره اروپا (سرحداث)
- جغرافیة بشری قاره اروپا (نفوس، نژاد، زبان و مذهب)
- جغرافیة اقتصادی قاره اروپا (زراعت صنعت و تجارت)
- جغرافیة مواصلاتی قاره اروپا (حمل و نقل زمینی، بحری و هوای)

شاگردان عزیز می‌توانند انجام دهند:

- ترسیم نقشه قاره اروپا و تشخیص سرحداث سیاسی
- تشخیص مهمترین کوه‌ها روی نقشه اروپا
- تشخیص واحدهای سیاسی در براعظم اروپا
- تعیین مهمترین تولیدات زراعتی روی نقشه اقتصادی اروپا
- تعیین مهمترین معدنها روی نقشه اقتصادی اروپا
- تعیین مهمترین بنا در روی نقشه اروپا

با قاره اروپا آشنا شوید

موقعیت جغرافیای اروپا

به نقشه بالا دقت کنید. اروپا توسط کدام بحیره‌ها و اقیانوس‌ها محدود می‌شود؟

حدود و موقعیت جغرافیایی:

اروپا یکی از کوچکترین قاره‌های جهان می‌باشد و در منطقه اقلیمی معتدله شمالی قرار گرفته است. این قاره از طرف شمال محدود است به اقیانوس منجمد شمالی، از جنوب به بحیره مدیترانه، از شرق به قاره بزرگ و وسیع آسیا که توسط کوه‌های اورال، دریای اورال، بحیره کسپین، کوه‌های قفقاز و بحیره سیاه از اروپا جدا شده است و از غرب محدود به اقیانوس اطلس است. (به نقشه صفحه ۴۱ مراجعه کنید.)

- آیا قاره اروپا خشکه جداگانه است؟

اروپا را میتوان دنباله قاره بزرگ و وسیع آسیا دانست و به همین جهت برخی از جغرافیادانان قاره آسیا و اروپا را یک قاره دانسته و آن را به نام یوروشیا نامیده اند. مساحت اروپا ده میلیون کیلومتر مربع و تعداد نفوس آن در سال (۲۰۱۷)م به بیش از (۸۲۲,۷ میلیون) نفر میرسد و بعضی کشورهای مهم صنعتی جهان در این براعظم موقعیت دارند.

در قاره اروپا چند شبه جزیره وجود دارد آیا میتوانید آنها را روی نقشه پیدا کنید و نام بگیرید.

در نقشه مقابل شبه جزیره‌های اروپا را می‌بینید؟
 قاره اروپا به نسبت بریده‌گی‌های ساحلی،
 وجود بحیره‌ها و خلیج‌های متعددی که
 در داخل خاک اروپا پیشرفته است، شبه
 جزیره‌های زیادی را بوجود آورده که ما در
 اینجا از مهم‌ترین آن‌ها نام می‌بریم:

نقشه شبه جزایر اروپا

– شبه جزیره اسکاندیناویا که شامل کشورهای
 سویدن و ناروی می‌باشد.

– شبه جزیره بالکان که شامل کشورهای
 آلبانیا، بلغاریا، بوسنیا، هرزگووینا، صربستان،
 کرواسی و مونتینگرو می‌باشد.

– شبه جزیره ایبری که شامل کشورهای
 اسپانیا و پرتگال می‌باشد.

شبه جزیره اپنین که در آن کشور ایتالیا واقع
 است.

فعالیت داخل صنف

شاگردان در صنف تحت رهنمایی معلم محترم به گروه‌ها تقسیم شوند. هر یک روی مطلب عمده درس باهم بحث و گفتگو کنند و نتیجه را پیش روی صنف ارائه دهند.
 از روی نقشه بالا نام شبه جزیره‌های اروپا را در کتابچه‌های تان بنویسید.

سوال‌ها

- ۱- منظور از یوروشیا چیست؟
- ۲- قاره اروپا در کدام منطقه اقلیمی جغرافیایی جهان قرار گرفته است؟
- ۳- کدام کوه‌ها به عنوان سرحد طبیعی بین آسیا و اروپا در نظر گرفته شده است؟

فعالیت خارج از صنف

نقشه بدون نوشته اروپا را ترسیم نمایید و در آن موقعیت جغرافیایی، حدود اربعه و سه شبه جزیره اروپا را مشخص سازید و در ساعت آینده درسی جغرافیه پیشروی صنف ارائه دهید.

به نقشه جغرافیایی طبیعی اروپا نگاه کنید.

کوه‌های اروپا

اروپا از لحاظ ساختمان طبیعی چگونه سرزمینی است؟

• قاره اروپا با وجود کمی وسعت از لحاظ داشتن ساختمان‌های مختلف جغرافیایی نسبت به مساحت خود و از حیث بریدگه‌ها و سواحل از تمام قطعات دنیا بیشتر به آب راه دارد. در قاره اروپا از بیابان‌ها و صحراهای بی آب و علف خبری نیست، ولی در عوض اکثر ممالک آنرا سلسله کوه‌های کوچک و بزرگ پوشانیده‌اند، که بعضی متعلق به دوران اول زمین‌شناسی‌اند.

• در مناطق شمالی اروپا کوه‌ها از نظر زمین‌شناسی فرسوده و قدیمی بوده ارتفاع آن کم است و دارای قله‌های گنبدی شکل‌اند. در این مناطق همچنین جلگه‌های پهناور و جهیل بسیار دیده می‌شود به این منطقه اروپا که در یک دوره بسیار طولانی فرسایش یافته، بلندی‌های آن از بین برده شده و نا همواری‌های ملایم در آن بوجود آمده، از نظر زمین‌شناسی اروپای قدیمی گفته می‌شود؛ مثل: سلسله‌های ماسیف سانترال (Massif central) در فرانسه که به کوه‌های کهن و قدیمه معروف‌اند.

• در مناطق جنوبی اروپا چین خورده گی‌ها و رشته کوه‌های بلند دیده می‌شود. در این منطقه قله‌های

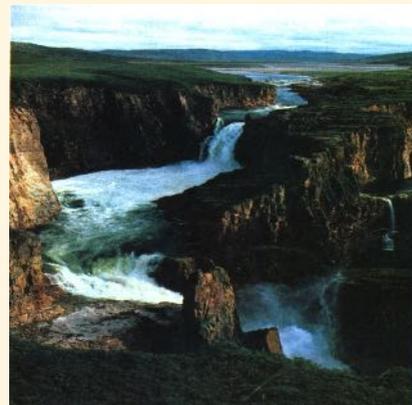
نوک تیز و پوشیده از برف و یخ اند. دامنه کوه‌ها اغلب دارای نشیب تند است سلسله کوه‌های آلپ و پیرنه که در این منطقه قرار دارند، در میان این کوهستان‌ها آبشارهای فراوان و دریاچه‌های پر آب وجود دارد. بر روی این دریاها دستگاه‌های بزرگ برق احداث شده که از نیروی آن‌ها در صنعت و از آب آن در زراعت استفاده می‌شود.

به منطقه جنوبی اروپا که در آن چین خورده‌گی‌ها و سلسله کوه‌های بلند وجود دارد و آتشفشان و زلزله نیز در آن اتفاق می‌افتد اروپای جوان می‌گویند.

ناهمواری‌های جوان با قله‌های نوک تیز آلپ

ناهمواری‌های فرسوده و پیر اروپا

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌ها تقسیم شوند هر گروه در مورد نکات عمده درس با هم بحث و گفتگو کنند و نتیجه را نماینده‌شان پیشروی صنف ارائه دارند.

سوال‌ها

۱. سلسله کوه‌های آلپ و پیرنه در کدام منطقه اروپا موقعیت دارند؟
۲. دستگاه‌های بزرگ برق آبی در کدام رشته کوه‌های اروپا احداث شده است؟
۳. چرا اروپا بیابان ندارد؟

فعالیت خارج صنف

نقشه بدون نوشته اورپا را کاپی نموده در آن نام دو سلسله کوه، یک اقیانوس و یک آبنار را که به علامت سوال مشخص شده است بنویسید.

نقشه سیاسی کشورهای قاره اروپا

اروپا یکی از سه قاره قدیمی جهان است و در نیم کره شمالی بین ۳۵ درجه تا ۸۰ درجه عرض البلد شمالی و ۶۰ درجه طول البلد شرقی و ۲۵ درجه طول البلد غربی موقعیت دارد. شرقی ترین نقطه آن کوه‌های اورال و دریایی اورال، غربی ترین نقطه آن غرب آیسلند، شمالی ترین نقطه آن شمال کشور ناروی و جنوبی ترین نقطه آن جزیره کریت می‌باشد؛ طول آن از شمال به جنوب ۶۴۰۰ کیلومتر و عرض آن از شرق به غرب ۴۸۰۰ کیلومتر است.

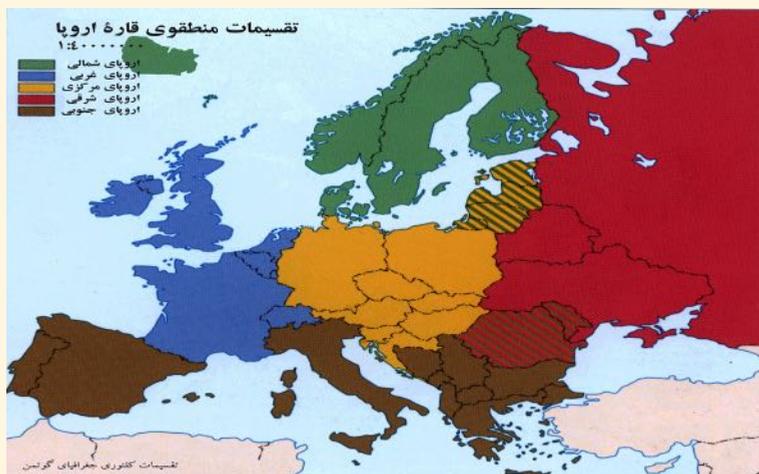
سرحادات:

اروپا از سه طرف به آب‌های بزرگ جهان احاطه شده است و با مقایسه به آسیا شبه جزیره کوچکی است که از شمال به اوقیانوس منجمد شمالی، از جنوب به بحیره مدیترانه، بحیره سیاه، بحیره کسپین، از شرق به براعظم آسیا که کوه‌های اورال و دریای اورال، این دو قاره را از هم جدا می‌سازد، محدود گردیده است.

اروپا شامل کشورهای است که تعداد آنها بالغ بر ۴۷ کشور می‌شود که از جمله آن‌ها ۹ کشور به آب راه ندارد؛ مثل: سوئیس، اتریش، هنگری، سلواکی، چک، لوکزامبورگ، سلوانیا، صربستان و مقدونیه. همچنین در این قاره ۹ کشور که از لحاظ وسعت کوچک اند؛ مثل: لوکزامبورگ، سان مرینو، موناکو، مالتا، لختن شتین، اندورا، مونتینگرو، سلوانی و واتیکان.

واحدهای سیاسی قاره اروپا را میتوان اینگونه تقسیم کرد:

- کشورهای شمال اروپا؛ مثل: سویدن، ناروی، فنلند، آیسلندو دنمارک.
 - کشورهای جنوب اروپا؛ مثل: ایتالیا، یونان، اسپانیا، پرتگال و غیره.
 - کشورهای شرق اروپا؛ مثل: روسیه، روسیه سفید، اوکراین و غیره.
 - کشورهای غرب اروپا؛ مثل: آلمان، فرانسه، انگلستان، بلجیم و غیره.
 - کشورهای اروپا مرکزی؛ مثل: اتریش، چک، پولند و غیره.
- در بخشی از قاره اروپا بین این کشورها مرزهای گمرکی وجود نداشته و مناسبات سیاسی تحت یک پیمان بنام اتحادیه اروپا اجرا میگردد.

فعالیت داخل صنف

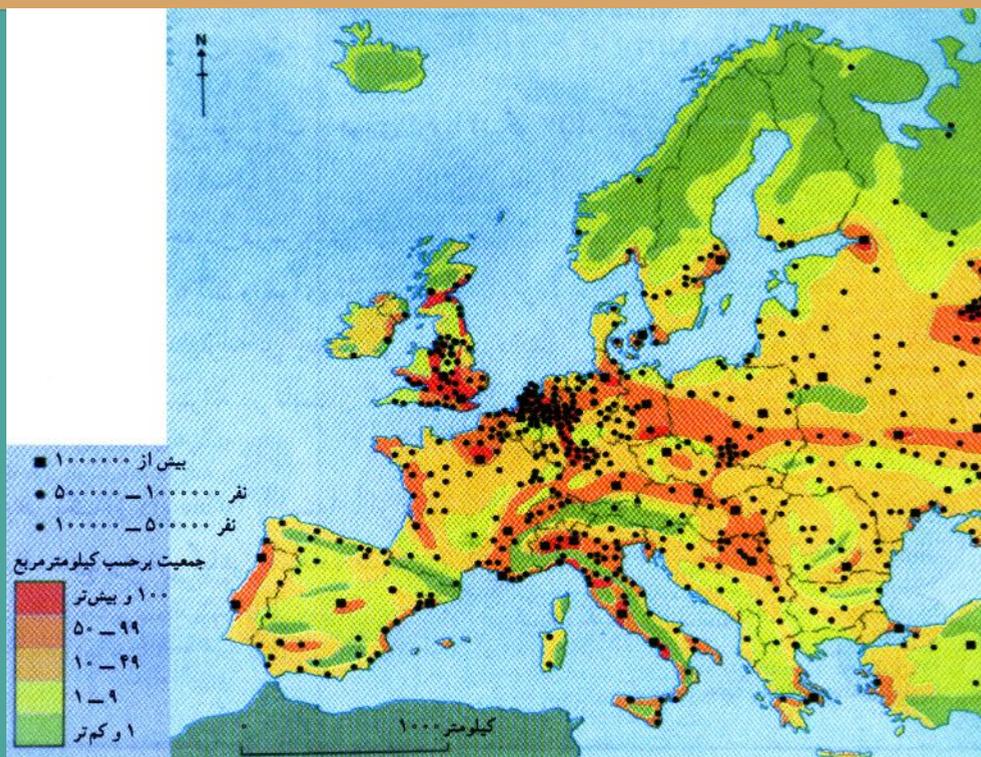
شاگردان به گروه‌ها تقسیم شده و هر گروه روی نقاط مهم درس باهم بحث نمایند و نتیجه بحث خود را با هم صنفان ارائه کنند.

سوال‌ها

- با استفاده از متن درس، جمله‌های زیر را کامل کنید:
۱. اروپا یکی از.....قاره.....جهان است.
 ۲. اروپا در بین.....عرض البلد شمالی واقع شده است.
 ۳. شرقی ترین نقطه اروپا..... و غربی ترین نقطه آن..... شمالی ترین نقطه آن شمال کشور..... و جنوب ترین نقطه..... می باشد.

فعالیت خارج صنف

نقشه سیاسی اروپا را ترسیم نمایید و در آن نام کشورها را با مراکز آن مشخص کنید.

نقشه توزیع نفوس در اروپا

- چرا قاره اروپا با وجود وسعت کم یکی از قاره‌های پر نفوس جهان است؟

در قاره اروپا به علت موجودیت شرایط طبیعی مساعد؛ یعنی وجود چراگاه‌های وسیع، دریاها، پُر آب، اقلیم معتدل، بارندگی کافی، توسعه علم و صنعت و امکان کار و فعالیت اقتصادی در آن جا به خوبی فراهم شده است. به همین دلیل در بیشتر حصص اروپا نفوس زیاد دیده می‌شود. پراکنده‌گی و توزیع نفوس در همه قسمت‌های اروپا یکسان نیست.

- در نواحی شمالی اروپا، مانند روسیه، به علت سردی هوا، نفوس کمتر زنده‌گی می‌کند در حالی که در ممالک اطراف بحیره مدیترانه همچین اروپای غربی و مرکزی نفوس زیادتری سکونت دارند.

- مردمان اروپا بیشتر در کدام مناطق سکونت دارند و چرا؟

۱- پر نفوس ترین نواحی اروپا در کنار دریاها، مهم، اطراف مراکز صنعتی و نواحی مساعد زراعتی دیده می‌شود.

۲- هر چند قاره اروپا از لحاظ جمعیت پُر نفوس ترین قاره جهان است؛ اما رشد نفوس در

آن کم است؛ زیرا بسیاری خانواده‌ها، به خصوص در کشورهای صنعتی تمایلی به داشتن اطفال زیاد ندارند، از این رو رشد نفوس در بعضی از کشورهای اروپا؛ مانند: آلمان و ایتالیا به شدت رو به کاهش است.

گروه‌های مردمی

بزرگترین گروه مردم در اروپا گروه روسی است که بیشتر نفوس قاره اروپا را تشکیل می‌دهند. بعد از گروه روسی مهم‌ترین و بزرگترین گروه نفوس در اروپا را جرمن‌ها تشکیل می‌دهند، که بیشتر در اروپای مرکزی (آلمان، اتریش و سوئیس) سکونت دارند و بعد به ترتیب گروه‌های لاتینی، فرانسوی و انگلوساکسون استند که هر کدام بیشترین رقم و نفوس اروپا را تشکیل می‌دهند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان تحت رهنمایی معلم به گروه‌ها تقسیم شوند و هر گروه در مورد پراگندگی نفوس و گروه‌های مردمی با هم بحث و گفتگو کنند و نتیجه را پیش روی صنف ارائه دهند.

سوال‌ها

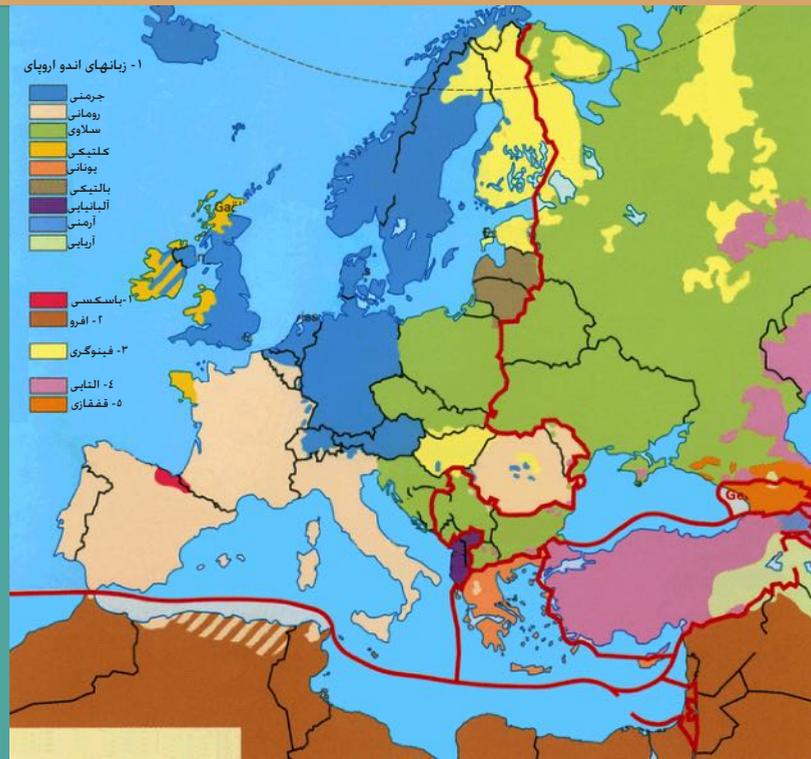
- در مقابل جمله‌های صحیح حرف (ص) و در مقابل جمله‌های غلط حرف (غ) را بنویسید:
- ۱- بیشتر نفوس اروپا در کنار دریاها، مراکز صنعتی و نواحی زراعتی زندگی میکنند. ()
 - ۲- نفوس در همه حصص اروپا به علت شرایط طبیعی مساعد، دریاها، پُر آب، اقلیم معتدل، توسعه علم و صنعت یکسان است. ()
 - ۳- مهم‌ترین و بزرگترین گروه‌های مردم در قاره اروپا روس‌ها اند. ()

فعالیت خارج از صنف

نقشه بدون نوشته قاره اروپا را ترسیم نمایید و در آن پراکنده‌گی نفوس را با رنگ مشخص نشان دهید.

نژاد و زبان اروپا

آیا میدانید که مردمان اروپا از کدام نژاد اند؟

قسمت عمده نفوس قاره اروپا را سفید پوستان تشکیل داده اند. نژاد سفید به سه دسته بزرگ به این ترتیب تقسیم می شوند:

۱- اقوام جنوبی

اقوام جنوبی شامل یونانی ها یا لاتینی ها استند که رنگ چهره آن ها گندمی می باشد و در جنوب غرب ایتالیا، جزیره نمای بالکان، اسپانیا، پرتغال و بلجیم زنده گی می کنند.

۲- اقوام جرمنی

در مرکز و شمال غرب اروپا بیشتر زنده گی می کنند و انگلوساکسون ها در انگلستان، فلاماندها در بلجیم، هلندی ها، آلمانی ها، سویدنی ها، نارویژی ها، دنمارکی ها، و قسمتی از سویسی ها نیز از آن جمله اند.

۳- اقوام شرقی یا سلاوها

این اقوام اکثراً سفید رنگ و موهای طلایی دارند، و بیشتر در اروپای شرقی زنده گی می کنند، که شامل مردمان پولند، چک، سلواک، صرب ها و کروات ها (یوگسلاویای سابق) می باشد که

بیشتر ساکن سرزمین‌های اروپای شرقی اند. این مردمان از شمال به جنوب از خاک هنگری گذشته و به اروپای مرکزی راه یافته اند. گذشته از اقوام سه گانه که یاد شدند. دسته‌های کوچکی نیز از اقوام باستانی اروپا وجود دارند که شامل ایبرها در کوهستان‌های اروپا، سلت‌ها در برتانیای، ایرلند و اسکاتلند و گروه یهودی در روسیه و پولند می‌باشند.

زبان

در اروپا به زبان‌های گوناگون تکلم می‌شود و تنوع این زبان‌ها به قدری است که هر قسمت از افراد یک نژاد مشخص یا گروه مردمی به زبانی خاص صحبت می‌کنند. زبان مردم اروپا عموماً از نظر ریشه‌های زبانی به سه دسته تقسیم می‌شوند: برخی از زبان‌ها مانند: ایتالیایی و اسپانیایی ریشه لاتین، برخی مانند: زبان آلمانی و انگلیسی ریشهٔ جرمنی و برخی دیگر مثل روسی و پولیند ریشه سلاوی دارند. بزرگترین رقم جمعیت که به زبان مشخص صحبت می‌کنند روسها هستند و البته اقلیت‌های مذهبی مثل مسلمانان و یهودیان و اقلیت‌های نژادی نیز به زبان‌های مروج و متداول ممالکی که در آن زنده گی می‌کنند، صحبت می‌نمایند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌ها تقسیم شوند، هر یک روی مطالب زیر با هم بحث و گفتگو کنند.

۱- نژاد در اروپا
۲- زبان در اروپا

سوال‌ها

جواب درست را انتخاب و با علامه (✓) مشخص کنید.

۱. اروپاییان از کدام نژاد استند؟

الف. سیاه پوستان ب. زرد پوستان ج. سفید پوستان د. سرخ پوستان

۲. خصوصیات نژادی مردم جنوب اروپا کدام است؟

الف: سفید رنگ ب: موهای طلایی ج: گندمی رنگ د: موهای مجعد

مختصراً جواب دهید:

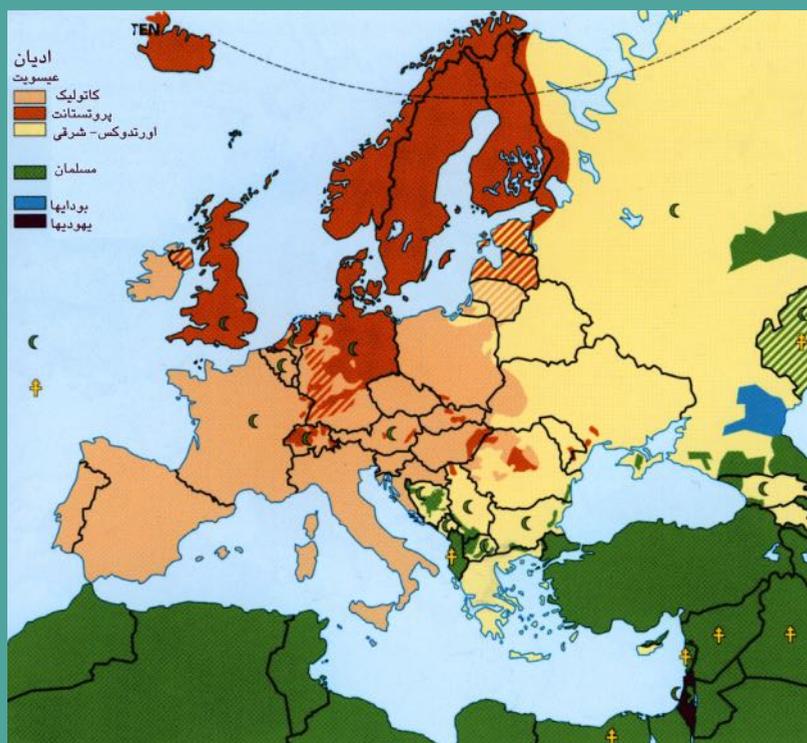
۳- سلاویها بیشتر در کدام ممالک اروپایی زنده گی می‌کنند؟

۴- ریشه‌های مهم زبان مردم اروپا را نام بگیرید؟

فعالیت خارج از صنف

به کمک متن درس نام کشورها را با توجه به پراکنده گی اقوام در جدول ذیل در کتابچه‌های تان تکمیل نمایید؟

اقوام شرقی	اقوام جرمنی	اقوام جنوبی

نقشه پراکنده گی ادیان در اروپا

اکثر مردم اروپا (جز مردم ترکیه اروپایی، و عده یی از سکنه روسیه و ممالک شبه جزیره بالکان (مخصوصاً یوگوسلاویای سابق) مدعی پیرو دین عیسوی استند. که حضرت مسیح (ع) را پیغمبر خود می دانند. دین عیسویت به سه مذهب جداگانه بزرگ تقسیم می شود که عبارتند از:

۱- کاتولیک (Catholic)

اکثریت دین عیسویت را کاتولیک ها تشکیل می دهند که رئیس و پیشوای آن مذهب، پاپ اعظم است. این مذهب بیشتر در غرب و جنوب اروپا یعنی بین مردم بلجیم، فرانسه و اقوام لاتین اسپانیا، پرتغال و مخصوصاً ایتالیا به درجه اول و همچنین میان مردم ممالک اتریش، لهستان (پولیند)، مجارستان، چک و سلواک به درجه دوم رواج دارد. محل اقامت رهبر مذهب کاتولیک های جهان در شهر روم پایتخت ایتالیا واقع شده و واتیکان نام دارد.

۲- پروتستان (Protestant)

بعد از کاتولیک ها از حیث اهمیت مذهب پروتستان می باشد. پروتستان ها از لحاظ پیروی تعالیم حضرت عیسی (ع) به نظر آن ها با کاتولیک ها اختلاف دارند. آن ها پیرو تعالیم یکی از روحانیون قدیم بنام مارتین لوتر از مردم آلمان استند.

اقوام جرمنی بیشترین رقم پروتستانتهای اروپا را تشکیل می‌دهند. این مذهب در ممالک سویدن، ناروی، دنمارک، انگلستان، هالند، آلمان، اتریش و قسمتی از سویس رواج کامل دارد.

۳- مذهب ارتودوکس (Orthodox)

سومین مذهب مهم مردم قاره اروپا است که بیشتر در اروپای شرقی و جنوب شرقی رواج دارد، بیشتر مردم ممالک روسیه، رومانیه، یونان، بلغاریه و بطور کلی مردم نژاد سلاو از آن پیروی می‌کنند.

گذشته از پیروان دین عیسویت، مسلمانان نیز در همه قاره اروپا منتشر شده‌اند؛ اما شمار زیادی از آنان در شبه جزیره بالکان، البانیه، بوسنیای، هرزگووینا، بلغاریه و بخش اروپایی ترکیه زنده‌گی می‌کنند. (قابل ذکر است اینکه نزد خداوند متعال تنها دین اسلام مورد قبول است و بس) در این کشورها مساجدی با شکوه و کهن وجود دارد و همچنین شماری از یهودی‌ها هم در کشورهای مختلف اروپا مخصوصاً روسیه و پولند زنده‌گی می‌کنند.

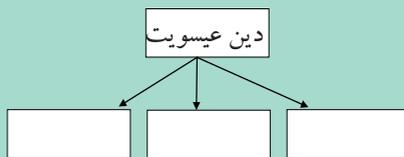
مسجدی در شبه جزیره بالکان

کلیسا یا قصر سلطنتی سن پتر در داخل وایتکان

فعالیت در صنف

شاگردان تحت رهنمایی معلم به گروه‌ها تقسیم شوند و هر گروه به روی نقشه (پیروان ادیان) ساحه ادیان ومذاهب مختلف را تثبیت و نشان دهند.

سوال‌ها

- ۱- شاخه‌های دین عیسویت را بنویسید؟
- ۲- مذهب کاتولیک بیشتر در کدام قسمت‌های اروپا رایج است؟
- ۳- پروتستانتهای پیرو تعالیم کدام شخص بودند و او از کجا بود؟
- ۴- مردمان کدام قسمت اروپا به مذهب ارتودوکس عقیده دارند؟
- ۵- مسلمانان بیشتر در کدام قسمت اروپا زنده‌گی می‌کنند؟

فعالیت خارج از صنف

شاگردان نقشه سفید قاره اروپا را ترسیم نمایند و مذاهب را در جاهای مروجّه آن مشخص کنند. و در ساعت آینده درسی جغرافیه در صنف ارائه دهند.

با وجود آن هم کشورهای این قاره ۱- حصه مواد خوراکی مورد ضرورت را در داخل تهیه می‌کنند اما کشور هالند که علاوه بر رفیع ضرورت داخلی مواد غذایی را به خارج نیز صادر می‌کند. در این کشور مالرداری و تربیه حیوانات به شیوه‌های علمی صورت می‌گیرد و تولید محصولات گوشتی و لبنی در آن نیز زیاد است. بسیاری از این محصولات به خارج صادر می‌شود.

نواحی مهم زراعتی در اروپا عبارت اند از:

۱- اطراف بحیره مدیترانه ۲- حصص اروپای غربی ۳- حصص اروپای شرقی
در جنوب اروپا آب و هوای مدیترانه‌ای سبب شده است که در این منطقه زمینه زرع حبوبات، گندم، جو، جواری، برنج، نباتات صنعتی و میوه‌ها مثل بادام، لیمو، زیتون و انار مساعد گردد و در علفچرهای آن تربیه حیوانات چون بز و گوسفند صورت می‌گیرد.
اروپای غربی زمین‌های حاصلخیز طبیعی دارد که در پهلوی زراعت، مالرداری نیز انکشاف خوب نموده است. محصولات عمده زراعتی آن گندم، جو، جواری، لبلبو و کچالو است. فارمهای حیوانی کشورهای بلجیم، هالند، جرمنی، دنمارک، به اندازه زیاد لبنیات مانند شیر، مسکه و پنیر تولید می‌کند و یکی از اقلام عمده صادرات شان محسوب می‌شود.
اروپای شرقی نیز دارای زمین‌های حاصلخیز طبیعی بوده و مهمترین حاصلات آن گندم، جو، جواری، و کتان است. قسمت اعظم این زمین‌ها در کشور روسیه قرار دارد و دامنه‌های کوه‌ها زمینه مساعدی را برای تربیه مالرداری مساعد ساخته است.
آب‌ها یکی دیگر از منابع تولید مواد غذایی برای اروپاییان به شمار می‌رود و صنعت ماهیگری رونق زیاد نموده است. ماهی‌گری از شغل مهم مردم اروپا می‌باشد.
ناروی و آیسلند از کشورهای اند که اقتصاد آن‌ها بر صنعت ماهی‌گری استوار است و درین صنعت مقام اول را در جهان دارد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند و در باره موارد زیر بحث کنند و نتیجه را به هم‌صنفان ارایه نمایند:

- ۱- نواحی زراعتی اطراف بحیره مدیترانه چگونه است.
- ۲- نواحی زراعتی حصص اروپای غربی چگونه است.
- ۳- نواحی زراعتی حصص شرقی اروپا چگونه است.

سوال‌ها

- ۱- سه کشور اروپایی که صادرکننده کالاهای صنعتی اند، نام ببرید؟
- ۲- چرا زراعت اروپا پیشرفته است؟ ۳- نواحی زراعتی اروپا را نام بگیرید؟
- ۴- کدام کشورهای اروپایی در صنعت ماهیگری مقام اول را در جهان دارند؟
- ۵- اروپا بیان برای ادامه صنایع خود به چه منابع نیازمند اند؟

عملیه استخراج نفت در بحیره شمال

چرا اروپا وارد کننده مواد خام است؟

الف: معادن

منابع زیر زمینی اروپا چندان غنی نبود. این امر یکی از عوامل استعمار کشورهای جهان سوم از سوی کشورهای اروپایی بوده است. در گذشته کشورهای اروپایی برای برآوردن نیاز خود به مستعمره ساختن قاره‌های دیگر روی می آوردند و همچنین توسعه قاره اروپا بدون غارت منابع کشورهای جهان از جمله کشورهای آسیایی و آفریقایی ممکن نبود. نفت در برخی از قسمت‌های اروپا وجود دارد؛ ولی تا قبل از کشف منابع نفتی در بحیره شمال مقدار آن بسیار محدود بود که با توسعه صنایع به خصوص با افزایش استفاده از وسایط نقلیه نمی‌تواند، احتیاجات این کشورها را رفع سازد.

زیادتر توجه کشورهای اروپای غربی به منابع نفت و گاز بحیره شمال است که احتیاجات انگلستان و بعضی از کشورهای این منطقه را فعلاً تا اندازه‌ای رفع می‌کند، اروپا از لحاظ معادن زغال سنگ و آهن غنی می‌باشد و کشورهای انگلستان، روسیه، فرانسه، بلجیم، آلمان و پولند تولید کننده گان عمده این معادن هستند. آهن از ناحیه شمال سویدن به وسیله کشتی‌ها به مناطق صنعتی اروپا انتقال می‌یابد.

ب: صنایع

۱- صنایع دستی

قبل از انقلاب صنعتی صنایع دستی اروپا و کارگاهی بود که میتوان از صنایع شیشه سازی در ایتالیا، چاقو و شمشیر سازی در اسپانیا، ساعت سازی در سویس، ظروف چینی در هالند، بافت تکه‌های کتانی در آیرلند اشاره کرد.

۲- صنایع ماشینی

اروپا با داشتن منابع زغال سنگ و حمل و نقل خوب خود بزرگترین منطقه صنعتی در جهان است. صنایع سنگین و بزرگترین کارخانه جات صنعتی اروپا در نزدیک معادن تأسیس شده است. همچنین شهرهای بزرگ صنعتی و بنادر مهم اروپا در کنار ابحار و دریاها استقرار یافته است؛ زیرا از طریق بنادر حمل و نقل مواد خام و کالاهای تولیدی ارزانتر صورت می‌گیرد. یکی از مهم ترین بنادر اروپا در کنار کانال کشتی رانی امستر دام در ساحل بحیره شمال به نام روتردام است و بنادر صنعتی دیگر اروپا بندر جینوا در کشور ایتالیا می‌باشد.

صنایع مهم اروپا را ذوب فلزات، سامان آلات الکترونیکی، تولیدات انواع ماشین آلات، کشتی سازی، موتر سازی و غیره تشکیل می‌دهد.

ج: توریزم

صنعت توریزم در اقتصاد اروپا نیز حایز اهمیت است. توریزم در اروپا به دلیل داشتن مراکز فرهنگی و تاریخی فراوان مانند: موزیم‌ها، کلیساها، پوهنتون‌ها، ساحات مناسب طبیعی کشورهای اروپایی و تسهیلاتی که برای مسافرت از یک کشور به کشور دیگر فراهم شده است سیاحت را در اروپا رونق بیشتر بخشیده است.

فعالیت در داخل صنف

شاگردان به سه گروه تقسیم شوند، هر گروه روی مطالب زیر با هم بحث کند و نتیجه بحث خود را به هم‌صنفان خود ارائه نمایند.

الف- معادن اروپا ب- صنایع اروپا ج- توریزم اروپا

سوال‌ها

- ۱- صنایع خفیفه یا دستی اروپا را کدام تولیدات تشکیل می‌دهد؟ نام بگیرید.
- ۲- مراکز صنعتی اروپا بیشتر در کدام قسمت‌ها احداث شده است؟ چرا؟
- ۳- صنایع سنگین اروپا را کدام اموال تشکیل میدهد؟ لست کنید.

فعالیت خارج صنف

نقشه بدون نوشته اروپا را ترسیم نمایید و در آن کشورهای مهم صنعتی اروپا را در جاهای آن مشخص کنید و در ساعت آینده درسی جغرافیه در صنف ارائه نمایید.

ترانسپورت بر اعظم اروپا

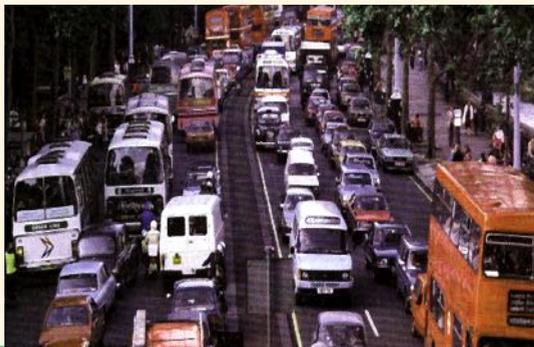

شبکه خط سریع السیر اروپا

در گذشته مردم از کدام نوع ترانسپورت برای انتقال مسافر و اموال استفاده می نمودند؟

ترانسپورت (Transports) عبارت از انتقال اموال تجارتي و انسان‌ها از یک جای به جای دیگر است که این عمل به وسیله ریل، موتر، کشتی، طیاره و پایپ لاین انجام می شود. حمل و نقل به شیوه‌های مختلف صورت می گیرد که به طور مختصر مطالعه می گردد.

الف: جاده یا سرک: سرک‌های مناسب تر و بهتر در اروپا نخست برای نیازهای نظامی

و تجارتي ایجاد شد و امپراطوری روم اولین سازنده راه‌ها برای حرکت سریعتر لشکریان خود بود، ناپلیون و هتلر نیز برای همین هدف سرک‌ها ساختند. در سال‌های بعدی تولید بیشتر انواع موترها مهمترین عامل ساخت جاده

شد. اکنون میتوان از امستردام در شمال هالند تا جنوب ایتالیا را توسط شاهراه‌های ارتباطی طی کرد. برای عبور از مناطق کوهستانی تونل‌های ساخته شده که مهم ترین آن مونت بلان Month Blan است که ۱۲ کیلو مترطول دارد و فرانسه را با ایتالیا وصل می‌کند. از جنگ جهانی دوم به بعد تعداد موترهای تیز رفتار رو به افزایش است چنانچه در سویدن برای هر چهار نفر یک موتر وجود دارد؛ ولی در کشورهای اروپای شرقی تعداد موترهای تیز رفتار بسیار کم است و در کشور هالند و دنمارک برای بایسیکل راه‌های جدا گانه احداث گردیده است.

ب: راه آهن: احداث راه آهن از اروپا آغاز شده در سال ۱۸۰۴م. نخستین لکوموتیف بخاری (ماشین بخار) در ویلز انگلستان برای انتقال اموال و مسافرین به کار افتاد. در ۱۸۲۵م نخستین راه آهن بین شهرهای ستوکتن و درلینگتون برای حمل و نقل عمومی احداث شد. بتدریج خط آهن در اروپا گسترش یافت و اکنون این قاره پُر تراکم ترین راه آهن جهان را دارد.

شبکه خط سریع السیر اروپا از سریعترین و راحت ترین ریل‌ها استفاده می‌کند. این خطوط بزرگترین شهرهای اروپا را با هم پیوند می‌دهد. امروزه راه آهن در انتقال اموال و مسافرین داخل این قاره نقش مهم بر عهده دارد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان در گروه‌ها تنظیم شوند، هر گروه در مورد اهمیت جاده یا سرک و راه آهن با هم مشوره نموده و نتیجه آنرا توسط نماینده گروه به هم صنفان ارائه نمایند.

سوال‌ها

۱. ترانسپورت را تعریف نمایید؟
۲. چرا رومی‌ها برای انکشاف جاده‌ها توجه خاص داشتند؟
۳. ریل برای نخستین بار در کجا و برای کدام منظور به کار انداخته شد؟
۴. نخستین خط آهن کدام شهرهای اروپا را با هم وصل ساخته بود؟
۵. خطوط آهن بیشتر برای کدام اهداف مورد استفاده قرار می‌گیرد؟

فعالیت خارج صنف

مطلبی از نقش ریل در توسعه اقتصادی قاره اروپا تهیه و به هم صنفان ارائه نمایید.

میدان هوایی در اروپا

آیا میدانید که از نظر انرژی پُر مصرف ترین نوع ترانسپورت جهان کدام است؟

با پرواز نخستین بالون در قرن ۱۸م. در فرانسه، تاریخ هوانوردی اروپا آغاز شد. نخستین خط هوایی تجارتي به نام خطوط هوایی هالند در سال ۱۹۱۹م. به وجود آمد. خطوط هوایی شهرهای بزرگ اروپا و کشورهای خارجی را باهم وصل می کنند و برای انتقال مسافران و اموال تجارتي که وزن آنها کم و قیمت آنها بیشتر باشد، استفاده می شود.

راه های آبی

آیا میدانید که ارزانترین راه ترانسپورتي جهان کدام است؟
راه های آبی از زمانه های باستان در حمل و نقل با ارزش بوده است. دریای راین و دانیوب در طول تاریخ در حمل و نقل اروپا نقش عمده ای داشته است. دریای راین از طرف رومی ها مورد استفاده قرار گرفته و مصب آن را کنترل می نمودند.
دریاهای راین و دانیوب به طور بین المللی مورد استفاده قرار می گیرند. دریای دانیوب

طولانیتر بوده و کشورهای بیشتری را با هم وصل می‌کنند، این دریا از مناطق زراعتی کشورهای

فعالیت حمل و نقل کالا در بندر رلین آلمان

اروپا میگذرد و به بحیره سیاه می‌ریزد. دریای راین در مناطق صنعتی اروپا اهمیت زیادی دارد. بندر بزرگتر روتردام هالند نسبت به هر بندر دیگری دریایی و بحری جهان بیشتر کالاها را انتقال میدهد.

اکثریت دریاها را اروپا مانند دریای الب و اودر آلمان، سن و لووار فرانسه توسط کانال‌ها با هم مرتبط اند. ارتباط

این دریاها قبل از توسعه راه آهن اروپا صورت گرفته است. کشور انگلستان نیز دارای کانال‌های استند که امروز اهمیت سابقه را ندارند. در حال حاضر میتوان از طریق همین کانال‌ها از بحیره شمال به بندر مارسه در ساحل بحیره مدیترانه سفر کرد.

فعالیت داخل صنف

شاگردان در گروهها تنظیم شوند و هر گروه در مورد سوال‌های زیر با هم بحث نموده و نتیجه آنرا نماینده گروه به هم‌صنفان ارائه نماید.

۱. ترانسپورت هوایی بیشتر برای کدام منظور مورد استفاده قرار می‌گیرد؟ چرا؟
۲. ترانسپورت آبی بنا بر کدام دلیل ارزان‌ترین راه ترانسپورتی جهان است؟
۳. ترانسپورت پایپ لاین بیشتر برای کدام اهداف مورد استفاده قرار می‌گیرد؟

سوال‌ها

۱. نخستین خط هوایی تجارتي جهان در کدام کشور فعالیت خود را آغاز نمود؟
۲. خطوط هوایی بیشتر برای انتقال کدام اموال مورد استفاده قرار می‌گیرد؟
۳. کدام ترانسپورت از نظر سابقه تاریخی قدیمی می‌باشد؟
۴. طولانی‌ترین دریای قابل کشتی رانی اروپا کدام است؟
۵. بزرگترین بندر تجارتي بحری و دریایی بر اعظم اروپا کدام است؟

فعالیت خارج از صنف

مطلبی از دلایل توسعه راه‌های آبی اروپا تهیه و به هم‌صنفان خود ارائه کنید؟

بعضی از مشخصات جغرافیایی ممالک اروپا (برای مطالعه)

فیصدی شغل نفوس در سکتورهای مختلف در سال ۲۰۰۱			عمومیات				ممالک	شماره
خدمات	صنعت	زراعت	کثافت نفوس در فی کیلومتر مربع	تعداد نفوس در سال ۲۰۰۶	مساحت به کیلومتر مربع	مرکز		
۲۲,۲	۲۳,۱	۵۴,۷	۱۲۵	۳,۵۸۱,۶۵۵	۲۸,۷۴۸	تیرانا	۱	
۷۰,۳	۲۷,۲	۲,۶	۳۱۵	۱۰,۳۷۹,۰۶۷	۳۳,۰۰۰	بروکسل	۲	
۴۰,۸	۴۷,۵	۱۱,۷	۸۸	۴,۴۹۸,۹۷۶	۵۱,۱۲۹	سارایوو	۳	
۴۳,۵	۳۰,۸	۲۵,۷	۶۷	۷,۳۸۵,۳۶۷	۱۱۰,۹۱۲	صوفیا	۴	
۶۹,۶	۲۶,۸	۳,۶	۱۲۶	۵,۴۵۰,۶۶۱	۴۳,۰۹۴	کوپن هاگن	۵	
۶۲,۹	۳۴,۶	۲,۶	۲۳۱	۸۲,۴۲۲,۲۹۹	۳۵۷,۰۲۲	برلین	۶	
۵۹,۳	۳۱,۷	۹,۰	۲۹	۱,۳۲۴,۳۳۳	۴۵,۱۰۰	تالین	۷	
۶۶,۴	۲۷,۵	۶,۱	۱۵	۵,۲۳۱,۳۷۲	۳۳۸,۱۴۵	هلسینکی	۸	
۷۳,۴	۲۵,۱	۱,۵	۱۱۱	۶۰,۸۷۶,۱۳۶	۵۵۰,۱۰۰	پاریس	۹	
۵۹,۹	۲۲,۵	۱۷,۵	۸۱	۱۰,۶۸۸,۰۵۸	۱۳۱,۹۹۰	اتن	۱۰	
۵۸,۸	۳۴,۴	۶,۸	۱۰۷	۹,۹۸۱,۳۳۴	۹۳,۰۳۲	بوداپست	۱۱	
۶۱,۵	۳۰,۰	۸,۵	۵۸	۴,۰۶۲,۲۳۵	۷۰,۲۸۴	دوبلین	۱۲	
۶۶,۲	۲۵,۲	۸,۶	۳	۲۹۹,۳۸۸	۱۰۳,۰۰۰	ریکجاویک	۱۳	
۶۲,۳	۳۲,۱	۵,۶	۱۹۳	۵۸,۱۳۳,۵۰۹	۳۰۱,۲۶۸	روم	۱۴	
۵۲,۶	۳۰,۹	۱۶,۴	۷۹	۴,۴۹۴,۷۴۹	۵۶,۵۳۸	زاگرب	۱۵	
۵۸,۱	۲۶,۴	۱۵,۵	۳۵	۲,۲۷۴,۷۳۵	۶۴,۶۰۰	ریگا	۱۶	
۴۳,۵	۳۶,۴	۲۰,۲	۵۵	۳,۵۸۵,۹۰۶	۶۵,۲۰۰	ویلنیوس	۱۷	
۶۹	۲۸,۰	۳,۰	۱۸۳	۴۷۴,۴۱۳	۲,۵۸۶	لوکزامبورگ	۱۸	
۳۷,۸	۴۰,۴	۲۱,۸	۸۰	۲,۰۵۰,۵۵۴	۲۵,۷۱۳	سکوپیه	۱۹	
۷۲,۰	۲۶,۰	۲,۰	۱,۲۶۷	۴۰۰,۲۱۴	۳۱۶	والتا	۲۰	
۳۹,۷	۱۴,۶	۴۵,۷	۱۳۳	۴,۴۶۶,۷۰۶	۳۳,۷۰۰	کیشی نف	۲۱	
۶۸,۰	۳۰,۰	۲,۰	۴۶	۶۳۰,۵۴۸	۱۳,۸۱۲	پدگوریکا	۲۲	
۷۴,۸	۲۲,۰	۳,۲	۳۹۷	۱۶,۴۹۱,۴۶۱	۴۱,۵۲۶	امستردام	۲۳	
۷۴,۰	۲۱,۸	۴,۱	۱۴	۴,۶۱۰,۸۲۰	۳۲۳,۸۷۷	اوسلو	۲۴	

فیصدی شغل نفوس در سکتورهای مختلف در سال ۲۰۰۱			عمومیات				ممالک	شماره
خدمات	صنعت	زراعت	کثافت نفوس در فی کیلومتر مربع	تعداد نفوس در سال ۲۰۰۶	مساحت به کیلومتر مربع	مرکز		
۴۶,۵	۲۷,۴	۲۶,۱	۷۷	۴۶,۷۱۰,۸۱۶	۶۰۳,۷۰۰	کیف	اوکراین	۲۵
۶۲,۳	۳۱,۳	۶,۴	۹۸	۸,۱۹۲,۸۱۸	۸۳,۸۵۹	ویانا	اتریش	۲۶
۴۹,۳	۳۱,۷	۱۹,۰	۱۱۹	۳۸,۵۳۶,۸۶۹	۳۲۳,۲۵۰	وارسا	پولند	۲۷
۵۲,۵	۳۵,۲	۱۲,۳	۱۱۵	۱۰,۶۰۵,۸۱۷	۹۱,۹۸۲	لزیون	پرتگال	۲۸
۳۰,۲	۲۸,۱	۴۱,۷	۹۴	۲۲,۳۰۳,۵۵۲	۲۳۸,۳۹۱	بوخارست	رومانیه	۲۹
۵۸,۸	۲۹,۶	۱۱,۶	۸	۱۴۲,۱۹۳,۵۴۰	۱۷,۰۷۵,۴۰۰	مسکو	روسیه	۳۰
۳۷,۴	۳۲,۹	۲۹,۷	۱۰۶	۹,۳۹۴,۴۱۱	۸۸,۳۶۱	بلغراد	صربیا	۳۱
۵۱,۴	۳۷,۶	۱۱,۰	۹۹	۲,۰۱۰,۳۴۷	۲۰,۲۵۶	لیوبلیانا	سلووینیا	۳۲
۵۴,۴	۳۸,۰	۷,۶	۱۱۱	۵,۴۳۹,۴۴۸	۴۹,۰۱۲	براتیسلاوا	سلواک	۳۳
۶۲,۲	۳۰,۹	۶,۹	۸۰	۴۰,۳۹۷,۱۴۲	۵۰۵,۹۹۲	مادرید	اسپانیا	۳۴
۵۵,۹	۳۹,۱	۵,۱	۱۳۰	۱۰,۲۳۵,۴۵۵	۷۸,۸۶۴	پراگ	چک	۳۵
۷۳,۱	۲۵,۴	۱,۶	۲۴۸	۶۰,۶۰۹,۱۵۳	۲۴۴,۱۰۱	لندن	بریتانیا	۳۶
۳۹,۷	۴۰,۶	۱۹,۷	۵۰	۱۰,۲۹۳,۰۱۱	۲۰۷,۶۰۰	مینسک	روسیه سفید	۳۷
۷۱,۹	۲۵,۵	۲,۶	۲۰	۹,۰۱۶,۵۹۶	۴۴۹,۹۶۴	ستکهلم	سویدن	۳۸
۶۸,۷	۲۶,۷	۴,۶	۱۸۲	۷,۵۲۳,۹۳۴	۴۱,۲۸۴	برن	سوئیس	۳۹
			۴۶۷,۲	۳۰۲۰۰	۶۱	سان مرینو	سان مرینو	۴۰
			۱۵۴	۶۹۸۶۵	۴۵۳	اندورا لا ولا	اندورا	۴۱
			۱۶۱,۳	۳۲۸۰۰	۱,۹۵	موناکو	موناکو	۴۲
			۲۱۲,۹	۳۵۱۰۰	۱۶۰	وادوز	لختن شتین	۴۳
			۲۰۴	۹۲۰	۰,۴۴	واتیکان سیتی	واتیکان	۴۴
			۹۴,۵	۸۴۷۴۰۰	۸۶۶۰۰	باکو	آذربایجان	۴۵
			۱۱۱,۹	۲۹۷۶۰۰۰	۲۹۸۰۰	ایروان	ارمنستان	۴۶
			۷۱,۶	۴۴۷۴۰۰۰	۶۹۷۰۰	تفلیس	گرجستان	۴۷

فصل دوم

بر اعظم امریکا

در این فصل میخوانیم:

موقعیت جغرافیایی

کشف امریکا

جغرافیای سیاسی

جغرافیای بشری

جغرافیای اقتصادی

جغرافیای مواصلاتی

اهداف فصل

شاگردان عزیز با اهداف علمی ذیل این فصل آشنا شوید

آشنایی با موقعیت جغرافیایی قاره آمریکا

آشنایی با چگونگی کشف قاره آمریکا

آشنایی با جغرافیه واحدهای سیاسی قاره آمریکا (کشورها)

آشنایی با جغرافیه بشری قاره آمریکا (نفوس)

آشنایی با جغرافیه اقتصادی قاره آمریکا (زراعت، صنعت، تجارت، و حمل نقل)

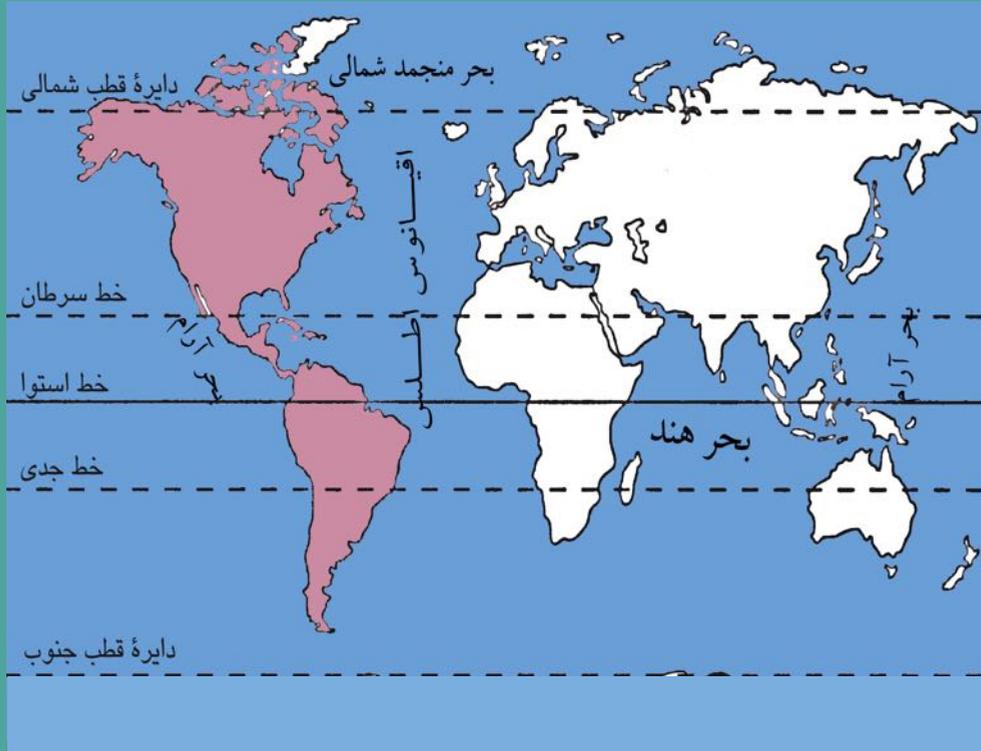
شاگردان با خواندن این فصل میتوان مهارت‌های ذیل را بیاموزند

تشخیص موقعیت قاره آمریکا روی نقشه

تعیین کشورهای واقع در قاره آمریکا روی نقشه

نتیجه‌گیری اهمیت حمل و نقل در زندگی بشری

در مورد موقعیت جغرافیای بر اعظم امریکا چه می دانید؟

قاره امریکا در نقشه جهان

قاره امریکا را کدام اقیانوس‌ها احاطه نموده اند؟

موقعیت

قاره امریکا بین طول البلد‌های (۳۰ و ۱۷۰ درجه) غربی و بین (۸۴ درجه) عرض البلد شمالی و (۵۵ درجه) عرض البلد جنوبی موقعیت دارد.

این قاره از شمال به بحر منجمد شمالی، در جنوب به راه بحری دریگ Drak Passage (که حد فاصل بین انتارکتیکا و امریکا است)، در شرق به بحر اطلس که بر اعظم اروپا و افریقا را از بر اعظم امریکا جدا میکند و در غرب به بحر الکاهل (بحر آرام) و آبناى بیرنگ که به عرض ۸۵ کیلومتر الاسکا را از روسیه جدا میسازد محدود شده است.

مساحت آن ۴۲,۳ میلیون کیلومتر مربع میباشد. شمالی ترین نقطه قاره امریکا قطب شمال بوده و جنوبی ترین نقطه آن دماغه کپ هارن Cope-Horn میباشد. طول آن از شمال به جنوب ۱۵۰۰۰ کیلومتر است و عرض آن از شرق به غرب طول‌های مختلف دارد.

تقسیمات بر اعظم امریکا: بر اعظم امریکا از شمال به جنوب به سه بخش عمده تقسیم گردیده که عبارت اند از:
امریکای شمالی

ب. امریکا چه وقت و توسط چه کسی کشف گردید؟

تصویر کرسرف کولمب

آیا کاشف براعظم امریکا را می‌شناسید؟

کرسرف کولمب بحر پیمای ایتالوی به اساس نوشته‌های مسلمانان بنا بر کروی بودن زمین در سال ۱۴۹۲م از طرف شاه اسپانیه مؤظف شد تا سفری بسوی غرب به هندوستان نماید و ثروتی که در آن سرزمین بود بدست آورد، اما وقتی کولمبس روانه سفر شد، بجایی رسید که آن را غرب الهند گفت و اولین منطقه که در آن جا پیاده شد. انرا سان سلوادور (نجات دهنده مقدس نامید) از مجمع الجزایر بهاما بود. کولمبس تصور می‌کرد که به آسیا و هند رسیده است و به همراهانش امر کرد که به جستجوی جزایر پردازد. کولمب سه بار دیگر نیز به قاره امریکا سفر نمود.

پس از کولمب بحر پیمای دیگری بنام امریکو و سپوچی راه کولمب را ادامه داده تا ۲۵ درجه عرض البلد جنوبی به نزدیکی‌های سواحل برازیل پیش رفت. این بحر پیمای در باره سفر بحری خود یک مقاله نوشت و آن را چاپ نمود، پس از آن جغرافیا دانی کتابی نوشت و در آن کتاب مقاله امریکو را در مقدمه اثرش در سال ۱۵۰۲م جا داده چاپ نمود. در ۱۵۰۷م این کتاب به زبان لاتین ترجمه گردید که در مقدمه آن یکی از جغرافیه دانان پیشنهاد کرد که این قطعه خشکه بنام کاشف اش امریکا نامیده شود. در ابتدا نام امریکا شامل قاره جنوب خط

استوا می‌شد که کولمب به آن سفر نکرده بود ولی بعدها شامل قسمت شمال نیز گردیده و برای اولین بار در جغرافیه گرهارد مرکاتور در سال ۱۵۳۸م در نقشه معروف خود نام امریکا را به تمام نیم کره غربی استعمال کرد. از آن به بعد قاره جدید را تا امروز به اسم امریکو سپوچی قاره امریکا مسمی ساختند.

فعالیت داخل صنف

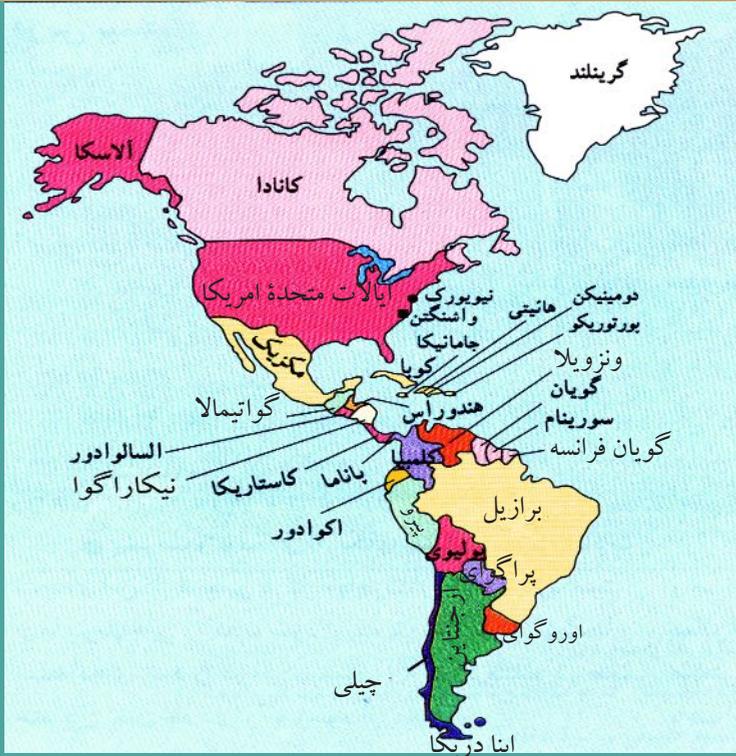
۱. شاگردان به گروه‌ها تقسیم شده به سوال‌های زیر جواب تهیه نمایند.
۲. جغرافیه دانان مسلمان چه نقش در کشف امریکا دارند؟
۳. جغرافیه دانان چرا این قاره جدید را به نام امریکا یاد کردند؟

سوال‌ها

۱. هدف سفر کرسٹف کلمب به امریکا چه بود؟
۲. امریکو سپوچی در سفر بحری خود کجا را کشف نمود؟
۳. برای اولین بار کدام جغرافیه دان قاره جدید را به نام امریکا مسمی ساخت.
۴. در ابتداء کلمه امریکا به کدام بخش قاره امریکا استعمال می‌شد؟

فعالیت‌های خارج از صنف

سیر حرکت سفر امریکو سپوچی را از روی نقشه ترسیم نموده و واضح سازید که وی چه کار بزرگی را انجام داد؟

نقشه سیاسی آمریکا

در قاره آمریکا چند کشور مستقل وجود دارد؟

قاره آمریکا با مساحت ۴۲,۳ میلیون کیلومتر مربع در نیم کره شمالی و جنوبی موقعیت دارد. این قاره شامل ۵۱ واحد سیاسی می‌باشد که از آن جمله ۳۵ واحد آن کشورهای مستقل و متباقی تا هنوز تحت کنترل کشورهای خارجی قرار دارد. آمریکای شمالی که به نام انگلوساکسون نیز یاد می‌شود. دو کشور ایالات متحده آمریکا (اتازونی) و کانادا در آن موقعیت دارند. کشور ایالات متحده آمریکا از نظر مساحت (۹۳۶۳۰۰۰ کیلومتر مربع) چهارمین کشور جهان است. که از پنجاه ایالات تشکیل شده و به این سبب در پرچم رسمی شان (۵۰) ستاره موجود است، نوع حکومت آن فدرالی و رئیس جمهور آن برای مدت چهار سال انتخاب می‌شود.

کشور کانادا (۹۹۷۰۶۱۰ کیلومتر مربع وسعت دارد) که بعد از روسیه وسیع ترین کشور جهان است. این مملکت از (۱۰) ایالت تشکیل شده و تا هنوز گورنر جنرال آن که حیثیت تشریفاتی دارد، از طرف ملکه انگلستان معرفی می‌شود که از جمله کشورهای مشترک المنافع انگلستان به شمار می‌رود.

کشورهای هشتگانه آمریکای مرکزی به شمول آمریکای جنوبی به نام آمریکای لاتین یاد می‌شود، که مهم‌ترین وجه مشترک آن‌ها زبان لاتینی (در اکثر کشورها زبان رسمی اسپانوی و در برازیل پرتگالی) می‌باشد. وسیعترین کشور آن برازیل می‌باشد که دارای (۸۵۴۷۴۰۴ کیلومتر مربع) مساحت بوده و پایتخت آن شهر برازیلیا است. کوچکترین کشور آن ترینیداد و توباگو می‌باشد. مهم‌ترین شهرهای آن بوینس‌ایرس در ارجنتاین که بنام پاریس آمریکا نیز مشهور است. کم‌نفوس‌ترین آن کشور تحت استعمار به نام فالکلند است. که ۲۰۰۰ نفوس دارد.

از جمله کشورهای آمریکایی شش کشور آن دارای نوع حکومت فدرالی (۱۹) کشور آن جمهوری و (۱۰) کشور متباقی آن مستعمرات سابق انگلستان بود که حالا استقلال آن به رسمیت شناخته شده؛ اما تا به حال گورنر جنرال آن‌ها از طرف ملکه انگلستان تعیین می‌شود و جز کشورهای مشترک المنافع انگلستان به شمار می‌رود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌ها تقسیم شوند؛ با توجه به اطلاعات قبلی در مورد نظام حکومتی کشورهای آمریکا با هم بحث نموده و نتیجه را به صنف ارائه نمایند.

سؤال‌ها

- ۱- با توجه به نقشه تقسیمات سیاسی قاره آمریکا به سؤالات ذیل جواب دهید.
الف- نام دو کشور آمریکای شمالی را بگویید.
ب- نام یک کشور آمریکای مرکزی را بگویید.
ج- نام سه کشور آمریکای جنوبی را بگویید.
- ۲- مهم‌ترین وجه مشترک کشورهای آمریکای جنوبی چیست؟
- ۳- کشور ایالات متحده آمریکا (اتازونی) از چند ایالت تشکیل شده و نوع حکومت آن چگونه است؟

فعالیت خارج صنف

شاگردان راجع به یکی از کشورهای قاره آمریکا موضوعی را تهیه نموده و در درس آینده جغرافیه به صنف ارائه نمایند.

به نقشه فوق دقت کنید منتشر شدن نژادها را در قاره آمریکا نشان میدهد.

الف - نژاد و زبان

مردم قاره آمریکا از نژادها و شاخه‌های گوناگون تشکیل شده و مهمترین آنها عبارت اند از:

۱- **بومیان یا سرخ پوستان:** ساکنان اصلی و قدیمی آمریکا را تشکیل می‌دهند که در ایالات متحده آمریکا و کانادا زنده گی می‌کنند و به آن‌ها هندی‌ها (Indian) نیز می‌گویند. پس از کشف آمریکا و با ورود سفیدپوستان اروپایی به این قاره که در جستجو و تصرف زمین‌های سرخ پوستان بودند جنگ‌های متعدد بین بومیان و اروپاییان رخ داد که به سبب آن امروز عده کمی از آن‌ها باقی مانده اند.

شغل این مردمان زراعت و شکار حیوانات بود و از میوه درختان نیز تغذیه می‌کردند. سرخ پوستان را از نژاد زردپوستان نیز می‌دانند که در گذشته‌ها از قاره آسیا از طریق آبنا بیرینگ به قاره آمریکا مهاجرت کردند.

۲- **سفید پوستان:** از قرن شانزدهم میلادی به بعد بتدریج مهاجران سفید پوست اروپایی

به آمریکا رفتند و در آنجا زنده گی کردند و روز به روز به تعداد آنها افزوده شد. امروز عده زیادی از مردم قاره آمریکا دو تبار اند که از اختلاط نژاد و ملیت‌های گوناگون به وجود آمده‌اند.

۳- سیاه پوستان: سیاه پوستان آمریکایی در واقع فرزندان و نواسه‌های برده‌گان افریقایی هستند که در دوران استعمار به وسیله سفید پوستان اروپایی برای کار در مزارع و معادن به اجبار به آن قاره برده شدند. امروز عده زیادی از سیاه پوستان در آمریکای شمالی، مرکزی و جنوبی زنده گی می‌کنند.

در ایالات متحده آمریکا سیاه پوستان بیشتر در جنوب شرقی این کشور و نیز در شهرهای بزرگی چون شیکاگو و نیویارک زنده گی دارند و شرایط زنده گی آنان از نظر اقتصادی، اجتماعی در مقایسه با سفید پوستان نامناسب است.

آیا میدانید دو فرهنگ و زبان رایج در قاره آمریکا کدام‌ها است؟

الف - آمریکای شمالی: در آمریکای شمالی یعنی در ایالات متحده آمریکا و کانادا انگلیس‌ها در اثر مهاجرت و سکونت در اوایل قرن هفده و در اواخر قرن هجده یک نوع فرهنگ انگلیسی را برقرار کردند که هنوز هم باقی است و مردم کانادا به زبانهای انگلیسی و فرانسوی و مردم ایالات متحده آمریکا به زبان انگلیسی تکلم می‌کنند.

ب - آمریکای لاتین: قسمت آمریکای مرکزی و آمریکای جنوبی مجموعاً به آمریکای لاتین معروف است. هم نام این منطقه و هم روش زنده گی آنان نماینده گی از فرهنگ اروپای لاتین یعنی اسپانیا و پرتگال که زبان اسپانوی زبان رایج ۱۸ جمهوری از ۲۰ جمهوری این منطقه می‌باشد. مردم برازیل به زبان پرتگالی و هایتی به زبان فرانسوی تکلم می‌کنند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان روی مطالب زیر با هم مباحثه کنند:

- آمریکای لاتین به کدام بخش از قاره آمریکا گفته میشود. چرا؟
- منشاء اصلی سیاه پوستانی که امروز در قاره آمریکا سکونت دارند، از کجاست؟

سؤال‌ها

جواب صحیح را انتخاب کنید:

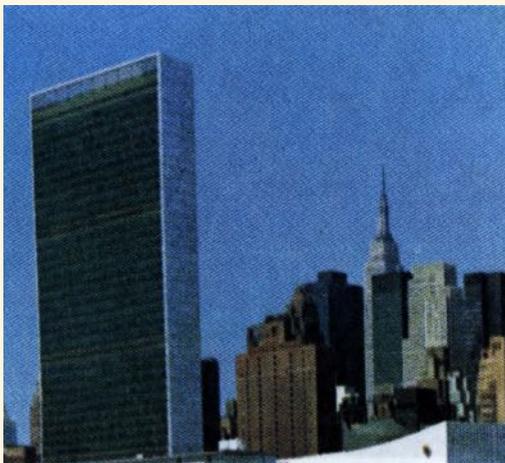
- ۱- فرهنگ انگلوساکسون در کدام یک از کشورهای زیر وجود دارد: الف: کانادا ب: برازیل ج: آرژانتین د: مکزیکو
- ۲- جمله زیر را تکمیل کنید:
 - ۱- در آمریکای جنوبی فرهنگ... رایج می‌باشد.
 - ۲- آیا سیاه پوستان ایالات متحده آمریکا شرایط اقتصادی و اجتماعی مناسبی دارند؟

پرنفوس ترین شهرهای قاره امریکا کدامها اند؟
نقشه توزیع جغرافیایی نفوس قاره امریکا
به نقشه توزیع جغرافیایی نفوس در قاره امریکا دقت کنید که تراکم نفوس در امریکا را نشان
میدهد.

امروز عده بیش تر از نفوس قاره امریکا را مهاجرین دو قاره یعنی اروپا و افریقا که در
شهرهای بزرگ مسکن گزین شدند، دربر می گیرد.

تصویری از نیویارک

پرنفوس ترین مناطق این قاره، امریکای
شمالی و مرکزی بوده که در سال ۲۰۰۰م.
بیش از (۴۸۰) میلیون نفر نفوس داشت و
در امریکای جنوبی بیش از (۳۴۶) میلیون
نفر سکونت داشت. در مجموع نفوس قاره
امریکا (۸۲۷) میلیون نفر بود.

پرنفوس ترین شهر در امریکای شمالی
و مرکزی بندر نیویارک است که در
سال ۲۰۰۵م. به ۱۸,۵ میلیون نفر می رسید و
در امریکای جنوبی پرنفوس ترین شهر

سان پائولو برازیل است که در سال ۲۰۰۵ م. نفوس آن به ۱۸,۳ میلیون نفر می‌رسید این شهر از پرنفوس ترین شهرهای امریکای جنوبی به شماری می‌رود . همچنین بوینس آیرس پایتخت آرژنتاین شهر پرنفوس است که در سال ۲۰۰۵ م. (۱۳,۳) میلیون نفر نفوس داشت و باید یاد آور شد که رشد نفوس در امریکای لاتین بیش تر از امریکای شمالی است. مردم امریکای شمالی بجز مکسیکو اکثراً از پیروان مذهب پروتستانت می‌باشند و بقیه مردم قاره امریکا پیرو مذهب کاتولیک اند که میراثی از اروپای جنوبی یا مدیترانه‌یی است، پیروان مذهب کاتولیک در امریکای لاتین سکونت دارند و پیروان سایر ادیان نیز نظیر اسلام و یهود در قاره امریکا مسکون اند.

تصویری از سائو پائولو

فعالیت داخل صنف

با توجه به نقشه توزیع جغرافیای نفوس در امریکا، شهرهای پرجمعیت این قاره را در نقشه بدون نوشته مشخص کنید.

سؤال‌ها:

- ۱- پرنفوس ترین شهرهای قاره امریکا را نام بگیرید؟
- ۲- رشد نفوس در امریکای شمالی بیشتر است؛ یا در امریکای جنوبی و مرکزی؟
- ۳- مذهب پروتستانت، بیشتر در کدام حصص این قاره رایج است نام ببرید؟

- چه عواملی موجب پیشرفت اقتصادی امریکای شمالی شده است؟

امریکای شمالی

- در شرایط حاضر دو کشور امریکای شمالی (ایالات متحده امریکا و کانادا) به دلایل مختلف از پیشرفته ترین ممالک جهان به شمار می روند؛ بطور مثال:
- * - امریکای شمالی دارای معادن زیر زمینی فراوان، منابع سرشار طبیعی، زمینهای وسیع، دریاها پر آب و تنوع آب و هوا می باشد.
 - * - پس از کشف براعظم امریکا، اروپاییان به آن قاره مهاجرت کردند، آنها سرمایه های خود را با خود برده بودند. این مهاجرین مهارت ها و استعداد های خود را بکار انداختند و در مدت چند قرن تمدن جدیدی را بوجود آوردند.
 - * - عوامل دیگری نیز در توسعه اقتصادی امریکای شمالی تأثیر داشته اند؛ مثلاً: در جنگ جهانی دوم صنایع کشورهای اروپایی اغلب ویران شد؛ ولی ایالات متحده امریکا به دلیل دور بودن از منطقه جنگ آسیب نه دید و توانست از رقیبان خود پیشی گیرد.
 - * - امریکای شمالی با جذب متخصصان و دانشمندان سایر کشورها توانسته است اقتصاد پیشرفته یی داشته باشد.

زراعت و مالرداری

امریکا شمالی منابع سرشار طبیعی وسیع دارد که این امر باعث پیشرفت زراعت و مالرداری در آن منطقه شده است. در زمین‌های حاصل خیز، گندم و جواری به پیمانۀ زیاد زرع می‌شود. فعالیت‌های زراعتی با استفاده از روش‌های علمی به نحو احسن انجام می‌گیرد. مالرداری در نقاط مختلف امریکا از جمله کانادا و ایالات متحده امریکا از اهمیت خاص برخوردار است.

پرورش گله‌های عظیم گاو، گوسفند و بز و تربیت اسب در این کشورها صورت می‌گیرد.

معادن و صنایع

چاهای نفت، معادن زغال سنگ و آهن در سراسر قاره امریکا یافت می‌شوند. همچنان طلا، نقره، مس، نکل و بسیاری دیگر فلزات از معادن مهم این قاره می‌باشد. کارخانه‌های تولیدات صنعتی ایالات متحده امریکا بیشتر در شهرهای بزرگ مانند نیویارک و مناطق اطراف جهیل‌های پنجگانه امریکا قرار دارند. ذوب فلزات، صنایع سنگین، تهیه فولاد، ماشین‌های زراعتی، راه‌سازی، تولیدات اسلحه، موتورسازی، کشتی‌سازی، ساخت طیارات و بالآخره صنایع کیمیاوی، صنایع تصفیه نفت و... از صنایع مهم و قابل ذکر امریکای شمالی به حساب می‌آیند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌ها تقسیم شوند و هر گروه با توجه به جدول زیر عوامل طبیعی و بشری را که موجب پیشرفت‌های کشورهای امریکای شمالی شده اند در دو ستون داده شده واضح سازند

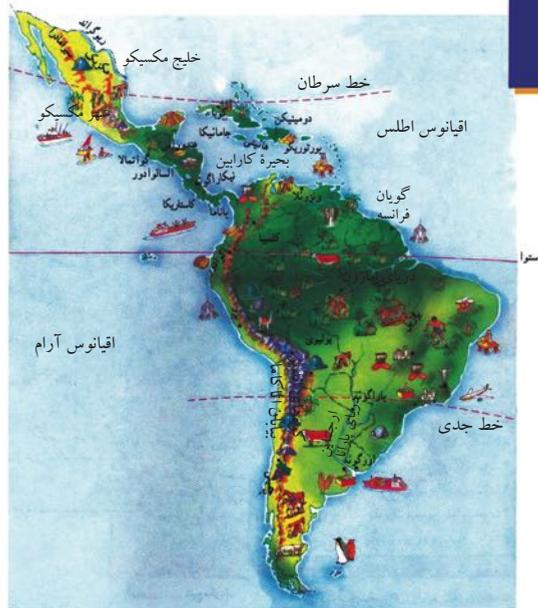
عوامل طبیعی	عوامل بشری
زمین‌های وسیع حاصل خیز	دور بودن از منطقه جنگ

سؤال‌ها

- ۱- از محصولات مهم زراعتی امریکای شمالی نام ببرید؟
- ۲- مهم‌ترین صنایع ایالات متحده امریکا را چه چیز تشکیل می‌دهد بیان دارید؟
- ۳- معادن مهم امریکای شمالی را نام ببرید؟
- ۴- در مورد صنایع امریکای شمالی چه میدانید مختصراً توضیح دارید؟

فعالیت خارج صنف

با استفاده از نقشه بدون نوشته، شهرهای صنعتی امریکای شمالی را در جاهای آن مشخص کنید و در ساعت درسی آینده جغرافیه در صنف ارائه نمایید.

نقشه مصور اقتصادی امریکای مرکزی و جنوبی

اقتصاد امریکای لاتین بر کدام منابع استوار است؟

کشورهای امریکای لاتین مانند دو کشور ایالات متحده امریکا و کانادا پیش رفته نیستند.

*** زراعت:** با تحولاتی که از اوایل قرن بیستم در زمینه زراعت به عمل آمد، امریکای لاتین توانست مقام مهمی در اقتصاد زراعتی دنیا برای خود کسب نماید؛ طوری که امروز از عمده ترین محصولات کشورهای امریکای جنوبی می توان از پنبه، نیشکر، ککاو، قهوه، کیله و رابر نام برد. علاوه بر اینها غلات، مخصوصاً گندم و جواری نیز در بعضی از کشورهای این منطقه به میزان فراوان کشت می شوند. چنانچه کشور آرژانتین از مراکز مهم تولید گندم و جواری بشمار می رود و برزیل مهم ترین صادر کننده قهوه دنیا است و همچنین رابر خام جلگه های آمازون از منابع مهم و ثروت این قاره به حساب می آیند.

کشت کیله، قهوه، ککاو، نیشکر، انواع مرکبات و آناناس در جزایر کارابین و کشورهای امریکای مرکزی و بالآخره محصولات رابر، لبلبو، قند، کتان و بهره برداری از جنگلات در نقاط جنگلی در سراسر این قاره قابل توجه است.

*** مالداری:** مالداری در نقاط مختلف امریکا جنوبی از جمله برازیل وارجنتاین از اهمیت خاص برخوردار است. در این کشورها به سبب موجودیت دشت‌های وسیع و سرسبز، گله داری و مالداری مخصوصاً تربیه گاو رواج بیش تر دارد. چنانچه در سال‌های اخیر وسایل مجهز برای نگهداری و کنسرو گوشت تهیه گردیده، که این امر باعث رشد بیشتر مالداری گردیده است.

معادن و صنایع: امریکای جنوبی از نظر منابع، قاره ثروت مند است. در این قاره معادن نفت، طلا، مس، نقره و آهن وجود دارد، این منطقه از لحاظ داشتن منابع نفتی نیز مورد توجه است.

یکی از عواملی که پرتگالی‌ها و اسپانوی‌ها را برای اشغال این قاره جلب کرد، فلزات قیمتی مانند : طلا و نقره بوده که بیش تر معادن نقره در مکسیکو و بوکسیت در جامیکا (که برای تولید المونیم بکار میرود) می باشد. صنعت نفت و انواع معادن، ذوب فلزات و معادن مهم مس در چیلی نیز قابل ذکر است. در امریکای جنوبی توسعه صنایع مراحل اولیه را طی می کند.

فعالیت داخل صنف

شاگردان به گروه‌ها تقسیم شوند، هر گروه اقتصاد امریکای شمالی و امریکای جنوبی را از نظر زراعت، مالداری، معادن و صنایع مقایسه کنند و نتیجه را به هم صنفان ارائه نمایند.

سؤال‌ها

- ۱- اقتصاد امریکای جنوبی بیش تر متکی بر چه است؟
- ۲- مهم ترین محصولات صادراتی امریکای جنوبی کدام‌ها اند؟
- ۳- دلایل توسعه گله داری و مالداری در کشورهای امریکای لاتین را بنویسید؟
- ۴- مهم ترین معادن امریکای جنوبی را نام ببرید؟

فعالیت خارج صنف

با مراجعه به کتابخانه مکتب و یا منابع دیگر مطلبی در مورد مهاجرت پرتگالی‌ها و اسپانوی‌ها به امریکای لاتین در چند سطر بنویسید و در ساعت آینده درسی جغرافیه در صنف ارائه نمایید.

شاهراه‌های مهم امریکای شمالی

به نظر شما اهمیت راه‌های مواصلاتی امریکای شمالی در چیست؟

جغرافیای مواصلاتی عبارت از مطالعه ارتباطات بین محلات، شهرها و بندرگاه‌های مهم تجارتي می‌باشد که در این مسیر امتعه تجارتي (واردات، صادرات) و حمل و نقل افراد و اشخاص صورت می‌گیرد که انواع مختلف دارد.

راه‌های مواصلاتی امریکا را می‌توان تحت دو عنوان جداگانه مطالعه نماییم:

امریکای شمالی

الف- مواصلات زمینی: امریکای شمالی دارای شبکه‌های متراکم شاهراه‌ها و راه‌های آهن است، که همه شهرها، مراکز استخراج معادن، مراکز صنعتی، مصرفی و بندر کشورها را با هم مرتبط ساخته است؛ یعنی خطوط آهن و شاهراه‌های کشورهای امریکای شمالی بین خود و هم با کشورهای ساحلی بحرالکاهل امریکای مرکزی وصل گردیده که با استفاده از آن میتوان به این همه کشورها سفرها و روابط تجارتي قایم نمود.

ب- مواصلات آبی

موقعیت مناسب جغرافیایی امریکای شمالی در بین بحر اتلانتیک و بحرالکاهل و بریده‌گی‌های مناسب ساحلی باعث آن شده تا تاسیسات و بندرگاه‌ها، تجارت و فن کشتی رانی در این مناطق

ارتقا یابد و به بیش از صد کشور ساحلی جهان از طریق آن تجارت نمایند. همچنین با استفاده از راه‌های آبی و دریایی نیز می‌توان در داخل کشور و از طریق آن به راه‌های بین‌المللی راه یافت.

ج - موصلات هوایی

این ترانسپورت معمولاً برای فاصله‌های دور غرض انتقال مسافری و اموالی که وزن آن کم و ارزش آن بیش تر باشد مورد استفاده قرار می‌گیرد. بزرگترین کمپنی‌های ترانسپورت هوایی ایالات متحده آمریکا و کانادا با داشتن تعداد زیادی از طیارات خورد و بزرگ خود در داخل و خارج کشور در عرصه ترانسپورتی فعالیت دارند.

د- حمل و نقل توسط پایپ لاین

توسط این حمل و نقل بیش تر مایعات بدون ضایعات با سرعت زیاد به مراکز مصرفی انتقال می‌گردد. این حمل و نقل بیشتر در کشورهای آمریکای شمالی انکشاف نموده و برای انتقال نفت، گاز و آب استفاده می‌شود. پایپ لاین تکراس- نیویارک طولانی‌ترین و مهم‌ترین پایپ لاین گاز ایالات متحده آمریکا می‌باشد. در کانادا نیز از ایالت البرتا (در غرب کانادا) و نواحی مجاور آن نفت و گاز توسط پایپ لاین‌ها به نواحی مستهلک آن انتقال می‌یابد.

فعالیت داخل صنف

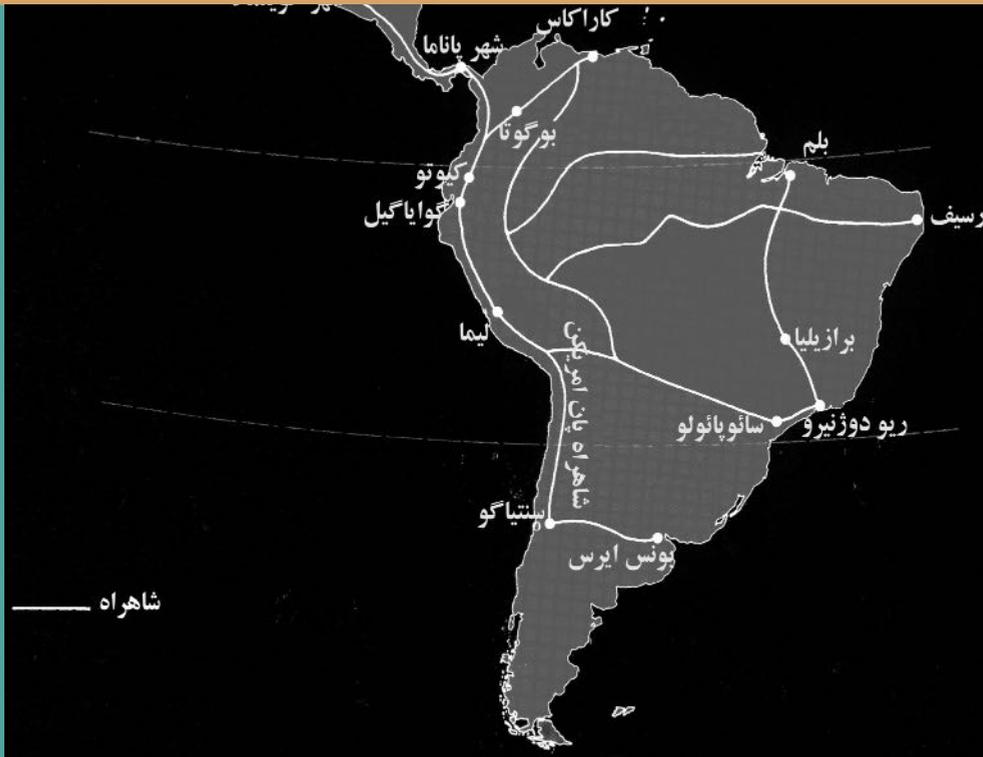
شاگردان در گروپ‌های دو نفری پهلوی هم تنظیم شوند و با استفاده از نقشه داده شده با هم مشوره نمایند، که شهر صنعتی و تجارتی شیکاگو (در ساحل جنوب غرب جهیل مشیگان) ایالات متحده آمریکا توسط خطوط آهن و شاهراه‌ها به کدام بندر و کشورهای هم جوار وصل گردیده است؟ نتیجه کار خویش را به هم صنفان خود ارائه نمایند.

سوال‌ها

- ۱- جغرافیه موصلاتی را تعریف نمایید؟
- ۲- خطوط آهن ایالات متحده آمریکا به خطوط آهن کدام کشور وصل می‌گردد؟
- ۳- موقعیت جغرافیایی آمریکای شمالی در بین سه بحر سبب توسعه کدام نوع ترانسپورت گردیده است؟
- ۴- کدام دریاها بزرگ آمریکای شمالی قابل کشتی رانی است؟
- ۵- از ترانسپورت هوایی بیش تر در کدام موارد استفاده به عمل می‌آید؟
- ۶- اهمیت حمل و نقل پایپ لاین را توضیح کنید؟

فعالیت خارج صنف

با استفاده از نقشه داده شده اگر بخواهیم از ایالت الاسکا توسط شاهراه به کشور پاناما سفر نماییم از کدام کشورها عبور می‌کنیم؟ معلومات خود را در این مورد بنویسید.

شاهراه‌های مهم امریکای جنوبی

چرا در قاره امریکای جنوبی موصلات زمینی رشد و انکشاف خوب نه نموده است؟

عوامل طبیعی در این قاره مانع بزرگ برای توسعه راه‌های ارتباطی می‌باشد. سلسله کوه‌های اندیز از یک طرف و جنگلات وسیع آمازون از طرف دیگر توسعه راه‌های ترانسپورتی را برای کشورهای ذینفع کمتر ممکن ساخته است.

کشورهای امریکای جنوبی از نگاه راه‌های خشکه فقیر می‌باشد.

الف- موصلات زمینی: خطوط آهن در امریکای جنوبی بیش تر در دو ناحیه پُرنفوس، منطقه قهوه خیز برازیل در اطراف ریودوژانیرو و منطقه خیز پامپاس در اطراف بوینس ایرس متمرکز گردیده است.

خطوط مهم آهن امریکای جنوبی قرار ذیل است:

۱- راه آهن سرتاسری کشور آرژنتاین به کشور چیلی.

۲- خط آهن کشور آرژنتاین به بولیویا.

۳- راه آهن ساحل شرقی از کشورارجنتاین به کشور برازیل.

۴- راه آهن کشور بولیوی به کشور چیلی

شاهراهی به نام پان امریکن که بسیاری پایتخت‌های امریکای جنوبی را باهم پیوند می‌دهد؛ یکی از مهمترین شاهراه‌های امریکای جنوبی محسوب می‌شود.

ب- مواصلات آبی: کشورهای امریکای جنوبی از نگاه راه آبی غنی می‌باشند، زیرا بسیاری از دریاها به فاصله‌های خیلی زیاد قابل کشتی رانی می‌باشند؛ مثلاً: دریای آمازون به طول ۴۰۰۰ کیلومتر قابل کشتی رانی است. از طرف دیگر واقع شدن امریکای جنوبی در بین بحرالکاهل و اتلانتیک، این امر سبب توسعه مواصلات آبی شده است. کانال پاناما که بحرالانتیک را به بحرالکاهل وصل می‌کند، طول آن ۸۲ کیلومتر می‌باشد و دارای اهمیت خاص اقتصادی و استراتژیکی است.

ج- مواصلات هوایی: با توجه به محدودیت توسعه راه‌های زمینی در اکثر کشورهای امریکای جنوبی بیش تر به راه‌های هوایی توجه نموده اند. بر علاوه بر خطوط بین المللی هوایی که مورد استفاده قرار می‌گیرد، قسمت عمده ارتباطات داخلی مخصوصاً برازیل و ارجنتاین که وسعت خاک آن‌ها خیلی زیاد است، از راه هوا تأمین می‌شود.

فعالیت داخل صنف

شاگردان در گروه‌های پنج نفری تنظیم شوند و هر گروه راجع به مشکلات ترانسپورت زمینی قاره امریکای جنوبی باهم بحث نمایند و نتیجه کار خویش را با همصنفان ارائه کنند.

سوال‌ها

- ۱- عوامل طبیعی که مانع توسعه راه‌های زمینی امریکای جنوبی شده است بگویند؟
- ۲- خطوط آهن امریکای جنوبی بیش تر در کدام مناطق متمرکز گردیده است؟
- ۳- چرا ترانسپورت آبی امریکای جنوبی نسبت به ترانسپورت زمینی نسبتاً انکشاف یافته است؟
- ۴- علل انکشاف بیشتر ترانسپورت هوایی در امریکای جنوبی چیست؟

فعالیت خارج صنف

نقشه ترانسپورتی امریکای جنوبی را بطور دقیق مطالعه نمایید و بگویند، اگر بخواهیم از بوینوس آیرس پایتخت کشور ارجنتاین به شهر سانتیاگو پایتخت کشور چیلی مسافرت نماییم، از کدام خطوط مواصلاتی استفاده کرده می‌توانیم؟

خصوصیات جغرافیایی کشورهای امریکایی

شماره	اسم کشور	پایتخت	مساحت به کیلو متر	نفوس در سال ۲۰۰۶	موقعیت
۱	آرجنتاین	بوئنوس آیرس	۲۷۸۰۰۹۲	۳۸۹۷۱۰۰۰	امریکایی جنوبی
۲	آنتی گوا باربودا	سنت جونز	۴۴۲	۷۸۲۰۰	امریکایی مرکزی
۳	اروگوای	مونتته ویدئو	۱۷۶۲۱۵	۳۲۶۶۰۰۰	امریکایی جنوبی
۴	اکوادور	کیتو	۲۷۲۰۴۵	۱۳۴۱۹۰۰۰	امریکایی جنوبی
۵	السلوادور	سان سالوادور	۲۱۰۴۱	۶۹۹۱۰۰۰	امریکایی مرکزی
۶	ایالات متحده آمریکا	واشنگتن دی سی	۹۳۶۳۳۶۴	۲۹۹۳۳۰۰۰	امریکایی شمالی
۷	باربادوس	بریج تاوان	۴۳۰	۲۷۰۰۰۰	امریکایی مرکزی
۸	بهاما	ناسائو	۱۳۹۳۹	۳۲۷۰۰۰	امریکایی مرکزی
۹	بلیز	بلمویان	۲۲۹۶۵	۳۰۱۰۰۰	امریکایی مرکزی
۱۰	بولیوی	لاپاز وسوکر	۱۰۹۸۵۸۱	۹۳۵۴۰۰	امریکایی جنوبی
۱۱	پاراگوای	اسون سیون	۴۰۶۷۵۲	۵۹۹۳۰۰۰	امریکایی جنوبی
۱۲	پانامه	پانامه ستی	۷۵۵۱۷	۳۱۹۱۰۰۰	امریکایی مرکزی
۱۳	پیرو	لیما	۱۲۸۵۲۱۶	۲۷۵۴۴۳۰۵	امریکایی جنوبی
۱۴	ترینیداد و باگو	پرت آو اسپاین	۵۱۲۸	۱۳۰۱۰۰۰	امریکایی جنوبی
۱۵	جامایکا	کینگستون	۱۰۹۹۱	۲۶۶۷۰۰۰	امریکایی مرکزی
۱۶	دومینیکا	روسو	۷۵۱	۶۹۵۰۰	امریکایی مرکزی
۱۷	دومینکن	ساتودومینگو	۴۸۶۷۱	۹۰۲۱۰۰۰	امریکایی مرکزی

۱۸	سنت کیتس ورنویس	باستر	۲۶۱	۴۹۱۰۰	امریکایی مرکزی
۱۹	سنت لوسیا	کاسترس	۶۱۷	۱۶۵۰۰۰	امریکایی مرکزی
۲۰	سنت وین سنت وگرنادین	کنکز تاون	۳۸۹	۹۶۸۰۰	امریکایی مرکزی
۲۱	سورینام	پاراماریبو	۱۶۳۲۶۵	۵۰۲۰۰۰	امریکایی جنوبی
۲۲	چیلی	سانتیاگو	۷۵۶۶۲۶	۱۶۴۳۶۰۰۰	امریکایی جنوبی
۲۳	کاستاریکا	سان خوزه	۵۱۱۰۰	۴۲۷۴۰۰۰	امریکایی مرکزی
۲۴	کانادا	اوتاوا	۹۹۷۰۶۱۰	۳۲۵۴۷۰۰۰	امریکایی شمالی
۲۵	کلمبیا	بوگوتا	۱۱۴۱۷۴۸	۴۳۵۹۳۰۰۰	امریکایی جنوبی
۲۶	کیوبا	هاوانا	۱۱۰۸۶۱	۱۱۲۹۴۰۰۰	امریکایی مرکزی
۲۷	گرینادا	سنت جورجز	۳۴۴	۱۰۷۰۰۰	امریکایی مرکزی
۲۸	گواتیمالا	گواتیمالاستی	۱۰۸۸۸۹	۱۳۰۱۹۰۰۰	امریکایی مرکزی
۲۹	گویان	جورج تاون	۲۱۴۹۶۹	۷۵۶۰۰۰	امریکایی جنوبی
۳۰	مکسیکو	مکسیکو سیتی	۱۹۵۸۲۰۱	۱۰۴۰۳۸۰۰۰	امریکایی مرکزی
۳۱	نیکاراگوا	ماناگوا	۱۳۰۷۰۰	۵۲۳۳۰۰۰	امریکایی مرکزی
۳۲	ونیزویلا	کاراکاس	۹۱۲۰۵۰	۲۷۲۱۶۰۰۰	امریکایی جنوبی
۳۳	هایتی	پورتو پرنس	۲۷۷۵۰	۸۸۰۸۰۰۰	امریکایی مرکزی
۳۴	هاندوراس	تیگوسیگالپا	۱۱۲۴۹۲	۷۳۲۷۰۰۰	امریکایی مرکزی
۳۵	برازیل	برازیلیا	۸۵۴۷۴۰۴	۱۸۶۷۷۱۰۰۰	امریکایی جنوبی

بخش سوم: تعلیمات مدنی

فصل اول

در این فصل، درس های ذیل را می خوانید:

- چرا علم اقتصاد را می آموزیم؟
- علم اقتصاد در باره کدام موضوعات بحث می کند؟
- اهمیت اقتصاد؛
- مفهوم اقتصادی کالا و خدمات؛
- کالاهای مصرفی و کالاهای سرمایه یی؛
- تولید، توزیع، مصرف؛
- عرضه و تقاضا؛
- اهمیت و وظایف پول؛

اهداف فصل

از شاگردان انتظار می‌رود که با خواندن این فصل به اهداف زیر برسند:

- تعریف علم اقتصاد، برخی از موضوعات اقتصادی و اهمیت اقتصاد را بفهمند،
- مفهوم علم اقتصاد را بدانند؛
- تولید، توزیع، مصرف، عرضه و تقاضا و اهمیت پول و وظایف آن را بیان کرده بتوانند.
- علت خواندن علم اقتصاد و اهمیت علم اقتصاد را تشریح کرده بتوانند؛
- کالاهای خدماتی و کالاهای مصرفی و کالاهای سرمایه‌ی را از یکدیگر تفکیک کرده بتوانند؛
- تولید، توزیع و مصرف را بیان کرده بتوانند؛
- عرضه و تقاضا را تفکیک کرده بتوانند؛
- اهمیت و وظایف پول را تشریح کرده بتوانند؛
- به علم اقتصاد، موضوعات و اهمیت اقتصادی علاقه مند گردند.
- در رابطه به کالاها و خدمات، کالاهای مصرفی، کالاهای سرمایه‌ی، تولید و توزیع ذهنیت مثبت پیدا کنند؛

چرا علم اقتصاد را می‌آموزیم؟

كُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ (الأعراف: ۳۱)

ترجمه: بخورید و بنوشید، ولی اسراف نکنید، که خداوند (جَلَّ جَلَالُهُ) اسراف کاران را دوست ندارد. در سال گذشته بیشتر مباحث پیرامون نیازها و احتیاجات خانواده می‌چرخید؛ چون اقتصاد خود یکی از نیازهای اساسی یک جامعه به خصوص خانواده می‌باشد. از این رو محور دروس تعلیمات مدنی امسال را شناخت اقتصاد قرار دادیم و درس امروز را با طرح این سؤال مطرح می‌سازیم: چرا علم اقتصاد را می‌آموزیم؟

بحث کنید

انسان در زنده گی مادی خویش ضروریات زیادی دارد که برای ادامه حیات ناچار است آن را رفع کند، با توجه به این موضوع:

انسانها این ضروریات را چگونه رفع می‌نمایند؟

منشأی رفع این نیازها چیست و چطور می‌توان آن نیازها را رفع کرد؟ منشأ رفع این نیازها، امکاناتی است که طبیعت در اختیار انسان گذاشته است. با توجه به این موضوع به دو مفهوم؛ یعنی نیازهای انسان، منابع و امکانات برمی‌خوریم، بنابراین؛ لازم است تا آن را بدانیم.

۱- نیازهای انسان

نیازهای مادی انسان، محرک او برای فعالیت و تلاش اقتصادی است. گاهی انسان چنین تصور می‌کند که با گذشت زمان، تمام نیازهای انسان رفع می‌گردد؛ اما چنین نیست. در واقع؛ بابرآورده شدن هر نیاز، نیاز دیگری به وجود می‌آید و به این ترتیب، همراه با ظهور نیاز جدید، انسان به فعالیت بیشتر برای ارتقای سطح زنده گی خود می‌پردازد؛ مثلاً بعضی از مردم از ابتدایی ترین امکانات محروم اند، اساسی ترین نیاز مادی آنها سرپناه است تا در آن از گزند سرما، گرما و درنده گان در امان باشند و غذای مختصری داشته باشند که به آن رفع گرسنه گی کنند؛ اما وقتی که نیازها رفع گردید همین افراد احساس می‌کنند که با امکانات رفاهی زیادتری ضرورت دارند؛ مثلاً خانهٔ بهتری نسبت به سرپناه قبلی داشته باشند و نیازهای جدید دیگری برای شان مطرح می‌شود و او با عطش بیشتری در صدد رفع این نیازها برمی‌آید.

* با همکاری همصنفان خود نیازهای یک خانوادهٔ دهاتی و شهری را فهرست نموده و به شاگردان بیان کنید.

۲- منابع و امکانات

در بارهٔ منابع و امکانات موجود در جهان که انسانها برای رفع نیازهای خود از آن استفاده می‌نمایند، به دو نکتهٔ مهم می‌توان اشاره کرد:

نکته اول اینکه، منابع و امکانات محدود، قادر به رفع ضرورت های نامحدود انسان نیستند. به این ترتیب، انسان بر سر دوراهی قرار می گیرد و ناگزیر است یکی را انتخاب کند. در واقع، او نمیتواند همه خواسته هایش را با استفاده از امکانات موجود بر آورده کند؛ بنابراین، در ابتدا آن ضرورت های خود را که اولویت بیش تری دارند، بر طرف می سازد.

- نکته دوم اینکه، چون منابعی که در دسترس انسان است، با انواع مختلف بکار برده میشود. انسان باید در مورد طریقه استفاده از این منابع تصمیم بگیرد.

طوری که گفته شد ضرورت های انسان، نامحدود است و امکانات و منابع محدود قادر به رفع نیاز های نامحدود انسان نیستند؛ در اینجا سؤال پیدا می شود که:

بهترین روش استفاده از منابع و امکانات کدام است تا سطح بالاتری رفاه را به انسان ها فراهم نماید؟ به یقین، بهترین روش این است که با استفاده از این منابع میتوان بیش ترین میزان تولید را به دست آورد و سطح بالاتری از رفاه را برای انسان فراهم کرد. انسان در طول زمان با بکار گرفتن از قوه فکری خود، همیشه در صدد یافتن بهترین راه بوده است. حاصل این تلاش فکری، پدید آمدن اندیشه اقتصادی است. با وسعت یافتن و پیشرفت تمدن بشری، اندیشه اقتصادی بشر نیز تکامل بیشتری یافت و با عنوان **علم اقتصاد** جزء شاخه های معارف بشری قرار گرفت.

* در منابع و امکانات کدام نکات مهم است؟ خلاص آن را بیان دارید.

مروری بر درس

پاسخ به سؤالات

- ۱- چرا سرپناه، اساسی ترین نیازمادی انسانها است؟
- ۲- از منابعی که به دسترس انسانها قرار دارد نام ببرید.
- ۳- بهترین روش استفاده از منابع و امکانات کدام است؟

کار خانه گی

در مورد خوبی های اقتصاد چند سطر بنگارید.

علم اقتصاد در بارهٔ کدام موضوعات بحث میکند؟

الْاِقْتِصَادُ فِي النِّفَقَةِ نِصْفُ الْمَعِيشَةِ (البیهقی، طبرانی)

رسول خدا ﷺ می فرماید: اقتصاد و میانه روی در نفقه، نیمی از زنده گیست

در درس قبلی در مورد اینکه چرا علم اقتصاد را می آموزیم؟ معلومات حاصل نمودید. در این درس پیرامون آنکه علم اقتصاد در بارهٔ کدام موضوعات بحث می کند، آشنا می شوید.

بحث کنید

آیا می دانید علم اقتصاد چیست؟

اقتصاد، علم مربوط به بررسی چگونه گی تولید، توزیع و مصرف کالا و همچنین علم مربوط به بررسی نتایج این گونه فعالیت است.

هدف علم اقتصاد، راهنمایی انسان برای انتخاب بهترین روش، جهت استفاده از منابع و امکانات خویش است.

علم اقتصاد نظیر هر علم دیگری، در بارهٔ موضوعات معینی بحث می نماید؛ به عبارت دیگر، برای جواب گویی سؤالات خاصی طراحی شده است. برای شناختن موضوعاتی که علم اقتصاد به آن می پردازد، تصور سادهٔ از اقتصاد جامعه را مدنظر قرار می دهیم.

افراد جامعه در قالب خانواده ها برای برطرف نمودن نیاز های خود به کالا ها و خدمات خاصی، ضرورت دارند. آن ها برای تهیهٔ کالا ها و استفاده از خدمات مورد نیاز خود پول می پردازند.

تولید کننده گان فابریکه ها با هدف به دست آوردن فایده، کالاها و خدمات مورد احتیاج مردم را تولید و عرضه می کنند. و به فروش می رسانند. وقتی به این تصویر سادهٔ از اقتصاد توجه کنیم، سؤالات زیادی برای ما مطرح می شود، از جمله می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- مردم چگونه در مورد خریدن و یا نخریدن یک کالا تصمیم می گیرند و چگونه مقدار کالاهایی را که باید بخرند؛ تعیین می نمایند؟

- چطور تولید کننده‌گان در باره تولید یا میزان تولید یک کالا تصمیم می‌گیرند؟
 - چرا مقدار بعضی از کالاها در بازار بسیار زیاد و بعضی دیگر کم و یا به ندرت پیدا میشود؟
 - چرا قیمت برخی از کالاها افزایش می‌یابد؟ و بعضی دیگر ثابت می‌ماند یا حتی کاهش می‌یابد و پایین می‌آید؟
 - چرا بعضی از مؤسسات تولیدی، فایده بسیار زیاد می‌نمایند و برخی از مؤسسات تولیدی ضرر می‌کنند و ورشکست می‌شوند؟
 - چرا در بعضی جوامع، تولید فوق العاده زیاد و در بعضی جوامع کم است؟
- چرا قیمت پول بعضی از کشورها ثابت و از برخی دیگر متغیر است؟
- این پرسش‌ها و بسیاری از پرسش‌های مشابه دیگر، در محدوده مطالعات اقتصادی قرار می‌گیرد. علم اقتصاد سعی می‌نماید تا برای هر یک از این سؤالات جواب مناسب بیابد و ارائه دارد. خلاصه می‌توان گفت که موضوعات علم اقتصاد را تولید، توزیع، مبادله، مصرف، بررسی ثروت، صرفه جویی، پس انداز و غیره تشکیل می‌دهد.

مروری بر درس

- _____
- _____
- _____

سؤالات

- ۱- موضوع علم اقتصاد را تحریر دارید.
- ۲- علم اقتصاد را تعریف نمایید.
- ۳- هدف علم اقتصاد را بیان دارید.

کارخانه‌گی

سؤالاتی را که در محدوده مطالعات اقتصادی قرار دارد در چند سطر بنگارید.

اهمیت اقتصاد

در درس قبلی در مورد اینکه علم اقتصاد در باره کدام موضوعات بحث می کند، آگاهی حاصل نمودید، در این درس با اهمیت اقتصاد آشنا می شوید.

بحث کنید

اهمیت اقتصاد چیست؟

یکی از عوامل اهمیت روز افزون مسایل اقتصادی در جهان امروز، تأثیر عوامل اقتصادی بر همه جنبه های زنده گی ملل اعم از اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است. کشوری که وضعیت اقتصادی خوب ندارد، نمی تواند در مسیر پیشرفت همه جانبه حرکت کند و از نظر اجتماعی و سیاسی به بحران های گسترده دچار می گردد.

علم اقتصاد به این دلیل اهمیت دارد که در عرصه مسایل اقتصادی، راه انتخاب بهتر را به انسان آموزش می دهد. جوامع انسانی به کمک علم اقتصاد می توانند برای استفاده از منابع محدود خود روش مناسب تری بیابند و آن را برای دست یابی به نتیجه مطلوب به کار گیرند.

خداوند (جَلَّ جَلَالُهُ) در قرآن کریم فرموده است:

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا

اسراء آیه ۲۹

ترجمه: مکن دست خود را بسته به گردن خود و مگشای آن را تمام گشادن که آنگاه بنشینی ملامت کرده شده (به صورت بخل) و درمانده (در صورت اسراف)

خداوند تبارک و تعالی در این آیت مسلمانها را به اقتصاد و میانه روی در انفاق امر نموده، بخل را مذموم دانسته و از اسراف و ولخرجی و گشاده دستی بالاتر از توان را منع کرده است.

اسلام دین رحمت و عدالت است و برای حفظ ثروت و دارایی توازن را در نظر گرفته و برای مسلمانها دستور داده است تا در انفاق خانواده و مستمندان از میانه روی کار بگیرند. بخل، اسراف و زیاده روی در اسلام جایز نیست.

حضرت پیامبر ﷺ مسلمانان را به اقتصاد تشویق نموده می فرماید: مَا عَالَ مَنِ اقْتَصَدَ

کسیکه از میانه روی و اقتصاد کاریگیرد، نیازمند و محتاج نمی شود.

اسلام فقر را خطری می‌داند که اعتقادات انسان را تهدید می‌کند:
حضرت پیامبر ﷺ می‌فرماید:

كاد الفقر أن يكون كفراً (بیهقی)

فقر انسان را به کفر نزدیک می‌سازد.

از نظر اسلام تلاش برای رفع فقر و رسیدن به رفاه و توانگری مادی پسندیده است و فردی که برای ارتقای سطح زنده‌گی خانواده خود می‌کوشد همانند کسی است که در راه خدا جهاد می‌کند و شایسته تقدیر است. حضرت رسول الله ﷺ می‌فرماید:

من سعی على عياله في سبيل الله (بیهقی)

کسیکه به خاطر رفع نیاز مندی خانواده خویش تلاش می‌کند مثل این است که او در راه خدا (جَلَّ جَلَالُهُ) گام بردارد.

* با همکاری همصنفان خود چهار سطر در مورد اهمیت اقتصاد بنویسید.

مروری بر درس

پاسخ به سؤالات

- ۱- علم اقتصاد به کدام دلیل اهمیت دارد؟ یک دلیل آن را بنویسید.
- ۲- حدیث حضرت پیامبر ﷺ را که در مورد تشویق مسلمانان به اقتصاد ارشاد فرموده با ترجمه آن بیان دارید.
- ۳- حدیث شریف را که در مورد فقر خوانده اید با ترجمه آن بنویسید.

کار خانه گی

در مورد اقتصاد از نظر اسلام چند سطر تحریر دارید.

مفهوم اقتصادی کالا و خدمات

(نعم العون علی تقوی الله عزوجل الغنی) مسند ابن الجعد جزء، ص ۲۵۵

ترجمه: ﷺ مالدارى و بى نيازى، چه نيكو مددگارى بر تقوا و خدمت در راه خدا است.

در درس گذشته به اهميت اقتصاد آگاهى حاصل نموديد، در اين درس با مفهوم اقتصادى کالا و خدمات آشنا مى شويد.

بحث كنيد

كالا چيست؟

برخى از نياز هاى مادى انسان از طريق مصرف محصولات و مواد مختلفى كه توليد كننده گان آن را توليد و به بازار عرضه مى كنند، رفع مى گردد. به گونه مثال: انسان نياز به غذا را از طريق مصرف محصولات غذايى رفع مى كند. كتاب، كتابچه، قلم، اسباب بازي، توپ، دست كش، پيراهن، انواع ميوه، همه كالا اند. به بيان ديگر تمام وسايلى كه نياز هاى اساسى را به طور مستقيم يا غير مستقيم بر آورده مى كند، كالا گفته مى شود. براى به دست آوردن اين كالا ها بايد به توليد كننده گان يا عرضه كننده گان آن پول پردازيم.

* با همكارى همصنفاى خود اسم ده كالا را نگاهشته و به شاگردان بيان داريد.

آيا مى دانيد خدمات چيست؟

آنچه انسان در مقابل پول خريدارى مى كند و به وسيله آن نيازش را مرفوع مى سازد، تنها در اشياى فزيكى خلاصه نمى گردد، به طور مثال: انسان به دانستن نياز دارد و براى رفع

اين نياز به كورس هاى آموزشى مختلف مراجعه و با پرداخت پول، آموزش مورد نياز خود را خريدارى مى نمايد.

شاگردان براى آماده گى كانكور پوهنتون به كورس هاى آماده گى الجبر، مثلثات، كيميا و غيره مراجعه نموده با پرداخت پول، دانش هاى فوق را مى آموزند. در اين مثال

ها کالای قابل لمس را خریداری نکرده اند، بلکه در مقابل پولی که پرداخته اند، بر دانش خود افزوده اند. خدماتی که طیبیان ارائه می کنند نیز از این نوع است.

کار و فعالیت معلمان در صنف درسی، کار و تلاش ماموران دولت در ارگان های دولتی و مثالهای دیگر، از فعالیت های اقتصادی است که طی آن چیزی به عنوان خدمات عرضه می شود.

* با همکاری همدیگر اسم شش خدمات را فهرست کرده بیان دارید.

مروری بر درس

-
-
-
-
-

پاسخ به سؤالات

- ۱- کالا چیست؟
- ۲- چند نمونه از کالا و خدمات را بیان دارید.
- ۳- خدمات چیست؟ بامثال واضح سازید.

کار خانگی

کالاهایی که شما در خانواده استفاده می کنید، چه مقدار آن از کشور ما و چه مقدار آن از کشور های خارجی است، فهرست کنید.

کالاهای مصرفی و کالاهای سرمایه‌ی

الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا (الکھف: ۴۶)

ترجمه: ثروت، و فرزندان زیب و زینت زنده‌گی دنیا اند.

در درس قبلی در مورد مفهوم اقتصادی کالا و خدمات معلومات حاصل نمودید، در این درس با کالاهای مصرفی و کالاهای سرمایه‌ی و کالاهای ضروری و تجملی آشنا می‌گردید.

بحث کنید

کالاهای مصرفی و واسطه‌ی کدام‌ها اند؟

کالاهایی که در بازار غرض فروش عرضه می‌گردند، ممکن است توسط مصرف‌کننده گان خریداری و به مصرف برسند و یا این که تولیدکننده گان دیگر برای تولید کالاهای مختلف، آنها را خریداری نموده مورد استفاده قرار دهند؛ به طور مثال: پوشاک و یا خوراکی که فامیل‌ها و افراد جامعه تهیه می‌کنند و به مصرف می‌رسانند، کالاهای مصرفی نام دارند. کالاهای سرمایه‌ی کالاهایی اند که در جریان تولید (جهت تولید کالا) به کار برده شده و به طور غیر مستقیم به مصرف می‌رسند. هدف از تولید کالاهای سرمایه‌ی از قبیل ماشین‌آلات، در نهایت مصرف است.

* با همکاری همصنفاان خود کالای مصرفی را با کالای واسطه‌ی مقایسه کنید.

کالاهای ضروری و تجملی

کالاهایی که نیاز اولیه را برطرف می‌کنند، مانند: خوراک، پوشاک، مسکن و امثال آنها، کالاهای ضروری یاد می‌شوند.

کالاهای تجملی به لوازم یا وسایلی معمولاً گرانبها، زیبا و تجملی که برای آراستن به کار می‌رود؛ مانند: زیورات، موترهای لکس، قصرهای زیبا، خانه‌های مقبول و تمام وسایل زینتی.

هزینه مصرف

وقتی منابع و امکانات دست داشته خویش را که قابلیت مصارف گوناگون دارند، دروجه خاص به مصرف می‌رسانیم، در واقع از مصارف دیگر و نتایجی که می‌توانست به بار آورد، صرف نظر کرده ایم. به گونه مثال: اگر زمینی را به کشت پنبه اختصاص داده ایم، عملاً از کشت گندمی که می‌توانستیم از آن حاصل بگیریم صرف نظر کرده ایم یا اگر پول خود را به خرید پتلون و پیراهن اختصاص داده ایم، از خرید کتاب، کتابچه و نفعی که از آن می‌بردیم، محروم شده ایم.

هزینه مصرف یا هزینه فرصت از دست رفته، بیانگر آن چیزی است که از آن صرف نظر کرده و به عبارت دیگر از دست داده ایم. در مثال پنبه، باتصمیم گرفتن به کشت پنبه از محصول گندم محروم شده ایم، هزینه فرصت کشت پنبه، میزان محصول گندمی است که از آن صرف نظر نموده ایم.

* هزینه مصرف کدام معنا را افاده می‌کند؟ باهمکاری همصنفان در زمینه معلومات دهید.

مروری بر درس

پاسخ به سؤالات

- ۱- اسم پنج کالاهای مصرفی را بیان دارید.
- ۲- کالاهای ضروری چیست؟
- ۳- هزینه فرصت بیانگر چه چیز است؟

کارخانه‌گی

در مورد کالاهای سرمایه‌ی و کالاهای تجملی چند سطر بامثال تحریر دارید.

تولید، توزیع، مصرف

وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى (النجم: ۳۹)

ترجمه: و اینکه برای انسان هیچ بهره ای نیست جز آنچه خود کرده است و برای آن تلاش نموده است. در درس گذشته در باره کالاهای مصرفی و کالاهای سرمایه یی معلومات حاصل نمودید. در این درس شما با اصطلاحات اقتصادی تولید، توزیع و مصرف آشنا می شوید.

بحث کنید

طوریکه میدانید، بشر اکثریت کارهای رفع احتیاجات را برای کسب رفاه مادی خود انجام میدهد. مثلاً کسب خوراک، پوشاک، پناه گاه، پول و دارایی، برای رفاه مادی صورت میگیرد. بنابراین:

- آیا می توان از منابع و امکاناتی که در طبیعت موجود است، به طور مستقیم استفاده نمود؟ این منابع و اشیای قابل استفاده توسط کی و کجا آماده میگردد؟

تولید چیست؟

تولید عبارت از فعالیت هایی است که در نهایت، منجر به تهیه یا ساخت کالا یا خدمات مطلوب می شود. تولید با توجه به نیازهای بشر صورت میگیرد. برای اینکه بتوانیم کالا و خدمات مورد ضرورت خود را با استفاده از منابع و امکانات موجود تهیه کنیم، به کار و تلاش نیاز داریم. به عبارت دیگر، این منابع طوری که هستند، نمی توانند مورد استفاده ما قرار گیرند و احتیاجات ما را بر طرف کنند؛ بلکه باید با یک سلسله اقدامات، آن ها را به کالاهای مورد ضرورت خود تبدیل کنیم. این اقدامات و کارهایی که برای تبدیل منابع به کالاها و اشیای مورد ضرورت صورت میگیرد، همان تولید است.

از طریق فعالیت های تولیدی، کالاها و خدمات، ضرورت های جوامع بشری تهیه میشود. محصولات زراعتی، محصولات صنعتی، محصولات معدنی و خدمات نهایی، همه و همه حاصل فعالیت های تولید هستند.

توزیع چیست؟

عبارت از تقسیم و تحویل (عایدات ملی) در بین مردم است و عایدات ملی مجموعه اشیا و خدمات اقتصادی است که در یک مدت معین؛ مثلاً: یک سال در یک مملکت تولید می شود و عموماً آن را به معیار پول اظهار میدارند.

در اکثر کشورها، تعداد زیادی از افراد در گروه که عاید کم به دست میاورند شامل میگردند و تعداد کمی در گروهی شامل هستند که عاید زیاد به دست می آورند و توزیع

عاید نا برابر میباشد. وقتی بخواهیم سطح رفاه اجتماعی یک جامعه را تعیین نماییم، لازم است از وضعیت فقر و تقسیم عاید در آن جامعه آگاهی یابیم؛ زیرا در جامعه یی که فقر کمتر و توزیع عایدات عادلانه باشد، رفاه مردم آن جامعه بیشتر خواهد بود.

- برای اینکه یک کالا آماده مصرف شود چه مراحل را باید طی کند؟
مصرف چیست؟

مصرف عبارت از استفاده از امکانات موجود است به غرض رفع نیازهای فعلی و جاری. تولیدکننده گان باید محلی را به عنوان فابریکه خریداری یا به اجاره بگیرند، ماشین آلات و وسایل مورد ضرورت دیگر و نیز مقداری مواد اولیه را بخرند و تعدادی کارگر و کارمند را نیز استخدام نمایند.

مبالغی را که تولیدکننده گان برای تولید صرف می کنند، مصرف تولید می نامند. زمانی که تولیدکننده به عرضه کالاها و وسایل آماده گی داشته باشد و در بازار به آن کالاها تقاضا موجود باشد و تقاضاکننده حاضر به پرداخت قیمت در بدل آن کالا باشد، در این صورت گفته می توانیم که کالا و وسایل مذکور آماده مصرف است. با همصنفا خودانواع دیگری مصارف را بیان دارید.

مروری بر درس

-
-
-
-
-
-

پاسخ به سؤالات

- ۱- توسط تولید کدام احتیاجات ما رفع میگردد؟
- ۲- اگر عواید ملی عادلانه توزیع نه گردد، چه واقع خواهد شد؟
- ۳- مصرف چیست؟

کارخانه گی

تولید، توزیع و مصرف با هم چه ارتباط دارند؟ در این باره چند سطر بنویسد.

عرضه و تقاضا

وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا (القصص: ۷۷)

ترجمه: نصیب و سهم را از دنیا فراموش مکن.

دردرس گذشته در مورد تولید، توزیع و مصرف معلومات حاصل نمودید. در این درس با اصطلاحات اقتصادی عرضه و تقاضا آشنا می شوید.

تقاضا چیست؟

بحث کنید

طوریکه در درس قبلی گفته شد، انسان یک موجود نیازمند است و این احتیاجات را از طبیعت که تحفه خداوندی میباشد بر آورده میسازد، در اینجا سؤال مطرح می شود که:

۱- آیا اشیا و وسایل رفع این نیاز مندی ها بدون زحمت و رایگان در دسترس انسان ها گذاشته میشود؟

۲- به کدام شرایط میتوانیم این اشیا و وسایل را به دست آوریم؟

اگرچه احتیاج علت اصلی تمام فعالیت های اقتصادی است مگر احتیاج به ذات خود، چرخهای ماشین های اقتصادی را به حرکت آورده نمیتواند، بلکه پیش از آنکه تولید آغاز یابد و ثروت به وجود بیاید، احتیاج یا خواهش باید به شکل (تقاضا) جلوه نماید.

اراده خریدن؛ مثلاً: یک میلیون نفر در یک مملکت به داشتن موتور های تیزرفتار احتیاج یا آرزو داشته باشند، ولی فقط از این نقطه نظر یک میلیون موتور تیز رفتار ساخته نخواهد شد. بلکه تولید کننده گان موتور تیزرفتار تعداد موتور های خود را نظر به تقاضای آن دسته از مردمان خواهند ساخت که هم موتور های مذکور را خریده میتوانند و هم اراده خرید آن را دارند؛ بنابر آن، تقاضا گونه از احتیاج یا خواهش است که توان خرید و اراده خریدش مطلوب باشد) لهدا در اقتصاد هر جا که از تقاضا نام برده شود مقصد اینست که خریداران حاضر هستند مقداری از اشیا مطلوب را به قیمت مناسب خریداری کنند.

ارتجاعیت تقاضا: تقاضا را وقتی ارتجاعی میگویند که اندک تغییر در قیمت یک شی در بازار، قوت تقاضا را تغییر زیاد بدهد؛ مثلاً: اگر قیمت تکه های ابریشمی یا پشمی اعلی بسیار بالا برود، تقاضای مردم برای خرید آن پایین آمده در عوض آن تکه های ارزان تر را خواهند خرید و بر عکس در صورت پایین رفتن قیمت ها و رجوع به تقاضای مردم، خرید آنها بیشتر خواهد شد. پس اینگونه تقاضا را که نظر به قیمت اشیا خیلی کم و زیاد میشود، (تقاضای ارتجاعی) مینامند.

برعکس اگر تقاضا برای یک شی در صورت تغییر زیاد در قیمت شی مذکور چندان فرق نکند، میگویند که تقاضا ارتجاعی نیست؛ مثلاً: اگر قیمت آرد بسیار بلند هم برود مردم مجبور هستند که آرد را بخرند. بنابر آن تقاضای آنها نظر به بلندرفتن قیمت آرد فرق محسوس نخواهد کرد. همچنین اگر قیمت آرد هم بسیار پایین بیاید. باز هم مردم عموماً از آن آرد قدر ضرورت خود را خواهند خرید.

عرضه: عرضه در اقتصاد عبارت از آن مقدار اشیایی است که در یک وقت و قیمت معین حاضر فروش باشد؛ همانطوری که احتیاج و خواهش از تقاضا فرق داشت به همین قسم عرضه از (ذخیره و تهیه اشیا) تفاوت دارد ذخیره اشیا را وقتی (عرضه) گویند که صاحب آن اراده فروش آن را نماید و تقاضا کننده حاضر به خرید آن باشد.

ارتجاعیت عرضه: در مورد عرضه نیز مثل (تقاضا) وقتی که مقدار عرضه یک شی با تغییر در قیمت آن ارادتا تغییر نماید؛ یعنی هر گاه قیمت بالا رود، عرضه زیاد شود و هر گاه قیمت آن در بازار نقصان پذیرد یعنی با پایین رفتن قیمت بالا رود، گویند عرضه ارتجاعی است ولی اگر مقدار عرضه با تغییر قیمت فوراً تفاوتی نکند آن وقت عرضه را (غیر ارتجاعی) خوانند؛ مثلاً: در حصه آرد که قیمت بالا بودن و پایین بودن آن در عرضه آنقدر فرق نمیکند خریدار مجبور است آرد مورد ضرورت خود را میخرد ولی در موارد مواد صنعتی به زودی با تغییر قیمت تغییر می نماید یعنی اگر قیمت بلند رفت، مقدار بیشتر و اگر قیمت آن پایین آمد مقدار کمتر وارد بازار فروش خواهد گردید.

تقاضا برای یک کالا عبارت از مقداری از کالا است که خریداران در مدت و زمان مشخص، با قیمت های مختلف اراده خرید آن را داشته باشند

مروری بر درس

پاسخ به سوالات

۱- تقاضا چیست؟

۲- عرضه چیست؟

۳- ارتجاعیت عرضه چیست؟

کارخانه گی

در صورتی که قیمت های کالا بلند برود عرضه و تقاضا چه حالت به خود میگیرد چند سطر بنویسید.

اهمیت و وظایف پول

در درس قبلی در مورد عرضه و تقاضا معلومات حاصل نمودید. در این درس به اهمیت و وظایف پول آشنا می‌شوید.

بحث کنید

• پول چه اهمیت دارد؟

پول وسیله‌ی است که نقش واسطه‌ی مبادله را بازی می‌کند و در اقتصاد امروز نقش بسیار مهم و اساسی دارد. فعالان صحنه‌ی اقتصاد، تولیدکننده‌گان و توزیع‌کننده‌گان در مقابل خدمتی که ارائه می‌دهند، پول دریافت می‌کنند و مصرف‌کننده‌گان با پرداخت پول چیزی را که ضرورت دارند می‌خرند. بدون پول هر یک از مجموعه‌های ذکر شده با مشکل روبه‌رو می‌شود. پول با اجرای نقش حساس خود، شرایط فعالیت‌های اقتصادی و گسترش آن را فراهم می‌سازد. شاید این نکته در ذهن شما خطور کند که از طریق تبدیل نمودن می‌توان داد و ستد را انجام داد و به این ترتیب به حضور پول در عرصه اقتصادی نیازی نیست. باید توجه داشت که مبادله‌ی جنس به جنس با مشکلاتی همراه است به گونه‌ی مثال: فردی که مقدار گندم اضافی دارد می‌خواهد که آن را با برنج مبادله کند، باید فردی را در یافت کند که برنج اضافی داشته باشد. در ضمن حاضر باشد آن را با گندم معاوضه کند. این کار بسیار مشکل بود و مدت زمان زیادی طول می‌کشید تا انجام پذیرد. بر علاوه معیار برای سنجش ارزش وجود نداشت، اگر فردی می‌خواست گندم خود را با برنج تبدیل کند، به صورت دقیق نمی‌دانست چه مقدار گندم را به چه مقدار برنج تبدیل نماید. چون تبادل جنس به جنس مشکلاتی را همراه داشت بشر برای رفع آن پول را به عنوان وسیله‌ی مبادله انتخاب کرد.

* با همکاری یکدیگر نظرتان را در مورد نقش پول در فعالیت‌های اقتصادی بنگارید.

در مورد وظایف پول چه می‌دانید؟

۱- **پول وسیله‌ی پرداخت و مبادله:** وقتی شخصی کالایی را می‌فروشد، از بابت آن پول دریافت می‌کند. به وسیله‌ی پول می‌توانید کالای مورد ضرورت خویش را بخرید. افراد در مبادلات خود پول را می‌پذیرند؛ زیرا دیگران نیز هنگام فروش کالاها، آن را خواهند پذیرفت. نقش اصلی پول در مبادلات، آسان ساختن مبادله است.

۲- **پول وسیله‌ی سنجش ارزش:** به وسیله‌ی پول می‌توان ارزش کالاها را مشخص کرد؛ به گونه‌ی مثال: یک سیر کچالو صد افغانی، یک سیر برنج اعلی سیرصد و پنجاه افغانی، سپس ارزش نسبی آن‌ها را می‌توان با هم سنجید. این عمل پول، کار خرید و فروش کالاها را مختلف را آسان می‌کند. هر یک از کشورها دارای واحد پولی خاص خود هستند؛ مثلاً: از ممالک اروپایی یورو، از امریکا دلار و از کشور ما، افغانی است.

۳- **پول وسیله‌ی پس انداز و حفظ ارزش:** مردم نیازهای گوناگون دارند که با پرداخت پول

آن را رفع می‌کنند. بعضی ضروریات روزمره و برخی در طول زمان پیش می‌آیند و فرد همیشه مقداری پول را برای رفع نیازمندیها نزد خود نگهداری می‌کند. بر علاوهٔ مخارج روز مره، برخی مخارج غیر قابل پیش بینی نیز وجود دارد که در موقعیت های خاص پیش می‌آید. افراد پول را به عنوان وسیلهٔ حفظ ارزش در زمان لازم مورد استفاده قرار می‌دهند.

۴- وسیلهٔ پرداخت آنی پول: در صورتی که پول بتواند ارزش را حفظ کند، می‌تواند وسیلهٔ مناسبی برای پرداخت آنی نیز باشد؛ زیرا اکثر معاملات تجارتي در مقابل پرداخت آنی صورت می‌گیرد. خریداری اقساطی ورد و بدل کردن حواله های بانکی از همین نوع است.

* بر علاوهٔ وظایف فوق، به وسیلهٔ پول، دیگر کدام نوع نیاز های ما برآورده می‌شود؟ فهرست نمایید.

مروری بر درس

سؤالات

- ۱- پول چیست؟
- ۲- اهمیت پول را در سه سطر بنویسید.
- ۳- وظایف پول را صرف نام بگیرید.

کار خانه گی

پول وسیله سنجش ارزش کدام مفهوم را ارائه می‌کند در چند سطر بنویسید.

خلاصهٔ فصل اول

- اقتصاد، علم مربوط به بررسی چگونه گی تولید، توزیع و مصرف کالا و همچنین علم مربوط به بررسی نتایج این گونه فعالیت ها است.
- نیاز های مادی انسان محرک او برای فعالیت اقتصادی است.
- تولید کالا و خدمات با توجه به نیاز های بشر صورت می‌گیرد.
- در جامعه یی که فقر کمتر و توزیع عایدات عادلانه باشد، رفاه مردم آن جامعه بیشتر خواهد بود.
- مصرف، مقدار پولی است که باید از دست داد تا بتوان چیزی دیگری را در بدل آن به دست آورده و با تولید کرد.
- تقاضا عبارت از داشتن توان خرید ثروت است در صورتیکه توان خرید آن نیز موجود باشد.
- عرضه در اقتصاد عبارت از آن مقدار اشیا یی است که در یک وقت و قیمت معین حاضر فروش باشد.
- پول وسیلهٔ است که نقش واسطه و مبادله را بازی می‌کند و در اقتصاد امروز نقش بسیار مهم و اساسی دارد.

فصل دوم (تعلیم و تربیه)

این فصل شامل درس‌های ذیل می‌باشد:

- تعلیم و تربیه چیست؟
- تاریخچهٔ تعلیم و تربیه در افغانستان؛
- نقش خانواده در تعلیم و تربیه؛
- نقش مدرسه در تعلیم و تربیه؛
- نقش محیط ماحول در تعلیم و تربیه؛
- تربیت اخلاقی و اجتماعی؛
- آموزش دانش‌ها و مهارت‌های ضروری؛
- پرورش روحیهٔ ابتکار؛

اهداف فصل دوم

- از شاگردان انتظار می‌رود که با خواندن این فصل به اهداف زیر دست یابند:
- تعلیم و تربیه و تاریخچهٔ تعلیم و تربیه را بیان کنند؛
 - نقش خانواده، مدرسه و محیط ماحول را در تعلیم و تربیه بدانند؛
 - تربیت اخلاقی، اجتماعی، آموزش دانش و مهارت های ضروری را بفهمند؛
 - پرورش روحیهٔ ابتکار را تشریح کنند.
 - تعلیم و تربیت را تفکیک کرده بتوانند؛
 - تاریخچهٔ تعلیم و تربیه را تشریح کرده بتوانند؛
 - نقش خانواده، مدرسه و محیط ماحول را در تعلیم و تربیه در افغانستان فرق کرده بتوانند؛
 - تربیت اخلاقی، اجتماعی، آموزش دانش ها و مهارت های ضروری را از یکدیگر تفکیک کرده بتوانند؛
 - پرورش روحیهٔ ابتکار را توضیح داده بتوانند؛
 - به تعلیم و تربیه علاقه مند گردند؛
 - به نقش خانواده، مدرسه و محیط ماحول به تعلیم و تربیه دلچسپی پیدا کنند؛
 - در رابطه به تربیت اخلاقی، اجتماعی، آموزش دانش ها و مهارت های ضروری ذهنیت مثبت پیدا کنند؛
 - به پرورش روحیهٔ ابتکار علاقه مند گردند؛

تعلیم و تربیه چیست؟

يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ (المجادله: ۱۱)

ترجمه: خداوند (جَلَّ جَلَالُهُ) مقام والا و رفیع را به مردمان مؤمن و اهل فضل و دانش می‌بخشد.

در درس گذشته در باره اهمیت و وظایف پول مطالبی را خواندید، در این درس در باره تعلیم و تربیه معلومات حاصل می‌نمایید.

بحث نمایید

چرا انسان برای ادامه زنده گی به تعلیم و تربیه ضرورت دارد؟

اگر انسان تعلیم و تربیه نبیند، در زنده گی با چه مشکلاتی مواجه می‌گردد؟

انسان برای ادامه زنده گی نیاز به تعلیم و تربیه دارد.

هیچ کلمه به اندازه تعلیم و تربیه نزد انسان با ارزش

تر نیست. این کلمه از بدو خلقت انسان، در وجود

وی آمیخته و همراه است، در اینجا سؤال مطرح می‌شود که:

• **تعلیم چیست؟**• **تربیت چیست؟**

تعلیم به معنای دانش و مهارت را به کسی آموختن، یاد دادن، یاد گرفتن و آموزش است. و در اصطلاح تلاش و کوشش است که معلم برای انتقال دانش و اطلاعات به شاگردان انجام می‌دهد. به عبارت دیگر تعلیم عبارت از دانش، مهارت و طرز تلقی (ذهنیت) است.

تربیت عبارت از آماده ساختن طفل جهت آموزش و پرورش یا به میان آوردن تغییرات مثبت و مطلوب در آن. یا به عبارت دیگر آوردن تغییرات مطلوب در تمام ساحات زنده گی طفل، تربیت نامیده می‌شود.

نسل آینده در پرتو دین مقدس اسلام، طوری باید تربیت شوند که بادر نظر داشت ارزشهای دینی و مطابق به خواسته های عصر و زمان، سعادت و نیکبختی شان را در تجلی اسلام خواستار شوند. احترام به شخصیت طفل یکی از اصول تربیت اسلامی بوده و این عمل در پرورش و تربیت طفل تأثیر به سزایی دارد.

فرق بین تعلیم و تربیه

تعلیم و تربیه از نگاه مفهوم علمی باهم نزدیک و لازم و ملزوم همدیگر اند، در سخن تعلیم بر تربیت اولویت دارد؛ اما در عمل تربیت اول است، زیرا تربیت دارای معنی وسیع میباشد؛ اما کلمه تعلیم از نظر مفهوم وسیله است برای تربیت.

خیر و فلاح خود را در روشنی دین مقدس اسلام جستجو نمایند.

آیا می‌دانید چرا به تعلیم و تربیت ضرورت داریم؟

در دههٔ اخیر مسایل تعلیم و تربیه نه تنها مورد نظر مسؤولان کشور های مختلف قرار گرفته بلکه هر چه زمان می‌گذرد، تأثیر تعلیم و تربیه جدید در سایر جنبه های توسعه اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی بیشتر آشکار می‌گردد.

بیسوادی، نقایص آموزشی، رشد اقتصادی را کند می‌کند و سد راه پیشرفت اجتماعی میشود. بنابراین، ضرورت به تعلیم و تربیه است تا جوامع در قسمت تعلیم و تربیه توجه نمایند و بتوانند نیاز های اقتصادی و اجتماعی، سیاسی و فرهنگی را رفع نمایند. به همین سبب است که دین مقدس اسلام مرد و زن را به طلب علم می‌خواند. حتی اگر علم در چین هم باشد. در اسلام، آموزش از تولد الی تا گور است. مسئلهٔ تعلیم و تربیه یکی از معیارهای برتری نسل انسانی قرار گرفته که انسان های برخوردار از علم و دانش از ارتقای بلند برخوردار اند و حتی پیامبر بزرگ اسلام در حدیثی عالم را بر عابد هزار مرتبه برتری داده است. بنابراین بر همهٔ ما لازم است که در کسب علم و دانش سعی نماییم.

مروری بر درس

پاسخ به سؤالات

- ۱- تعلیم چیست؟
- ۲- تربیت چیست؟
- ۳- فرق بین تعلیم و تربیه چیست؟
- ۴- یک حدیث پیامبر ﷺ را در ارتباط با کسب علم بیان دارید.

کارخانه گی

سه سطر در مورد تعلیم و تربیه از دید اسلام بنگارید.

تاریخچهٔ تعلیم و تربیه در افغانستان

در درس قبلی در بارهٔ ماهیت تعلیم و تربیه و علل نیازمندی بشر به آن، معلومات حاصل نمودید. در این درس با تاریخچهٔ تعلیم و تربیه در افغانستان آشنا می‌شوید.

بحث نمایید

چه زمانی تعلیم و تربیه در کشور ما آغاز گردید؟

کشور عزیز ما که در زمانهای قدیم به نام آریانا و در دورهٔ اسلامی به نام خراسان، در قرن نوزدهم به نام افغانستان یاد گردید، مهد علم و تمدن بود. قبل از ظهور دین مقدس اسلام در آریانای قدیم آیین و یدی، سپس مدنیت اوستا وجود داشت. در آن زمان تعلیم محدود بود و آن هم از طریق عبادتگاه برای گروهی محدود آموزش داده می‌شد. زمانی که مردم ما به دین مقدس اسلام مشرف گردیدند، تعلیم همه‌گانی شد و همهٔ مردم می‌توانستند علم بیاموزند. اطفال در مساجد توسط استادان تدریس می‌گردید. حلقه‌های درس در مساجد به صورت خُرد و بزرگ تشکیل می‌شد. در هر مسجد از یک الی سی حلقه درس تشکیل می‌گردید. در هر حلقه درس موضوعات خاص تدریس می‌شد. در کنار مساجد، مدرسه‌های مختلفی تشکیل می‌شد و شاگردان علوم متداولهٔ زمان خویش را توسط اساتید و کارشناسان فرا می‌گرفتند. طی چندین قرن شهرهای هرات، بُست، غزنی، بلخ و کابل بحیث قبلهٔ علم و مراکز علما شناخته می‌شدند و بزرگ‌ترین دانشمندان در این شهرها، تربیت یافته همچون: امام فخر رازی، ملا علی قاری، ابن سینا، جلال الدین بلخی و دیگران بودند.

* با همصنغان خود بحث نموده کدام موضوعات در مساجد شما به طالبان علم تدریس می‌گردد؟ فهرست نمایید و به شاگردان بیان دارید.

آیا می‌دانید در کدام زمان مدارس در افغانستان تأسیس شد؟

در زمان امیر شیرعلی خان دو مکتب به طرز جدید، یکی ملکی و دیگری نظامی تأسیس شد. مکتب ملکی در بالاحصار کابل افتتاح گردید که در آن فرزندان امرا و بزرگان مصروف آموزش بودند. مکتب حریه در شیرپور کابل افتتاح شد. در زمان امیر عبدالرحمن خان مدرسهٔ در مسجد بازار چوب فروشی دایر گردید که در آن فقه و غیره مضامین تدریس می‌شد.

در زمان امیر حبیب‌الله خان در سال ۱۲۸۲ هـ.ش. مطابق ۱۹۰۳ م مکاتبی که دارای سه درجه؛ ابتداییه، رشديه و اعدادیه بود، ایجاد گردید. بعداً در سال ۱۲۸۷ هـ.ش.

مطابق ۱۹۰۹م مکتب حریبه که دارای سه صنف اعدادی و سه صنف حربی بود تأسیس گردیده و مضامین مختلف در آن تدریس می‌شد. در سال ۱۲۹۶ هـ.ش. مطابق ۱۹۱۸ م یک مکتب طبی افتتاح شد، پروگرام این مکتب مشتمل به دروس علمی و نظری بود، در زمان امان الله خان و نادر خان و محمد ظاهر شاه مکاتب و پوهنتون‌هایی برای پسران و دختران در مرکز و ولایات کشور تأسیس شد، که نصاب تعلیمی استاندارد (معیاری) و مرکزی را تعقیب می‌نمود. در زمان جمهوریت سردار محمد داود مؤسسات تعلیمی توسعه یافت و نصاب تعلیمی مطابق مقتضیات همان وقت عیار گردید.

از سال ۱۳۵۷ هـ.ش الی سال ۱۳۸۱ هـ.ش. رژیم‌های سیاسی که به قدرت رسیدند مطابق پالیسی خویش تغییراتی را در نصاب تعلیمی وارد آوردند. در ده سال اخیر، در عرصه تعلیم و تربیه گام‌های مؤثری برداشته شده است مثلاً نصاب تعلیمی واحد و مرکزی به وجود آمد، که هدف از طرح و تدوین نصاب تعلیمی جدید تهیه شرایط بهتر آموزش در مکاتب است که اساس آن را رشد ارزشهای مادی و معنوی در کشور تشکیل می‌دهد.

* با همکاری همصنفان در باره هدف طرح و تدوین نصاب تعلیمی جدید معلومات دهید.

مروری بر درس

-
-
-
-

پاسخ به سؤالات

- ۱- شیوه تدریس اطفال در مساجد چطور بود؟ بنگارید.
- ۲- کدام مکاتب در زمان امیر حبیب الله خان تأسیس گردیده صرف نام بگیرید؟
- ۳- تدوین نصاب تعلیمی جدید چه نوع شرایط را جهت آموزش فراهم ساخته؟

کارخانه‌گی

در مورد نصاب تعلیمی جدید معارف افغانستان چند سطر تحریر دارید.

نقش خانواده در تعلیم و تربیه

در درس گذشته در مورد تاریخچهٔ تعلیم و تربیه در افغانستان معلومات حاصل نمودید. در این درس با نقش خانواده در تعلیم و تربیه آشنا می‌شوید.

بحث نمایید

خانواده یکی از نهاد های اجتماعی است که اساس حیات اجتماعی محسوب میگردد. بر علاوهٔ تولید مثل، وظایفی از قبیل فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، تربیت اطفال را به عهده دارد. در این قسمت سؤال مطرح می‌گردد که:

نقش خانواده در تعلیم و تربیه چیست؟

تأثیر خانواده در اطفال نامحدود است و می‌توان گفت که پایه های تربیتی و شخصیت طفل در خانواده نهاده شده است؛ بنابراین، تربیت مقام خاصی در زنده گی کودک دارد. کودک مبادی زنده گی را در خانواده یاد می‌گیرد. حتی می‌توان گفت که اساس اعتقادی طفل در خانواده گذاشته می‌شود. حضرت پیامبر ﷺ ارشاد فرمود:

(كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلٰى فِطْرَةِ الْاِسْلَامِ فَاَبَوَاهُ يَهُودَانِهٖ اَوْ يَنْصَرَانِهٖ اَوْ يَمَجْسَانِهٖ) رواه البخاری فتح الباری جلد ۳ ص ۲۰.

ترجمه: هر طفل نوزاد به فطرت اسلام تولد و زاده میشود. بعداً پدر و مادرشان آنها را یهودی می‌سازند، یا نصرانی و یا مجوسی می‌گردانند.

خانواده اساس صحت اخلاقی را بنیان گذاری می‌کند، زیرا او ارزشهای اخلاقی، علاقه به راستی، تنفر از دروغ و نادرستی و میل به همکاری و علاقه به همنوع و بالاخره دوست داشتن فضایل و مبارزه با رذایل و امثال آن ها را در محیط خانواده می‌آموزد.

قوهٔ ذهنی از طریق شنیدن الفاظ، داستانهای حوادث و از طریق مشاهدات؛ مانند: کتب، مجلات، روزنامه ها و پاسخ های منطقی و قانع کننده به کودک القا می‌شود که همهٔ موضوعات فوق

الذکر باعث رشد و علاقهٔ کودک می‌گردد.

* علاوه از موضوعات فوق کدام مطالب اساس صحت اخلاقی را بنیانگذاری می‌کند؟ فهرست کنید.

خانواده من حیث واحد اساسی و بنیادی جامعه، نقش سازنده و مؤثری در جریان پیشرفت و ترقی جامعه داشته و میزان سلامت جامعه به صورت مستقیم با میزان سلامت خانواده‌ها ارتباط دارد. بیشتر عوامل بروز اختلافات و نا به سامانی‌ها از عدم آگاهی از موازین شرعی و قانونی، نبود تعلیم و تربیه، بی‌سوادی و غیره صورت می‌گیرد.

خلاصه اینکه خانواده نقش اساسی در زنده‌گی کودک دارد. خانواده‌ها اند که به کودکان راه آموزش علم و فکر کردن را نشان می‌دهند. کودک در خانواده زنده‌گی جمعی، پخته‌گی اخلاق و رسیدن به مرحلهٔ کمال را می‌آموزد.

* با همکاری همصنفان نقش خانواده را در زنده‌گی کودک بیان کنید.

مروری بر درس

پاسخ به سؤالات

- ۱- حدیث مبارک را که در مورد تأثیر خانواده خوانده اید، بنگارید.
- ۲- قوهٔ ذهنی شاگرد از کدام طریق القا می‌گردد؟
- ۳- خانواده من حیث واحد اساسی کدام نقش‌ها را در جامعه ایفا می‌کند؟

کار خانه‌گی

نظر تان را در چند سطر در مورد نقش خانواده در تعلیم و تربیه تحریر دارید.

نقش مدرسه در تعلیم و تربیه

در درس قبلی در مورد نقش خانواده در تعلیم و تربیه آگاهی حاصل نمودید. در این درس با نقش مدرسه در تعلیم و تربیه آشنا می‌شوید.

بحث کنید

چرا ما شامل مدرسه می‌شویم و در آنجا کدام چیزها را می‌آموزیم و به کدام چیزهای نو آشنا می‌شویم؟
مدرسه عبارت از مؤسسه و یا نهاد تعلیم و تربیه است که به صورت آگاهانه، تربیت اعضای آینده جامعه را به عهده دارد و به اجتماعی کردن آنها می‌پردازد.

در اینجا سؤال مطرح می‌گردد که نقش مدرسه در تعلیم و تربیه چیست؟

مدرسه بعد از خانواده، نخستین واحد آموزشی است که کودکان به آن راه یافته و با اجتماع بزرگتری آشنا می‌شوند. در مدرسه، مانند هر نظام اجتماعی دیگر سلسله مراتب، تقسیم وظایف، مسؤولیت پذیری، چگونه گی اداره کردن خود و دیگران؛ ارتباط و هماهنگی وجود دارد.

همچنین در مدرسه شاگردان دسته دسته بر حسب سن و سال در صنف تنظیم می‌گردند و مسؤولیت های از قبیل: رعایت مقررات مدرسه و شرکت در فعالیت هنری، سپورتی، کنفرانس های علمی و انجمن اشتراک می‌نمایند. انجمن شاگردان مشکلات شان را توسط معلمان حل می‌نمایند.

در مدرسه مضامین مختلف؛ مانند: علوم دینی، زبان، کیمیا، ساینس و تاریخ و غیره جهت ارتقای سطح دانش شاگردان تدریس می‌گردد.

بنابراین مدرسه مؤسسه تعلیمی است که به منظور پرورش و آماده سازی کودکان برای مشارکت در فعالیت های اجتماعی یا جامعه پذیری تأسیس می گردد. در واقع مدرسه آینه یی است که خصوصیات نظام اجتماعی جامعه را منعکس می سازد.

همان طور که مدرسه برای خدمت به جامعه و بالا بردن سطح دانش، فهم و شعور ما تلاش بسیار می کند. ما باید در مقابل، وظایفی را به عهده بگیریم و آن را به صورت بهتر انجام دهیم، لویح و مقررات مدرسه را مراعات نموده به سخنان استادان خود گوش فرا داده مشکلات درسی خود را توسط استادان مهربان حل نماییم؛ مدرسه را مانند خانه خود دانسته، در پاک نگهداشتن صنوف، نگهداری میز و چوکی و محیط مدرسه تلاش نماییم.

* بر علاوه موضوعات فوق، شما در برابر مدرسه چه مسؤولیتهایی دارید؟ فهرست نمایید.

مروری بر درس

پاسخ به سؤالات

- ۱- مدرسه چیست؟
- ۲- وظیفه شاگردان در برابر مدرسه چیست؟
- ۳- در مدرسه کدام مضامین تدریس می گردد؟ فهرست نمایید.

کار خانه گی

در مورد وظایف و مسؤولیتهای را که در مدرسه دارید، چند سطر بنویسید.

نقش محیط ماحول در تعلیم و تربیه

در درس گذشته در باره نقش مدرسه در تعلیم و تربیه معلومات حاصل نمودید. در این درس با نقش محیط ماحول در تعلیم و تربیه آشنا میشوید.

بحث کنید

آیا بر علاوه خانواده و مدرسه، عامل دیگری وجود دارد که در تعلیم و تربیه کودک موثر باشد؟

آنچه را که از طفل در سال های بعد زنده گی انتظار داریم، باید نهال آنها در خانواده بکاریم و آبیاری و پرورش دهیم، به قول سعدی.

هر که در خردی اش ادب نکند در بزرگی فلاح از او برخاست
چوب تر را چنان که خواهی پیچ نه شود خشک جز به آتش راست

علاوه بر خانواده، کودکان باید با جامعه نیز رابطه و همبسته گی داشته باشند. کودکانی که در محیط خانواده گی برای اجرای چنین نقشی آماده می شوند، به تدریج بخاطر انجام دادن و ظایف اجتماعی، آماده میگردند. و حس همبسته گی و همکاری با سایر افراد جامعه در آنها به وجود می آید.

همسالان که در بیرون از محیط خانواده با اطفال، در ارتباط اند تأثیر گسترده را بالای آنها میگذارند. اطفال باید دوستان خود را آگاهانه و از روی شناخت انتخاب نمایند و هیچوقت به دنبال دوستان بد نروند و از افکار، نظریات و اعمال نادرست آنها هیچ وقت پیروی نکنند. پیامبر بزرگ اسلام به این نکته توجه نموده و به صراحت پیروان خود را متوجه موضوع مهم می سازد و میفرماید: «هر شخصی، هم بر دین و طرز زنده گی دوست خود میباشد و باید هر یک از شما متوجه باشد که با چه کسی پیمان دوستی می بندید».

محیط در زنده گی یک کودک شدیداً اثر میگذارد. بنابراین مراسم اجتماعی و برنامه های عمومی که قسمتی از ساکنین آن منطقه یا شهر را گردهم می آورند، بر شخصیت کودکان نیز تأثیر میگذارد.

* با همکاری همصنفان تأثیرات محیط را در زنده گی شخصی خویش بیان دارید.

آیا محیط یا محل سکونت میتواند عامل موثری در موفقیت تحصیلی کودک باشد؟

بررسی ها و مطالعات که توسط محققین جامعه شناسی صورت گرفته، نشان میدهد که محل سکونت خانواده، نه تنها در میزان موفقیت تحصیلی کودکان بلکه در افزایش هوش، شخصیت و خصوصیات اخلاقی، رفتاری، طریقه سخن گفتن، اعتقادات، دیدها، نظریات، آرزوها، آمال، احساسات، عواطف، علائق و مشاغل که کودکان در آینده انتخاب خواهند کرد، به خوبی مؤثر است. ممکن موفقیت تحصیلی شاگردان و محصلان مناطق مختلف یک کشور بین شهر های بزرگ و کوچک و دهات تفاوت زیادی موجود باشد. همچنان درجه تحصیلات پدر و مادر، شغل پدر، و مادر و طبقه اجتماعی در میزان درجه موفقیت تحصیلی و تربیتی کودک تأثیر زیاد دارد.

* آیا موفقیت تحصیلی شاگردان و محصلان، در شهر ها و دهات تفاوت دارد؟ در زمینه نظر تان را بنگارید.

مروری بر درس

پاسخ به سؤالات

- ۱- کودکان از کدام طریق بامحیط زنده گی ارتباط پیدا می کنند؟
- ۲- وقتی دوستی را انتخاب می نمایم، باید کدام صفات را داشته باشد؟
- ۳- آیا درجه تحصیل والدین بالای موفقیت تحصیلی کودک تأثیر دارد؟

کار خانه گی

صفات دوست خوب را فهرست نموده و در صنف بخوانید.

تربیت اجتماعی و اخلاقی

وَقُولُوا لِلنَّاسِ حَسَنًا (البقرة: ۸۳)

ترجمه: (و به مردم نیک بگویید)

در درس قبلی بانقش محیط در تعلیم و تربیه آشنا شدید. در این درس تربیت اجتماعی و اخلاقی را میخوانید.

مباحثه نمایید

- اطفال را قبل از اینکه در مدرسه و جامعه تربیه نماییم، کجا تربیه میشوند؟
 - آیا میتوانید بعضی از اصول اخلاقی و اجتماعی را که در خانه یاد می‌گیرید، نام ببرید؟
- از جمله مهم ترین مسایل اجتماعی ما تربیت اطفال در خانه است. فرزند را قبل از آنکه مدرسه و مکتب تربیت نماید، خانه و خانواده تربیت می‌کند. ما در بین خانواده خود نیز از زبان پدر و مادر و برادر های خویش نصیحت های خوب اخلاقی شنیده ایم و ایشان ما را در مقابل اعمال خوب نوازش و در مقابل حرکات ناپسندیده سرزنش کرده اند. این نوازش و سرزنش برای این بوده است که از هنگام طفولیت پیرو قواعد اخلاقی باشیم؛ زیرا پدران و مادران ما به ما خیر خواهی داشته و توجه نموده اند تا از همان سن طفولیت صحیح تربیه شویم. وقتی در خانه در کنار والدین، خواهران و برادران خود زنده گمی می‌کنیم، برخی از اصول اخلاقی و اجتماعی را اعضای بزرگ خانواده برای ما یاد می‌دهند؛ مثلاً به ما می‌گویند که وقتی به خانه داخل شدید، سلام کنید. به مادر، پدر، برادران و خواهران بزرگ خود احترام بگذارید و در هنگام صرف غذا دست های خود را بشوید، اما وقتی شما به مدرسه و مکتب می‌روید، با شرایط جدید اجتماعی مواجه می‌شوید و به کسان دیگری در آنجا سر و کار پیدا می‌کنید، که قبلاً ندیده اید و نمی‌شناسید. به طور مثال: معلم، سر معلم، مدیر مکتب.

شما در مدرسه و مکتب، باید یاد بگیرید با کسانی که در این پست ها و مقام ها قرار دارند، چگونه برخورد کنید. شما به تدریج یاد می‌گیرید که باید از قانون و مقررات اطاعت کنید. شما یاد می‌گیرید که چگونه نظم و مقررات مکتب را مراعات نمایید، چگونه خود را با این مقررات وفق دهید و چگونه با مدیر، معلم، و هم صنفی های خود همکاری نمایید. از گفته های بالا به این نتیجه میرسیم که، مقصد اصلی درس خواندن در مدرسه و مکتب این بوده است که از یک طرف علم و دانش حاصل نمایید و از طرف دیگر دارای تربیه سالم شوید و آداب تعلیم و قواعد اخلاقی را رعایت کنید.

معلمان محترم ما هر کدام در هنگام تدریس همیشه از قواعد اخلاقی صحبت کرده ما

را به کارهای خوب تشویق و از کارهای زشت و ناپسندیده منع کرده اند، که در اثر هدایات استادان خوب به بسیاری از دستورهای اخلاقی پی برده ایم؛ مثلاً: دانسته ایم که صداقت و راستی خوب است، آدم صادق محترم و راستکار میباشد. بالعکس کذب و دروغگویی یک عمل زشت و ناپسندیده است و شخص کاذب و دروغگو نزد مردم بی قدر و بی اعتبار است.

اگر ز دفتر توحید بایدت حرفی در راه مکتب طفلان، بخوان الفبا را

در زنده گی اجتماعی اگر آداب انسانی رعایت شود صفا و صمیمیت، سراسر زنده گی را فرا میگیرد و بغض و کینه جای خود را به محبت و دوستی میدهد. حقیقت مطلب آن است که تا روابط انسانها بر اساس احترام متقابل استوار نباشد، لذت زنده گی درک نمی شود و آن زنده گی چهره انسانی نخواهد داشت.

در تعالیم اخلاقی اسلام، حفظ حرمت و رعایت آداب انسانی از وظایف حتمی یک فرد مسلمان است. حفظ احترام، موجب حفظ وحدت و نشر دوستی و جلوگیری از بغض و کینه و عداوت در بین افراد جامعه است. مسلمان واقعی خوب می اندیشد، خوب سخن می گوید و با ادب حرف می زند که دستور دین او است.

کلام نیک، ثمره حسن تربیت و اخلاق نیک است. از کلام نیک، دوستان نیک به دست می آیند که بهترین سرمایه معنوی در زنده گی اجتماعی هستند.

مروری بر درس

سؤالات

- ۱- در مدرسه و مکتب علاوه از علم و دانش، دیگر چه چیزها را می آموزید؟
- ۲- کلام نیک چیست و در زنده گی ما چه اهمیت دارد؟
- ۳- اگر در زنده گی اجتماعی اخلاق و آداب انسانی رعایت نشود چه واقع خواهد شد؟

کارخانه گی

در باره حسن تربیت و اخلاق نیک یک مقاله بنویسید که از شش سطر کم نباشد.

آموزش دانش ها و مهارت های ضروری

مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَرْجِعَ (ترمذی والداری).

ترجمه: کسی که به طلب علم بیرون شد، تا هنگام مراجعت او در راه خداست. (تمام رفتن و آمدنش در حسنات حساب می گردد)

در درس قبلی در مورد تربیت اجتماعی و اخلاقی معلومات حاصل نمودید، در این درس با آموزش دانش ها و مهارت های ضروری آشنا می شوید.

مباحثه نمایید

سؤالات زیر را با دقت بخوانید و جواب بدهید:

- به نظر شما شاگردان در مدرسه چه چیز هایی را یاد می گیرند؟
- چگو نه میتوان دانش ها و مهارت های زنده گی را آموخت؟

آموزش چیست؟

آموزش تنها حفظ کردن محتوای کتاب نبوده، بلکه فهمیدن و استفاده کردن از آن هدف آموزش است. زمانی که شما یک درس را فهمیدید، به ذهن سپردید و از آن در زنده گی استفاده کردید، همان آموزش گفته میشود.

دانش چیست؟

دانش شناخت حقایق و فهمیدن نظریات و مفاهیم است. به طور مثال: احمد شاه بابا زعیم ملی و پادشاه مقتدر افغانستان بود و کابل پایتخت افغانستان است. این حقایق است. اگر این دانش در باره نظریه های عمومی مفاهیم نیز موجود باشد؛ مثلاً: دانش دلایل شب و روز، دانش فرق دستوری اسم و فعل، این نوع دانش معلومات ساده نه، بلکه مفاهیم می باشد.

* با همکاری همصنفان خود چند مثال از دانش را فهرست نمایید و به دیگران بیان کنید.

آیا می دانید مهارت چیست؟

قابلیت انجام دادن یک کار را مهارت گویند. مهارت ها بر دو نوع است.

- ۱- مهارت فیزیکی؛ مثلاً: در مضمون ریاضی در رابطه به موضوع شمارش، قابلیت نوشتن یک مقاله خوب و قابلیت بحث منطقی در مورد یک موضوع.
- ۲- مهارت ذهنی، مانند: تفکیک کردن، مقایسه کردن، قضاوت و غیره.
- ۳- طرز تلقی چیست؟ احساس در باره مسایل مهم معنا دار. به طور مثال: ادب و همکاری از طریق آموزش، همچنان تحمل، دقت، حساسیت در باره احساسات دیگران، شفقت بر کودکان، نماینده گی از طرز تلقی می کند.

همه میدانیم برای رشد تعلیم و تربیه اطفال و نو جوانان بر نامه های ویژه و مطابق احتیاجات

جامعه های مختلف ضرورت است. این اطفال و نو جوانان باید در بخش تعلیم و تربیه رشد نمایند و ظرفیت های علمی آنها ارتقا یابد. زنده گی امروزی انسانها خیلی پیچیده تر از زنده گی انسانهای قرون گذشته است. کسی که می خواهد در دنیای جدید زنده گی موفقانه داشته باشد، باید دانش و مهارتهای ضروری؛ مانند علوم دینی، کیمیا، ریاضی، تاریخ، جغرافیه، زبان و امور اجتماعی را بیاموزد.

مکتب و مدرسه جایی است که شاگردان در آنجا دانش ها، مهارت ها، و طرز تلقی را می آموزند تا انسانهای موفق در زنده گی خود و اعضای مفید برای جامعه خویش گردند.

بنابراین بر همه ما لازم است که به حدیث پیامبر بزرگ اسلام که می فرماید: (طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ) عمل نماییم. تلاش زیاد نماییم تا دانش ها، مهارت ها، و طرز تلقی و معلومات ضروری را بیاموزیم و از آنها در زنده گی روز مره استفاده نموده، مصدر خدمات شایان به جامعه خویش گردیم.

* با همکاری همصنفان خود اسم چند طرز تلقی را تحریر و به دیگران بیان نمایید.

مروری بر درس

- •
- •
- •
- •
- •

سؤالات

- ۱- آموزش چیست؟
- ۲- دانش چیست؟
- ۳- مهارت چیست؟

کارخانه گی

در مورد علم از دید گاه اسلام چهار سطر بنگارید.

پرورش روحیه ابتکار

دردرس گذشته با آموزش دانش ها و مهارت های ضروری آشنا شدید. در این درس پرورش روحیه ابتکار را می خوانید.

فکر نموده جواب بدهید

۱- اوقاتی را که در خانواده با فامیل خود سپری می نمایید و به آنها در کار های خانه کمک

می نمایید و زمانیکه در مکتب هستید، درس میخوانید، به سؤالات معلم تان جواب درست میدهید و مقررات مکتب را مراعات میکنید، آیا این همه کار هایی را که انجام میدهید، ابتکار گفته میتوانیم؟ جواب این سؤال را در این درس که با تعریف ابتکار آنرا آغاز مینماییم، میابید.

ابتکار چیست؟

ابتکار در لغت انجام دادن عملی یا پیدا کردن راه حلی بی سابقه و یا آوردن روش نو و نوآوری است.

در پرورش روحیه ابتکار باید تلاش صورت گیرد تا شاگردان در جهت طرق حل مشکلات شان تشویق شوند و آنها با طرز تفکر فردی متوجه ساخته شوند. بعداً از آنها سؤال شده و بگذارید افکار و نظریات خود را ذریعه ترسیم نمودن، نوشتن و یا از طریق بازی کردن نقش ها ابراز دارند. هم چنان از طریق دادن سؤالات، شاگرد فرصت فکر کردن و راه حل مشکلات را می یابد. طریقه استفاده از کلمات و اعداد را دریافت می کند و عوامل عمده تاریخی و جغرافیایی افغانستان و

کشور های جهان را درك می‌نماید شاگردان به جواب دادن درست تشویق و متوجه گردند، جواب های آنها به دقت دیده شود و شاگردانی که جواب درست داده اند، با کلمات شاد باش و آفرین تقدیر شوند. کلمات تحسینی باعث می‌گردد که روحیه موفقیت تا اخیر زنده گی با شاگردان همراه باشد که تاثیر عمیق بر روحیه ابتکار شاگردان دارد. اطفال و شاگردان باید تشویق شوند تا تصورات و تفکرات شان را مورد استفاده قرار دهند و از این تصورات خود قصه ها بنویسند و تصاویر رسم کنند.

* به نظر شما در عصر کنونی تعلیم و تربیه در جهت پرورش روحیه ابتکار اطفال و جوانان چه نقش را ایفا می‌نماید؟

در حال حاضر، هدف تعلیم تربیه این است که هر چه را طفل می‌آموزد، از آنها به صورت نظری و عملی استفاده کند و انسانهایی را پرورش دهد که از فرصت های آینده بهره کامل ببرند. از تغییرات سریع اجتماعی، از اهمیت تفکر علمی، از سهولت ارتباطات و همکاری و از فرصت های جدید آگاهی داشته باشند که این هم سبب رشد روحیه ابتکار طفل می‌گردد. این تحولات و پیشرفت ها در تکنالوژی و روابط انسانی از کجا به وجود می‌آید؟ بعضی ها فکر می‌کنند که مکتب و مدرسه تنها جای آموزش است. معلم کتابهای درسی را برای شاگردان تعلیم می‌دهد و شاگردان باید آنها را حفظ کنند. در حالیکه ما می‌بینیم جوامع بشری هر روز دچار تغییرات و تحولات می‌شوند. طبیعی است که ابتکارات و نوآوری های دانشمندان در عرصه های مختلف، باعث تغییرات، تحولات و پیشرفت های اقتصادی علمی اجتماعی می‌شود. بنابراین، مکتب و مدرسه بر علاوه اینکه جای آموزش است، هم چنان جایی است که استعدادهای شاگردان را شکوفا نموده و زمینه مناسبی را برای شاگردان به وجود می‌آورد تا آنها یاد بگیرند که چگونه ابتکار و نوآوری داشته باشند و چگونه آنها را به دیگران نشان دهند.

* در حال حاضر هدف تعلیم و تربیه چیست؟

مروری بر درس

.....

.....

.....

.....

.....

سؤالات

- ۱- چگونه میتوان روحیه ابتکار را در طفل به وجود آورد؟
- ۲- تکنالوژی و پیشرفت های اقتصادی علمی، اجتماعی چه تأثیری بالای روحیه نسل جدید میگذارد؟
- ۳- آیا میتوان، تنها با اراده یک عمل را انجام داد؟

کار خانگی

در باره اینکه مکتب و مدرسه در رشد روحیه ابتکار چه نقشی دارد چند سطر بنویسید.

خلاصه فصل دوم

- تعلیم به معنای دانش و مهارت را به کسی آموختن، یاد دادن، یاد گرفتن و آموزش است.
- تربیت، عبارت از آماده ساختن طفل جهت آموزش و پرورش یا به میان آوردن تغییرات مثبت و مطلوب در آن میباشد.
- پایه های تربیتی طفل در خانواده نهاده میشود و مدرسه و مکتب عبارت از مؤسسه و یا نهاد تعلیم و تربیه است که به صورت آگاهانه، تربیت اعضای آینده جامعه را، به عهده دارد و به اجتماعی کردن آن می پردازد.
- علاوه بر خانواده و مدرسه، محیط ماحول، محل سکونت، ارتباط با همسنان و خویشاوندان در تربیه طفل تاثیر زیاد دارد.